

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

**Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach**

**International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context**

**Vydáva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave**

**Issued by
Faculty of Law
Trnava University in Trnava**

**Vychádza štvrťročne
2018, ročník VI.**

**Issued Quarterly
2018, Volume VI.**

ISSN 1339-5467

2018

3

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrt'ročne
2018, ročník VI.

Issued Quarterly
2018, Volume VI.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Predseda redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch

 Università degli Studi di Torino, Taliansko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski

 Vytauto Didžiojo universitetas, Litva

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC

 Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

 Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria, Taliansko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Tavricheskaya akademii Krymskogo federalnogo universiteta imeni
V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

 "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Czech Republic

 WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch

 University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria

Prof. Charles Szymanski

 Vytautas Magnus University, Lithuania

 Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC

 Panthéon-Assas University, France

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

 “Mediterranea” University of Reggio Calabria, Italy

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Obsah

Jana Koprlová

Editoriál k jesennej edícii

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018 11

ŠTÚDIE

Peter Vršanský

Právo na azyl – kolektívny výkon

individuálneho práva alebo kolektívne právo? 19

Juraj Jankuv

Postavenie noriem práva Európskej únie

v rámci ústavného práva a ostatnej právnej úpravy

Slovenskej republiky 36

Miloš Lacko

Informačný ponukový systém

starobného dôchodkového sporenia 63

Erik Vadas

Zastúpenie v spotrebiteľských sporoch –

vybrané otázky 83

Laura Bačová

Zmena vnímania suverenity štátu

v interakcii s možnosťou jej narušenia 95

Peter Mosný

Z Ria do Paríža – cesta ku globálnej dohode

o ochrane klímy 114

Informácie pre autorov 142

Etický kódex 152

Contents

Jana Koprlová <i>Editorial for Autumn Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018</i>	15
---	----

STUDIES

Peter Vršanský <i>Right to Asylum – the Collective Enforcement of Individual Right or Collective Right?</i>	19
--	----

Juraj Jankuv <i>Position of Rules of the European Union Law in Framework of the Constitutional Law and Other Legal Regulation of the Slovak Republic</i>	36
---	----

Miloš Lacko <i>Information Bidding System for Old-age Pension Savings</i>	63
--	----

Erik Vadas <i>Representation in Consumer Disputes – Selected Issues</i>	83
--	----

Laura Bačová <i>Changing the Perception of the State Sovereignty in Interaction with Possibility of Disturbing It</i>	95
--	----

Peter Mosný <i>From Rio to Paris – a Path to Global Agreement on Climate Protection</i>	114
--	-----

<i>Information for Authors</i>	147
--------------------------------------	-----

<i>Code of Ethics</i>	155
-----------------------------	-----

Editoriál k jesennej edícii **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018**

Ctení čitatelia, vážení priatelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila tretie číslo šiesteho ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, pričom prijíma a publikuje výhradne pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súběžne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovo hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom a anglickom jazyku. V oboch jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu i spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho webdizajnu možnosť prístupu a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, tretie číslo šiesteho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo šesť samostatných vedeckých štúdií. V poradí prvá štúdia ponúka čitateľom komplexný a podrobný analytický pohľad na otázku, či v kontexte aktuálneho diania možno v prípade práva na azyl uvažovať skôr o kolektívnom výkone individuálneho práva alebo o ňom možno uvažovať ako o kolektívnom práve. Nasledujúca štúdia dôkladne analyzuje, sprehráďuje a príkladne vysvetľuje problematiku postavenia noriem práva Európskej únie v rámci ústavného práva a ostatnej

právnej úpravy Slovenskej republiky. Tretia štúdia sa venuje veľmi podrobnému systematickému objasneniu, ako aj hĺbkovej analýze problematiky Informačného ponukového systému starobného dôchodkového sporenia v rámci slovenského práva sociálneho zabezpečenia. V poradí ďalšia štúdia ponúka čitateľom systematické a hĺbkové vymedzenie a objasnenie vybraných kľúčových právnych otázok vzťahujúcich sa na inštitút zastúpenia v spotrebiteľských sporoch podľa slovenského právneho poriadku. Piata štúdia podrobne predstavuje, sprehľadňuje, analyzuje a objasňuje problematiku medzinárodnoprávných aspektov a zmien vnímania inštitútu suverenity štátu v interakcii s možnosťou jej narušenia. Posledná štúdia dôkladne analyzuje a komplexne objasňuje vynaložené úsilie a zásadné úspechy medzinárodného spoločenstva na ceste ku globálnej dohode o ochrane klímy.

V súvislosti s vydaním tretieho čísla šiesteho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodných vedeckých databázach ERIH PLUS a Index-Copernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárodných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 123 krajín návštev (v abecednom poradí):

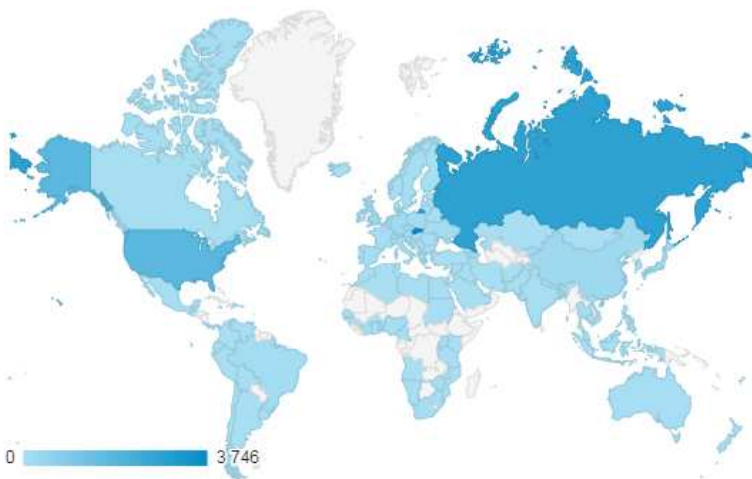
1. Afganistan	42. Indonézia	83. Pakistan
2. Albánsko	43. Irak	84. Panama
3. Alžírsko	44. Irán	85. Peru
4. Angola	45. Island	86. Pobrežie slonoviny
5. Argentína	46. Izrael	87. Poľsko
6. Arménsko	47. Írsko	88. Portoriko
7. Austrália	48. Jamajka	89. Portugalsko
8. Azerbajdžan	49. Japonsko	90. Rakúsko
9. Bangladéš	50. Južná Afrika	91. Rumunsko
10. Barbados	51. Južná Kórea	92. Rusko
11. Belgicko	52. Kambodža	93. Rwanda
12. Benin	53. Kamerun	94. Saudská Arábia
13. Bielorusko	54. Kanada	95. Senegal
14. Bolívia	55. Kazachstan	96. Seychely
15. Bosna a Hercegovina	56. Keňa	97. Singapur
16. Brazília	57. Kirgizsko	98. Sint Maarten
17. Bulharsko	58. Kolumbia	99. Slovensko
18. Burkina Faso	59. Kosovo	100. Slovinsko

19. Curaçao	60. Kostarika	101. Spojené arabské emiráty
20. Cyprus	61. Kuvajt	102. Spojené kráľovstvo
21. Česká republika	62. Libanon	103. Spojené štáty americké
22. Čile	63. Litva	104. Srbsko
23. Čína	64. Líbya	105. Sudán
24. Dánsko	65. Lotyšsko	106. Sýria
25. Dominikánska republika	66. Luxembursko	107. Španielsko
26. Egypt	67. Macedónsko	108. Švajčiarsko
27. Ekvádor	68. Maďarsko	109. Švédsko
28. Estónsko	69. Malajzia	110. Taiwan
29. Fidži	70. Malta	111. Taliansko
30. Filipíny	71. Maroko	112. Tanzánia
31. Fínsko	72. Maurícius	113. Thajsko
32. Francúzsko	73. Mexiko	114. Togo
33. Ghana	74. Moldavsko	115. Trinidad a Tobago
34. Grécko	75. Mongolsko	116. Tunisko
35. Gruzínsko	76. Mozambik	117. Turecko
36. Guatemala	77. Namíbia	118. Uganda
37. Guinea	78. Nemecko	119. Ukrajina
38. Holandsko	79. Nepál	120. Uruguaj
39. Hongkong	80. Nigéria	121. Venezuela
40. Chorvátsko	81. Nórsko	122. Vietnam
41. India	82. Nový Zéland	123. Zimbabwe

Pri príležitosti vydania tretieho čísla šiesteho ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne poďakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako tiež pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania tretieho čísla šiesteho ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>.
© Google Analytics.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 30. september 2018

Editorial for Autumn Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018

Dear readers and friends,

let me introduce the third issue of the sixth volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses mainly on socially relevant interdisciplinary relations connected with issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, while accepting and publishing exclusively original, hitherto unpublished contributions.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak as well as English languages. In both languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time, the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, third issue of the sixth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of six separate scientific studies. The very first study offers readers a complex and detailed analytical view of the question whether, in the context of the current situation and in the case of the right to asylum, it is possible to assume rather the collective enforcement of individual right or it can be regarded as a collective right. The following study thoroughly analyses, streamlines and exemplarily explains the issues of position of the rules of the European Union law in

the framework of the constitutional law and other legal regulation of the Slovak Republic. The third study concentrates on a very detailed systematic clarification as well as in-depth analysis of the questions of the Information Bidding System for Old-age Pension Savings within the Slovak social security law. The next study offers readers systematic and thorough qualifying and clarifying of the selected key legal questions related to the institute of representation in consumer disputes according to the Slovak legal order. The fifth study presents, streamlines, analyses in detail and clarifies the issues of the international legal aspects and changes in perception of the institute of the State sovereignty in interaction with the possibility of disturbing it. The final study very precisely analyses and fully explains the efforts made and the fundamental achievements reached by the international community on the path to a global agreement on climate protection.

In relation to the release of the third issue of the sixth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international scientific databases ERIH PLUS and IndexCopernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time, we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 123 countries of visits (in alphabetical order):

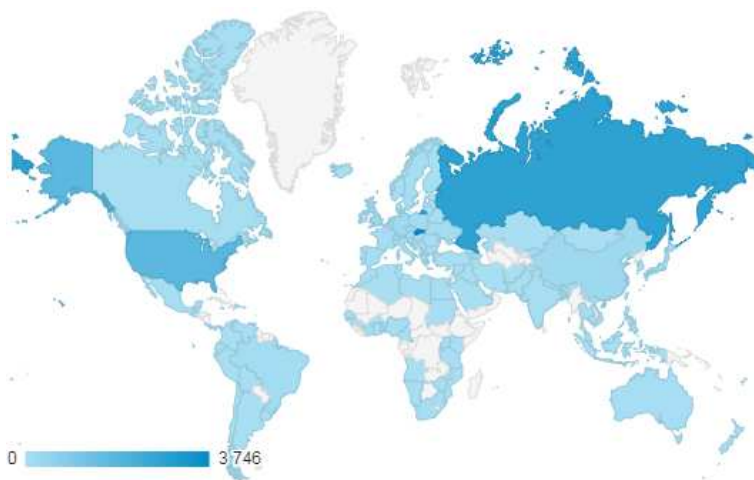
1. Afghanistan	42. Ghana	83. Panama
2. Albania	43. Greece	84. Peru
3. Algeria	44. Guatemala	85. Philippines
4. Angola	45. Guinea	86. Poland
5. Argentina	46. Hong Kong	87. Portugal
6. Armenia	47. Hungary	88. Puerto Rico
7. Australia	48. Iceland	89. Romania
8. Austria	49. India	90. Russia
9. Azerbaijan	50. Indonesia	91. Rwanda
10. Bangladesh	51. Iran	92. Saudi Arabia
11. Barbados	52. Iraq	93. Senegal
12. Belarus	53. Ireland	94. Serbia
13. Belgium	54. Israel	95. Seychelles
14. Benin	55. Italy	96. Singapore
15. Bolivia	56. Jamaica	97. Sint Maarten
16. Bosnia and Herzegovina	57. Japan	98. Slovakia
17. Brazil	58. Kazakhstan	99. Slovenia

18. Bulgaria	59. Kenya	100. South Africa
19. Burkina Faso	60. Kosovo	101. South Korea
20. Cambodia	61. Kuwait	102. Spain
21. Cameroon	62. Kyrgyzstan	103. Sudan
22. Canada	63. Latvia	104. Sweden
23. Chile	64. Lebanon	105. Switzerland
24. China	65. Libya	106. Syria
25. Colombia	66. Lithuania	107. Taiwan
26. Costa Rica	67. Luxembourg	108. Tanzania
27. Côte d'Ivoire	68. Macedonia	109. Thailand
28. Croatia	69. Malaysia	110. The Netherlands
29. Curaçao	70. Malta	111. Togo
30. Cyprus	71. Mauritius	112. Trinidad and Tobago
31. Czech Republic	72. Mexico	113. Tunisia
32. Denmark	73. Moldova	114. Turkey
33. Dominican Republic	74. Mongolia	115. Uganda
34. Ecuador	75. Morocco	116. Ukraine
35. Egypt	76. Mozambique	117. United Arab Emirates
36. Estonia	77. Namibia	118. United Kingdom
37. Fiji	78. Nepal	119. United States of America
38. Finland	79. New Zealand	120. Uruguay
39. France	80. Nigeria	121. Venezuela
40. Georgia	81. Norway	122. Vietnam
41. Germany	82. Pakistan	123. Zimbabwe

On the occasion of launching the third issue of the sixth volume of the journal, I would be delighted to sincerely thank all the contributors who have contributed in it actively and have shared with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law, the rector's administration at the Trnava University in Trnava for all support and suggestive advices and, finally, also the members of journal's editorial board and the editorial team.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional and international levels.

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA before Issuing the Third Issue of the Sixth Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, September 30th, 2018

Právo na azyl – kolektívny výkon individuálneho práva alebo kolektívne právo?

Right to Asylum – the Collective Enforcement of Individual Right or Collective Right?

Peter Vršanský

Abstract: *Human rights protection and the right to asylum. New developments in the material sources of law – the current refugee and migration crisis in Europe. Collective transfer of persons from their homeland to the European Union. Considerations de lege ferenda – from the right to asylum perceived as an individual human right, to the right to asylum perceived as a collective right.*

Key Words: *International Law; European Law; Human Rights Protection; Right to Asylum; Refugees; the European Union.*

Abstrakt: *Ochrana ľudských práv a právo na azyl. Nový vývoj v oblasti materiálnych prameňov medzinárodného práva – súčasná utečenecká a migračná kríza v Európe. Hromadné presídľovanie osôb do Európskej únie z ich pôvodnej vlasti. Úvahy de lege ferenda – od práva na azyl ako individuálneho ľudského práva ku právu na azyl ako kolektívnemu právu.*

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo; európske právo; ochrana ľudských práv; právo na azyl; utečenci; Európska únia.*

Úvod

Medzinárodnoprávna ochrana ľudských práv a právo na azyl sú spojené nádoby. V súvislosti s vývojom imigračnej a utečeneckej krízy v Európe vyvstáva otázka, či azylové právo stále zostáva na úrovni kolektívne uplatňovaného individuálneho ľudského práva alebo či v medzištátnej praxi nevzniká zárodok nového kolektívneho práva na azyl. Širšie pozadie problému vytvára realita hromadného presídľovania osôb utekajúcich do priestoru Európskej únie z ich pôvodnej vlasti zmietanej krvavými vnútornými či medzinárodnými ozbrojenými konfliktami.¹ Domnie-

¹ K problematike použitia sily v medzinárodných vzťahoch bližšie pozri TRNOVSZKÁ, L. The Responsibility to Protect Doctrine – Step forward to a More Secure World?. In: M.

vame sa, že súčasná právna úprava utečeneckej problematiky a azylového práva dáva len čiastočne zmysluplnú odpoveď na otázky, ktoré vôbec neexistovali, respektíve neboli aktuálne v polovici minulého storočia, keď medzinárodné spoločenstvo štátov prijímalo zmluvnú úpravu postavenia utečencov alebo azylantov, striktne založenú na individuálnom prístupe zo strany osoby, ktorá potrebovala ochranu, ako aj individuálnom preverovaní každého jednotlivého žiadateľa o pomoc zo strany štátu.

Koncepcia práva na azyl ako kolektívneho ľudského práva tretej generácie zatiaľ nemá zásadnú oporu v základných prameňoch medzinárodného práva (medzinárodné zmluvy, medzinárodná obyčaj, všeobecne uznávané zásady medzinárodného práva), a taktiež ani v pomocných prameňoch medzinárodného práva (judikatúra medzinárodných súdov, náuka medzinárodného práva). Právo na azyl je stále chápané prevažne len ako individuálne subjektívne právo patriace do prvej generácie ľudských práv. To však nezabraňuje otvoreniu priestoru pre odborné úvahy *de lege ferenda*, ktoré prehodnocujú uvedené tradičné ponímanie práva na azyl vo svetle nového vývoja. Cieľom predloženého príspevku je prispieť do odbornej diskusie o tejto zaujímavej otázke.

Súčasný vývoj v oblasti materiálnych prameňov medzinárodného práva i vnútroštátneho práva potvrdzuje, že problematika práva na azyl je stále aktuálna, zložitá, komplexná, mnohorozmerná a interdisciplinárna téma. Nejedná sa len o čisto právnu problematiku, ktorú stačí skúmať z hľadiska jednotlivých detailov v rámci právnej analýzy azylového práva zahrňujúcej najmä pramene, pravidlá a zásady, kodifikáciu, subjekty, riešenie medzinárodných sporov, judikatúru medzinárodných súdov, otázky zodpovednosti, sankcií alebo donútenia v súvislosti s postavením azylantov, utečencov, migrantov, presídlencov či iných kategórií osôb v núdzi, z ktorých mnohé sa stávajú azylantmi. Potvrdzuje sa, že medzinárodné právo alebo vnútroštátne právo je iba jeden z mnohých prostriedkov politiky štátu, a preto, pochopiteľne, nemôže byť všeliakom na neduhy tohto sveta, vrátane problémov spojených s postavením azylantov v súčasnom svete. Právo však v každom prípade môže prispieť k ich riešeniu.

Azylovú problematiku ovplyvňujú mnohé mimoprávne faktory mestskej, politickej, vojenskej, bezpečnostnej, ekonomickej, sociálnej a kultúrnej povahy. Ekonomický faktor je dôležitý nielen pre osoby potrebu-

júce ochranu (najmä pre tzv. ekonomických migrantov), ale aj pre samotné štáty, nahliadajúc na chýbajúcu lacnú pracovnú silu v zahraničí v podmienkach stagnujúceho nárastu domácej populácie.

Historická analýza potvrdzuje, že azylová problematika nie je statický jav. Je to historická kategória, ktorá sa permanentne vyvíja, má široké historické pozadie. Azylové právo sa historicky vyvíjalo tak, ako ktorékoľvek iné odvetvie práva. Bez ohľadu na rozdiely, právo vždy bolo a zostáva vyjadrením vôle vládnucej moci, povýšenej na zákon, medzinárodnú zmluvu, medzinárodný obyčaj alebo iný základný prameň práva. Azylové právo sa vyvíja priamoúmerne s vývojom materiálnych prameňov azylového práva. Historicky novým javom je skutočnosť, že objektívne právo na poskytnutie azylu sa v súčasnosti spája nielen s aktivitami suverénneho štátu, ale aj s niektorými aktivitami medzinárodných organizácií. Osobitné miesto v tomto smere má Európska únia, v rámci agendy ktorej sú prijímané pravidlá o prijímaní utečencov, migrantov či azylantov v priestore členských štátov Európskej únie.

Systematická analýza potvrdzuje, že poloha právneho riešenia problémov súvisiacich s právom na azyl v systéme medzinárodného práva spočíva najmä v oblasti ochrany ľudských práv a základných slobôd, ale dotýka sa aj problematiky štátu ako tradičného subjektu medzinárodného práva, obyvateľstva štátu, štátneho územia, štátnych orgánov pre medzinárodné styky, činnosti medzinárodných orgánov a organizácií, riešenia vnútroštátnych a medzinárodných konfliktov, medzinárodného súdnictva, a čoraz väčšmi i otázok zabezpečenia globálneho mieru a bezpečnosti.

Sémantická a logická analýza potvrdzuje, že pojem azyl sa už tradične používa v rôznych obvyklých významoch, a to v závislosti od toho, či ide o právo na azyl ako subjektívne právo jednotlivca alebo o právo na azyl ako objektívne právo štátu alebo iného subjektu medzinárodného práva poskytnúť azyl. Známy je tiež tretí obvyklý význam daného pojmu, ktorý je spojený s právom štátu poskytnúť teritoriálny azyl prenasledovanej osobe v priestore diplomatickej misie. Takýto význam však neprekračuje rámec regionálneho medzinárodného práva. Objasnenie alebo určenie toho-ktorého obvyklého významu práva na azyl sa robí prostredníctvom dostupných argumentov právnej interpretácie obsiahnutých vo všeobecnom výkladovom pravidle, v doplnkových pravidlách a jazykových pravidlách interpretácie medzinárodných zmlúv a iných medzinárodných dokumentov. Otázne je, či a do akej miery je robený vý-

klad dobromysel'ný, či sa v ňom zohľadňujú celkový kontext, širšie súvislosti, predmet a účel právnej úpravy azylového práva *de lege lata*. Nové javy v oblasti materiálnych prameňov medzinárodného práva si vyžadujú čoraz väčšie využitie doplnkových pravidiel výkladu, pretože aplikácia všeobecného výkladového pravidla niekedy ponecháva význam nejasný, či dokonca protirečivý. Ide najmä o využitie takých doplnkových prostriedkov výkladu, ako sú prípravné materiály, okolnosti, za ktorých boli prijaté príslušné právne texty, komparácia, analógia, argument *a coherencia*, ako aj argument *a completudine*. Normotvorca na medzinárodnej úrovni i vnútroštátnej úrovni sa vzhľadom na prudký vývoj materiálnych prameňov práva niekedy dostáva do polohy „bezmocného zákonodarcu“. Existujúca právna úprava len čiastočne vyhovuje novým výzvam. Prirodzene, v takýchto situáciách potom dochádza na rôznych úrovniach ku snahe účelovo prehodnocovať tradičný obsah a rozsah významu obvykle používaných výrazov. V záujme vyššej koherencie právnej úpravy dochádza k pokusom vyriešiť problém nevyhovujúcej či absentujúcej právnej úpravy pomocou extenzívneho alebo reštriktívneho výkladu pojmov platného azylového práva. Ide o formu „glosovania“ či „postglosovania“ staršej právnej úpravy v prechodnom období, keď staré pravidlá vychádzajú z používania, a nové právne pravidlá ešte neboli kodifikované v zmluvnej podobe, alebo ešte nevznikli ako medzinárodná obyčaj v dôsledku dlhodobého všeobecného uznávania štátmi. Na základe neprimeranej aplikácie argumentu *a fortiori* niekedy dochádza k neprimeranému zovšeobecňovaniu obsahu a rozsahu významu používaných výrazov, s cieľom podporiť alebo oslabiť normatívnu kvalitu pertraktovaných problémov. V takýchto prípadoch je veľmi dôležitá miera dobromysel'nosti výkladu, ktorá zohľadňuje základné strategické poslanie medzinárodného práva ako nástroja na posilnenie mieru a bezpečnosti a na podporu širokej medzinárodnej spolupráce založenej na cieľoch a princípoch Charty Organizácie Spojených národov. Štáty sa snažia pomocou doplnkových prostriedkov výkladu existujúceho azylového práva pohotovo reagovať na súčasné, a zároveň s dostatočným predstihom taktiež na budúce požiadavky praxe. Prispievajú tým k úsiliu o pokrokový rozvoj medzinárodného práva alebo európskeho práva v oblasti azylu. Štáty tak činia individuálne, skupinovo alebo spoločne, napríklad na pôde relevantných medzinárodných orgánov a organizácií, ktorých sú členmi. K formovaniu nového obsahu a rozsahu pojmov v oblasti azylového práva najprv aktívne, a potom pozitívne prispieva činnosť zainteresovaných mimovládnych organizácií, vrátane mimovládnych medzinárodných organizácií podporujúcich rozvoj kolektívnych práv tretej generácie. Bude potrebné overiť

si, či v súvislosti s hromadnou migráciou produkujúcou v krátkom časovom období stovky tisícok utečencov, azylantov alebo iných osôb potrebných naliehavú pomoc, stále ide z ich strany len o kolektívny výkon tradičného individuálneho práva na azyl ako práva prvej generácie ľudských práv alebo či sa v praxi nevytvárajú zárodoky kvalitatívne nového kolektívneho práva na azyl ako súčasti tretej generácie ľudských práv, teda kolektívnych ľudských práv. V súčasnosti môžeme hovoriť, že sa nachádzajú niekde na úrovni zárodočného práva (tzv. Soft Law, Embryonic Law, Droit de Naissance).

Právna analýza na úrovni *de lege lata* potvrdzuje, že mnohé otázky azylového práva sú upravené v základných či pomocných prameňoch medzinárodného práva, európskeho práva alebo vnútroštátneho práva. Súčasne však vznikajú nové výzvy, ktoré súvisia s prudkým vývojom v oblasti materiálnych prameňov medzinárodného práva, európskeho práva a vnútroštátneho práva, ktoré nie sú dostatočne upravené normami medzinárodného práva.

Ďalšia okolnosť, ktorú je žiaduce posúdiť v súvislosti s formovaním nového kolektívneho práva na azyl, je skutočnosť, či súčasne s tým vzniká aj kolektívna povinnosť štátov poskytnúť žiadateľom kolektívny azyl. Domnievame sa, že určitý náznak prechodu od uplatňovania individuálneho práva jednotlivca na azyl k uplatňovaniu práva na azyl ako kolektívneho práva možno pozorovať v súvislosti s posudzovaním právnych aspektov utečeneckej a migračnej krízy v Európe. Začína sa rodiť kolektívne chápaná kolektívna povinnosť štátov Európskej únie prijať určené počty utečencov na základe oficiálnych kvót pridelených členskému štátu z vyššej úrovne Európskej únie. Zmena filozofie prístupu k utečencom na úrovni Európskej únie vyplýva z uvedomenia si naliehavých potrieb v globalizujúcom sa svete. Dnes prísne l'penie na princípe zvrchovanej rovnosti jednotlivých štátov a na zákaze nezasahovania už nemá také pevné miesto v medzinárodných vzťahoch ako v minulom storočí. V 20. storočí tvorilo prísne rešpektovanie zásady suverenity štátu a zásady zákazu zasahovania do vnútorných vecí štátu základný kameň výstavby medzinárodného právneho systému v podmienkach ideologicky alebo inak mocensky rozdeleného sveta. Prísne rešpektovanie uvedených zásad sa dnes stáva prekážkou pre to, aby svet bol schopný dlhodobo čeliť globálnym výzvam 21. storočia. V hre je prežitie ľudskej civilizácie. Globálne problémy ľudstva neriešené v 20. storočí sa dnes už v plnej miere prejavujú v oblastiach životného prostredia, čerpania svetových zásob surovín, znižovania kvality zdravia svetovej populácie, nedostatku potra-

vín a všeobecne v potenciálnom ohrození zachovania svetového mieru a bezpečnosti, ako i v iných oblastiach. Navyše, vznikajú nové globálne problémy, ktoré je potrebné riešiť na základe nového prístupu. Patria sem aj otázky spojené s azylovým právom a masovými transfermi obyvateľstva na medzinárodnej úrovni.

Presun azylovej problematiky z oblasti prvej generácie ľudských práv do oblasti tretej generácie ľudských práv by znamenal vážny krok na ceste k hľadaniu optimálnejšieho právneho usporiadania otázok súvisiacich s teóriou, tvorbou, dodržiavaním a aplikáciou azylového práva v podmienkach 21. storočia. V uvedenom zmysle by postavenie azylantov bolo porovnateľné s obsahom a rozsahom úpravy iných kolektívnych práv v medzinárodnom práve, nech sú zatiaľ akokoľvek posudzované z hľadiska normatívnej kvality.

I. Zmluvná úprava

a) Všeobecné medzinárodné právo

Azylanti z hľadiska *de lege lata* nepredstavujú kolektív a právo na azyl (v ktoromkoľvek význame pojmu) nie je zatiaľ kolektívnym právom. Napriek určitým rôznym pokusom, za kolektívne práva v súčasnosti stále nie sú považované napríklad ani menšinové práva, ktoré sa vzťahujú na individuálny alebo kolektívny výkon individuálnych ľudských práv a základných slobôd osôb patriacich k národnostným, rasovým, etnickým alebo iným menšinám.

Na úrovni všeobecného medzinárodného práva má subjektívne právo jednotlivca na azyl povahu „soft law“; ako „hard law“ nie je zakotvené v žiadnej platnej mnohostrannej medzinárodnej zmluve univerzálnej povahy. Existuje len na úrovni regionálnej právnej úpravy.

Na úrovni všeobecného medzinárodného práva upravujúceho ochranu ľudských práv² objektívne právo štátu udeliť na jeho území azyl žiadateľovi vyplýva z princípu suverenity štátu. Udelenie azylu však nesmie byť v rozpore s inými medzinárodnými záväzkami štátu podľa platných noriem medzinárodného práva. Predovšetkým nesmie byť v rozpore so

² K problematike záväzkov štátu a medzinárodných zmlúv týkajúcich sa ochrany ľudských práv bližšie pozri GIBA, M. a J. VALUCH. Kategorizácia medzinárodných ľudskoprávných zmlúv v procese ratifikácie. In: I. POSPÍŠIL, V. TÝČ, et al. *Mezinárodní lidskoprávní závazky postkomunistických zemí: případy České republiky a Slovenska*. Praha: Leges, 2016, s. 80-99. ISBN 978-80-7502-144-1.

záväzkami štátu podľa Charty Organizácie Spojených národov, ktoré majú prednosť pred záväzkami z iných medzinárodných zmlúv.³

Na úrovni „soft law“ je právo jednotlivca na azyl zakotvené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z roku 1948.⁴ Uvedená deklarácia bola prijatá vo forme Rezolúcie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov č. A/RES/217/III. V článku 14 Všeobecnej deklarácie ľudských práv sa ustanovuje:

„1. Každý má právo vyhľadať a požívať v iných krajinách azyl pred prenasledovaním.

2. Tohto práva sa nemožno dovolávať v prípade stíhania vznikajúceho na základe nepolitických trestných činov alebo konaní, ktoré odporujú cieľom a zásadám Organizácie Spojených národov.“

Podľa článku 10 Charty Organizácie Spojených národov „Valné zhromaždenie môže rokovať o všetkých otázkach alebo veciach, ktoré patria do rámca tejto Charty alebo sa týkajú právomocí a úloh orgánov stanovených touto Chartou, a môže, s výnimkou ustanovení článku 12, robiť členom Organizácie Spojených národov, Bezpečnostnej rade alebo obom súčasne odporúčania o takýchto otázkach alebo veciach“.⁵ Rezolúcie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov prijímané na základe článku 10 Charty Organizácie Spojených národov majú teda povahu odporúčania. Pokiaľ ide o vecné riešenie, z hľadiska posudzovania problematiky ľudských práv je významné ustanovenie článku 13 Charty Organizácie Spojených národov, podľa ktorého „1. Valné zhromaždenie dáva podnet k štúdiu a robí odporúčania za tým cieľom: a) aby sa podporovala medzinárodná spolupráca na politickom poli a aby sa posilňoval pokrok v rozvoji medzinárodného práva a jeho kodifikácie; b) aby sa podporovala medzinárodná spolupráca na hospodárskom, sociálnom, kultúrnom, výchovnom a zdravotnom poli a aby sa uľahčilo uskutočňovanie ľudských práv a základných slobôd pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva.“⁶ Z hľadiska predmetu nášho príspevku je vhodné poukázať na pojem „všetkých“, ktorý v tomto ustanovení používa Charta Organizácie Spojených národov. Zo sémantického

³ Bližšie pozri článok 103 *Charty Organizácie Spojených národov*.

⁴ Bližšie pozri TOMKO, J. a A. KOPŠO, eds. *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava: Obzor, 1974, s. 555-561.

⁵ Bližšie pozri tamže, s. 100.

⁶ Bližšie pozri článok 13 *Charty Organizácie Spojených národov*.

hľadiska sa uvedený pojem obsahovo približuje k obvyklému významu pojmu „kolektív“.

Medzinárodné pakty o ľudských právach z roku 1966 subjektívne právo jednotlivca na azyl neupravujú, napriek tomu, že ich „genetickou matkou“ je práve Všeobecná deklarácia ľudských práv. Jeden z dôvodov vynechania práva na azyl v uvedených dokumentoch bola neochota suverénnych štátov podriať sa medzinárodnému právu. Vývoj po roku 1948 v medzinárodných vzťahoch pravdepodobne vyústil do situácie, že zakotvenie práva na azyl v medzinárodných paktach o ľudských právach nebolo pre niektoré štáty prijateľné.

b) Právo Európskej únie

Žiadatelia o azyl v Európskej únii predstavujú osobitnú kategóriu cudzincov, ktorí prichádzajú do Európskej únie preto, lebo naliehavo potrebujú ochranu. Do tejto kategórie patria v zmysle európskej legislatívy napríklad tiež príjemcovia doplnkovej ochrany alebo dočasnej ochrany, utečenci, obeť obchodovania s ľuďmi a podobne.⁷

Charta základných práv Európskej únie zakotvuje subjektívne právo jednotlivca na azyl v článku 18.⁸ Podľa predmetného článku „Právo na azyl sa zaručuje dodržiavaním pravidiel Ženevského dohovoru z 28. júla 1951 a Protokolu z 31. januára 1967 týkajúcich sa postavenia utečencov a v súlade so Zmluvou o Európskej únii a Zmluvou o fungovaní Európskej únie (ďalej len „zmluvy“)“. Charta základných práv Európskej únie nezakotvuje explicitnú povinnosť štátu poskytnúť azyl aj nad rámec vymedzený v jej článku 18. Z hľadiska azylového práva je účelné spomenúť i článok 19 Charty základných práv Európskej únie (ochrana v prípade vystaňovania, vyhostenia alebo extradície), ktorý zakotvuje zásadu *non-refoulement*. V zmysle uvedenej zásady je zakázané vrátiť naspäť osobu

⁷ Na území členských štátov Európskej únie sa nachádzajú aj iné kategórie cudzincov. Ich postavenie nie je predmetom analýzy v rámci nášho príspevku. Ide napríklad o členov rodín občanov členských štátov Európskej únie, členov rodín občanov Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarska, občanov Turecka, občanov štátov, ktoré sú v zmluvnom vzťahu s Európskou úniou, členov rodín imigrantov, ktorí sú občanmi tretích štátov, držiteľov modrej karty, vyslaných pracovníkov alebo výskumných pracovníkov, študentov, pracovníkov na sezónnych prácach alebo zamestnancov preložených v rámci pôsobenia nadnárodných spoločností na výkon práce do Európskej únie. Osobitnú kategóriu vytvárajú migranti alebo príslušníci tretích štátov, ktorí sa protiprávne zdržiavajú na území Európskej únie.

⁸ Bližšie pozri Chartu základných práv Európskej únie – *Charter of Fundamental Rights of the European Union*. OJ EU C 326, 2012-10-26, s. 391-407.

tam, kde existuje opodstatnená obava, že bude vystavená mučeniu alebo neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Takisto je dôležité upozorniť na existenciu platnej Smernice o azylových konaniach, ktorá upresňuje príslušný postup v rámci azylového konania.⁹

Veľmi dôležitou procesnou okolnosťou z hľadiska posudzovania právnych aspektov azylovej problematiky je skutočnosť, že Európska únia zatiaľ nepristúpila k Európskemu dohovoru o ľudských právach, čím by sa otvorila určitá možnosť žalovať jej členské štáty aj na Európskom súde pre ľudské práva za to, že porušujú záväzky v oblasti ochrany ľudských práv. K prístupu k uvedenému dohovoru ju zaviazala Lisabonská zmluva v roku 2019.¹⁰

Žiada sa doplniť, že pokiaľ Charta základných práv Európskej únie obsahuje základné práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným Európskym dohovorom o ľudských právach, zmysel a rozsah týchto práv je nutné vykladať rovnako ako zmysel a rozsah zodpovedajúcich práv uvedených v tomto dohovore. Na druhej strane to nebráni tomu, aby Charta základných práv Európskej únie priznala vyšší štandard ochrany základných práv ako Európsky dohovor o ľudských právach a išla tak nad jeho rámec; nemôže však určite priznať nižšiu ochranu základných práv ako Európsky dohovor o ľudských právach či iné medzinárodné dokumenty, ktorých zmluvnou stranou je Európska únia alebo jej členské štáty.¹¹

Rozhodnúť dobromyseľne o takýchto veciach prináleží suverénnemu členskému štátu Európskej únie. Dobromyseľnosť interpretácie uvedeného dohovoru znamená potrebu vychádzať najmä z prezumpcie „nevinny“ každého utečenca. Až následne, keď sa preukáže v nadväzujúcom preverovacom konaní, že osoba nespĺňa požadovaný status, sa začnú prijímať reštriktívne opatrenia. V súčasnosti sme svedkami, že nie každý štát dobromyseľne posudzuje utečencov ako osoby, ktoré utekajú pred prenasledovaním v ich domovine. Navyše, rozmach extrémne pravicových hnutí v Európe, ktoré sú nepriateľsky naladené proti utečencom, potvrdzuje, že i verejnosť v európskych štátoch len čiastočne rozumie

⁹ Bližšie pozri *Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26. júna 2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany*.

¹⁰ Podľa článku 6 ods. 2 „The Union shall accede to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Such accession shall not affect the Union's competences as defined in the Treaties.“

¹¹ Bližšie pozri SIMAN, M. a M. SLAŠŤAN. *Právo Európskej únie (inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou)*. 1. vyd. Bratislava: Euroiuris – Európske právne centrum, 2012, s. 262. ISBN 978-80-89406-12-8.

strategickému významu ochrany práv utečencov a azylantov. Prejavy hospodárskej krízy, terorizmus¹² a iné, obzvlášť ekonomické faktory podporujú v ľuďoch obávajúcich sa o stratu zamestnania a budúcnosť xenofóbne a rasistické názory, akým Európa bola svedkom v 30. rokoch minulého storočia.

Z hľadiska celkového posudzovania otázky „kolektívnosti“ v oblasti uplatňovania azylového práva je vhodné uviesť aj článok 19 Charty základných práv Európskej únie, ktorý upravuje ochranu v prípade vystaňovania, vyhostenia alebo extradície. Podľa daného článku „1. Hromadné vyhostenie je zakázané. 2. Nikto nesmie byť vystaňovaný, vyhostený ani vydaný do štátu, v ktorom existuje vážne riziko, že bude vystavený trestu smrti, mučeniu alebo inému neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.“¹³ V súvislosti s touto formuláciou vzniká otázka, či právo Európskej únie povoľuje i „hromadné pozvanie“ utečencov do priestoru Európskej únie, keď súčasne zakazuje „hromadné vystaňovanie“?

Dôležitá v tomto smere je i Smernica Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov.

Hoci platná právna úprava *de lege lata* vychádza z individuálneho prístupu, domnievame sa, že sa rodí nové kolektívne *soft law*, a to pri najmenšom na politickej úrovni, pokiaľ vezmeme do úvahy vyjadrenia politických predstaviteľov Európskej únie vo vzťahu k utečencom zo Sýrie.

c) Európsky dohovor o ochrane ľudských práv

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv takisto nezakotvuje explicitne právo na azyl. Na druhej strane, členské štáty Rady Európy nesmú odmietnuť osobu, ktorá potrebuje ochranu v súvislosti s ochranou niektorých iných ľudských práv a základných slobôd vtedy, ak by bola vystavená vážnemu nebezpečenstvu, mučeniu, neľudskému zaobchádzaniu,

¹² Bližšie pozri BEDNÁR, D. Definičné problémy s pojmom terorizmus v medzinárodnom práve. In: Z. KISELYOVÁ, et al. eds. *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2013: II. časť*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 939-946. ISBN 978-80-7160-368-9.

¹³ Bližšie pozri tamže.

či dokonca strate života. Pre celkové hodnotenie významu právnej úpravy podľa predmetného dohovoru je pre posudzovanie azylovej problematiky dôležité uviesť skutočnosť, že článok 1 dohovoru explicitne zaväzuje jeho zmluvné štáty zabezpečiť každému jednotlivcovi pod ich jurisdikciou práva a povinnosti, ktoré sú zakotvené v dohovore. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv obsahuje viaceré ustanovenia vzťahujúce sa na cudzincov (články 1, 2, 3 dohovoru, článok 4 Protokolu č. 4, ako aj napríklad článok 1 Protokolu č. 7). K menovaným a ďalším ustanoveniam dohovoru sa vytvára príslušná judikatúra (predovšetkým pokiaľ ide o jeho články 3, 5, 8, 13), ktorá zahrňuje viaceré rozhodnutia dotýkajúce sa rôznych aspektov migrácie občanov nečlenských štátov Európskej únie do priestoru Európskej únie.

d) Americký dohovor o ľudských právach

Americký dohovor o ľudských právach z roku 1969 zakotvuje subjektívne právo jednotlivca na azyl v článku 22.

II. Medzinárodná obyčaj

Medzinárodné obyčajové právo neupravuje subjektívne právo jednotlivca na azyl, pretože nie sú splnené podmienky pre vznik platnej medzinárodnej obyčaje. Ako je známe, v zmysle článku 38 ods. 1 písm. b) Štatútu Medzinárodného súdneho dvora je obyčaj „dôkaz všeobecnej praxe prijímanej za právo“. Teória medzinárodného práva dostatočne jasne zdôvodňuje požiadavky, ktoré musia byť splnené v súvislosti s medzinárodnou obyčajou. Ide o dva základné konštitutívne prvky, ktorými sú dlhodobé používanie pravidla (*usus longaevus*) a všeobecné uznávanie pravidla v medzinárodnej praxi (*opinio iuris sive necessitatis*).¹⁴

III. Všeobecne uznávané právne zásady

Pokiaľ ide o všeobecne uznávané právne zásady, v medzinárodnom práve neexistuje právna zásada všeobecnej povahy, ktorá by explicitne vyjadrovala existenciu subjektívneho práva jednotlivca na azyl.

Na druhej strane, Charta Organizácie Spojených národov v článku 1 Ciele a zásady v ods. 3 ustanovuje, že jedným z cieľov Organizácie Spojených národov je „3. uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho ale-

¹⁴ Bližšie pozri VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 92-106. ISBN 978-80-89447-71-8.

bo humanitného rázu podporovaním a posilňovaním úcty k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva.“ Takisto v Rezolúcii Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov 2625 (XXV), ktorou bola v roku 1970 prijatá Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov, sa v rámci interpretácie zásady o povinnosti štátov spolupracovať v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov ustanovuje, že „b) štáty spoločne napomáhajú vytvoreniu všeobecnej úcty a rešpektovaniu ľudských práv a základných slobôd pre všetkých a odstráneniu všetkých foriem rasovej diskriminácie a všetkých foriem náboženskej neznašanlivosti“. ¹⁵ Z hľadiska nášho príspevku je dôležité poukázať na skutočnosť, ako úzko spája uvedený medzinárodný dokument otázku rešpektovania ľudských práv s problematikou rasizmu či náboženskej neznašanlivosti. Aj súčasný vývoj v Európe v súvislosti s migračnou a utečeneckou krízou odhaľuje úzku súvislosť uvedených vecí, ktoré sa prejavujú – pozitívne alebo odmietavo – v prístupe jednotlivých štátov či vlád k otázke prijímania utečencov na ich území.

Záverečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe z roku 1975 deklaruje princípy, ktorými sa budú riadiť vzťahy medzi zúčastnenými štátmi. Zásada VII má názov „Rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd, vrátane slobody zmýšľania, svedomia, náboženstva a presvedčenia“. ¹⁶ Právo na azyl možno všeobecne odvodiť z textu interpretácie uvedenej zásady, najmä zo záväzku štátov dodržiavať platné medzinárodné záväzky v oblasti ochrany ľudských práv.

IV. Judikatúra medzinárodných súdov a náuka medzinárodného práva

Aká je situácia v oblasti pomocných prameňov medzinárodného práva? Pokiaľ ide o „kolektívne“ chápanie rozsahu problému, je vhodné spomenúť predbežné opatrenie Medzinárodného súdneho dvora z 19. apríla 2017 vo veci „Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)“. Domnievame sa, že obsah predbežného opatrenia nesie niektoré novátorské prvky „kolektívneho pohľadu“. Ako je známe,

¹⁵ Bližšie pozri TOMKO, J. a A. KOPŠO, eds. *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch: Kolektívna bezpečnosť a spolupráca v Európe*. Bratislava: Obzor, 1978, s. 138.

¹⁶ Bližšie pozri tamže, s. 81.

Medzinárodný súdny dvor v predbežnom opatrení v bode 102 použil vo vzťahu ku krymským Tatárom pojem „spoločenstvo“.¹⁷ Pre obmedzený rozsah príspevku neanalyzujeme iné rozhodnutia Medzinárodného súdneho dvora dotýkajúce sa problematiky azylového práva.

Pomerne rozsiahle, ale aj významné sú judikatúra i prax Európskeho súdu pre ľudské práva, a to napriek tomu, že právo na azyl nie je priamo zakotvené v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv. Ako už bolo vyššie spomenuté, niektoré súvislosti azylového práva majú väzbu na dodržiavanie článkov 1, 3, 5, 8 a iných článkov predmetného dohovoru. Rozsah nášho príspevku neumožňuje venovať sa podrobnejšie rozboru jednotlivých prípadov, ktoré sú navyše všeobecne známe. V zásade možno skonštatovať, že dané judikáty a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva neprekračujú rámec tradičného chápania ľudských práv ako individuálnych práv.

Záver

Domnievame sa, že napriek rôznorodosti situácií sa v medzinárodných vzťahoch rodí nová koncepcia azylového práva, ktorá nechápe azylové právo ako výkon individuálneho ľudského práva, ale ako výkon kolektívneho práva na azyl. Uvedený jav je pozorovateľný v oblasti regionálneho práva Európskej únie v súvislosti so súčasnou migračnou a utečeneckou krízou v Európe, ako aj v súvislosti s rozhodnutím Európskej únie o prijatí veľkého počtu utečencov potrebných na liehavú pomoc. Akceptovaním kolektívneho práva utečencov na azyl by sa odstránili mnohé čiastkové prekážky pre príchod a pobyt osôb na liehavú potrebných na pomoc v priestore Európskej únie.

Kolektívnemu právu na azyl zodpovedá vznik novej kolektívnej povinnosti členských štátov Európskej únie prijať určené kvóty utečencov, o ktorých sa kolektívne rozhodlo na vyššej ako národnej úrovni, to znamená na úrovni Európskej únie.

¹⁷ „102. Reminding the Russian Federation of its duty to comply with its obligations under CERD, the Court considers that, with regard to the situation in Crimea, the Russian Federation must refrain, pending the final decision in the case, from maintaining or imposing limitations on the ability of the Crimean Tatar community to conserve its representative institutions, including the Mejlis. In addition, the Russian Federation must ensure the availability of education in the Ukrainian language.“ *Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)*. Provisional Measures, Order of 19 April 2017, I.C.J. Reports 2017, s. 139.

V prechodnom období štáty budú novátorsky „glosovať“ existujúcu právnú úpravu azylového práva zakotvenú v základných prameňoch a podrobnejšie interpretovanú v pomocných prameňoch súčasného medzinárodného práva a európskeho práva. Zároveň však bude prebiehať proces prípravy novej právnej úpravy azylového práva, zodpovedajúcej väčšmi požiadavkám 21. storočia, ako omylom 20. storočia.

Nový vývoj v oblasti tvorby azylového práva má hlboké opodstatnenie v materiálnych prameňoch práva. Politická elita Európskej únie, ako aj väčšina členských štátov Európskej únie otvára náruč a pozýva utečencov utekajúcich z oblastí krvavých konfliktov v zahraničí na „starý kontinent“. Je to plne zdôvodniteľné z hľadiska zabezpečenia strategických hospodárskych záujmov Európskej únie v budúcnosti. Na druhej strane, otázka znie, či občania Európskej únie sú dostatočne pripravení akceptovať uvedený scenár spojený s nevyhnutnosťou spolužitia rôznych kultúr a tradícií aj v priestoroch, kde dosiaľ dominovali domáca kultúra a tradície. Nárast agresívnych rasistických prejavov voči imigrantom, dokonca aj voči príslušníkom menšín, ktorí už dlhé roky pokojne žijú v bývalých koloniálnych metropolách alebo sa tam prisťahovali pred mnohými rokmi za prácou na základe pozvania, rovnako ako nárast extrémne pravícovo orientovaných politických strán a hnutí v členských štátoch Európy naznačuje, že otázka spolužitia bude v krátkej budúcnosti mimoriadne dôležitá. Európa sa otvorene hlási k integrácii, avšak v podstate veľakrát očakáva od osôb, ktoré potrebujú pomoc a prichádzajú do priestoru Európskej únie, skôr asimiláciu. Z hľadiska sémantického, pojem „integrácia“ znamená spolužitie identít v podmienkach rovnosti a vzájomného obohacovania sa. Pojem „asimilácia“ zase znamená vzdanie sa vlastnej identity a prevzatie identity druhej časti populácie. Problémy vznikajú, ak sa azyľanti alebo utečenci odmietnu asimilovať v novom prostredí, ktoré im nezabezpečilo integráciu. Najmä, ak nespokojnosť zneužíva medzinárodný terorizmus na zradikalizovanie azyľantov, utečencov či iných kategórií osôb potrebuje pomoc na území členských štátov Európskej únie.

Nemožno očakávať, že myšlienka o práve na azyl ako o kolektívnom ľudskom práve tretej generácie bude všeobecne akceptovateľná. V medzinárodných vzťahoch sa takýto jav bežne vyskytuje v závislosti od záujmov jednotlivých štátov. Stalo sa tak napríklad aj v otázke explicitného akceptovania primátu medzinárodného práva nad suverenity štátu. Ako je známe, v roku 1949 Komisia Organizácie Spojených národov pre medzinárodné právo vypracovala Deklaráciu práv a povinností štátov, ktorá

v článku 14 predvídala automatickú prednosť medzinárodného práva pred suverenitou štátu v oblasti medzinárodných vzťahov.¹⁸ Konceptia o nadradenosti medzinárodného práva nad vnútroštátnym právom bola pre niektoré suverénne štáty rovnako neprijateľná v roku 1949, ako je v súčasnosti pre niektoré členské štáty Európskej únie neprijateľná konceptia nadradenosti práva Európskej únie nad vnútroštátnym právom členských štátov Európskej únie vo forme povinných kvót pre prijímanie utečencov zo Sýrie.

To však nič nemení na perspektíve vzniku nového práva na azyl ako kolektívneho ľudského práva tretej generácie v budúcnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- BEDNÁR, D. Definičné problémy s pojmom terorizmus v medzinárodnom práve. In: Z. KISELYOVÁ, et al. eds. *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2013: II. časť*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 939-946. ISBN 978-80-7160-368-9.
- BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. 784 s. ISBN 978-0-19-921770-0.
- ČEPELKA, Č., P. ŠTURMA a V. HONUSKOVÁ. *Teorie a praxe azylu a uprchlickví*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, 2006. 239 s. ISBN 80-85889-79-X.
- GIBA, M. a J. VALUCH. Kategorizácia medzinárodných ľudskoprávných zmlúv v procese ratifikácie. In: I. POSPÍŠIL, V. TÝČ, et al. *Mezinárodní lidskoprávní závazky postkomunistických zemí: případy České republiky a Slovenska*. Praha: Leges, 2016, s. 80-99. ISBN 978-80-7502-144-1.
- GOODWIN-GILL, G. S. a J. McADAM. *The Refugee in International Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2007. 786 s. ISBN 978-0-19-928130-5.
- GOZDECKA, D. a M. KMAK, eds. *Europe at the Edge of Pluralism*. Portland: Intersentia, 2015. 210 s. ISBN 978-1-78068-306-5.

¹⁸ Zásada prednosti medzinárodného práva bola sformulovaná nasledovne: „Every State has duty to conduct its relations with other States in accordance with international law and with the principle that the sovereignty of each State is subject to supremacy of international law”.

- HAILBRONNER, K. *Immigration and Asylum Law and Policy of the European Union*. The Hague; Boston: Kluwer Law International, 2000. 568 s. ISBN 90-411-1323-1.
- HARAJDIČ, J. *Judikátúra vo veciach azylu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 602 s. ISBN 978-80-8168-167-7.
- HATHAWAY, J. C. *The Rights of Refugees under International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 1233 s. ISBN 978-0-521-54263-0.
- HRNČÁROVÁ, N. et al. *Zákon o azyle: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 430 s. ISBN 978-80-7400-264-9.
- CHETAIL, V. Are Refugee Rights Human Rights? An Unorthodox Questioning of the Relations between Refugee Law and Human Rights Law. In: R. RUBIO-MARÍN, ed. *Human Rights and Immigration*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 19-72. ISBN 978-0-19-870117-0.
- RIPOLL SERVENT, A. a F. TRAUNER. Asylum: Limited Policy Change due to New Norms of Institutional Behaviour. In: F. TRAUNER a A. RIPOLL SERVENT, eds. *Policy Change in the Area of Freedom, Security and Justice: How EU Institutions Matter*. New York, NY: Routledge, 2014, s. 35-52. ISBN 978-1-138-78750-6.
- SCHULTZ, J. The European Court of Human Rights and Internal Relocation: An Unduly Harsh Standard?. In: J.-P. GAUCI, M. GIUFFRÉ a E. L. TSOURDI, eds. *Exploring the Boundaries of Refugee Law: Current Protection Challenges*. Leiden; Boston: Brill Nijhoff, 2015, s. 31-49. ISBN 978-90-04-26557-8.
- SIMAN, M. a M. SLAŠŤAN. *Právo Európskej únie (inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou)*. 1. vyd. Bratislava: Euroiuris – Európske právne centrum, 2012. 1232 s. ISBN 978-80-89406-12-8.
- STEVENS, D. Shifting Conceptions of Refugee Identity and Protection: European and Middle Eastern Approaches. In: S. KNEEBONE, D. STEVENS a L. BALDASSAR, eds. *Refugee Protection and the Role of Law: Conflicting Identities*. New York, NY: Routledge, 2014, s. 73-97. ISBN 978-0-415-83565-7.
- TONER, H. The Lisbon Treaty and the Future of European Immigration and Asylum Law. In: L. AZOULAI a K. de VRIES. *EU Migration Law: Legal Complexities and Political Rationales*. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 14-40. ISBN 978-0-19-870853-7.

- TRNOVSZKÁ, L. The Responsibility to Protect Doctrine – Step forward to a More Secure World?. In: M. LENHART, et al. eds. *Bratislava Legal Forum 2016: Trends in Development and Creativity in the Area of International Law at the Beginning of the 21st Century*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2016, s. 41-48. ISBN 978-80-7160-428-0.
- VELLUTI, S. External Aspects of EU Asylum Law and Policy – ‘New’ Ways to Address ‘Old’ Woes. In: A. ABASS a F. IPPOLITO, eds. *Regional Approaches to the Protection of Asylum Seekers: An International Legal Perspective*. Burlington, VT: Ashgate, 2014, s. 145-170. ISBN 978-1-4094-4297-4.
- VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s. ISBN 978-80-8155-003-4.
- VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012. 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8.
- WESTRA, L. The Case for Asylum Seekers: Reverting to Human Rights. In: L. WESTRA, S. JUSS a T. SCOVAZZI, eds. *Towards a Refugee Oriented Right of Asylum*. Burlington, VT: Ashgate, 2015, s. 233-269. ISBN 978-1-4724-5778-3.

Doc. JUDr. Peter Vršanský, CSc.

Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika
peter.vrsansky@flaw.uniba.sk

Postavenie noriem práva Európskej únie v rámci ústavného práva a ostatnej právnej úpravy Slovenskej republiky¹

Position of Rules of the European Union Law in Framework of the Constitutional Law and Other Legal Regulation of the Slovak Republic

Juraj Jankuv

Abstract: *The aim of the presented study is to analyse the status of the European Union law rules in the framework of the Slovak constitutional law and other relevant legal regulation. As a theoretical basis for this analysis, our study includes also an concise overview of the existing legal regulation of the relation of the international public law like a source of the European Union law and municipal law and the relation of the European Union law itself and municipal law as well as an analysis of the existing theories of the relationship between the international law and municipal law as a basis for the application of the rules of the European Union law, existing ways and institutes by which the States guarantee the fulfilment of their undertakings of the European Union law, including a general view on the issue of the national reception rules and rules governing the relationship between the European Union law and municipal law.*

Key Words: *International Public Law; Constitutional Law; European Union Law; Relation of the European Union Law and Municipal Law; the European Union, the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Cieľom predloženej štúdie je analýza postavenia práva Európskej únie v rámci ústavného práva a ostatnej súvisiacej právnej úpravy Slovenskej republiky. Ako teoretický základ pre horeuvedenú analýzu sú súčasťou našej štúdie i stručný prehľad existujúcej úpravy vzťahu medzinárodného práva verejného ako prameňa práva Európskej únie a vnútroštátneho práva a vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva, a tak-*

¹ Predložená štúdia je publikovaná v rámci grantového projektu s názvom „*Environmentalizácia medzinárodného verejného práva*“, schváleného Komisiou VEGA Ministerstva školstva Slovenskej republiky pod č. 1/0193/18 ako všeobecný základ pre skúmanie spôsobov a metód aplikácie noriem medzinárodného práva životného prostredia v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky; zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

tiež analýza existujúcich teórií vzťahu medzinárodného práva verejného a vnútroštátneho práva v rámci vedy medzinárodného práva ako základu pre aplikáciu noriem práva Európskej únie, existujúcich spôsobov, inštitútov, ktorými štáty garantujú plnenie svojich záväzkov plynúcich z práva Európskej únie, vrátane všeobecného pohľadu na problematiku vnútroštátnych recepcných noriem a noriem upravujúcich vzťah práva Európskej únie a vnútroštátneho práva.

Kľúčové slová: Medzinárodné právo verejné; ústavné právo; právo Európskej únie; vzťah práva Európskej únie a vnútroštátneho práva; Európska únia; Slovenská republika.

Úvod

Problematika postavenia noriem práva Európskej únie v rámci slovenského ústavného práva a ostatnej právnej úpravy sa v priebehu času vyvinula po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie a priebežne sa prispôsobuje meniacej sa povahe práva Európskej únie. Preto je, podľa nášho názoru, potrebná pravidelná identifikácia a systematizácia pravidiel existujúcich v tejto oblasti.

V nadväznosti na uvedené je cieľom našej štúdie analýza postavenia práva Európskej únie v rámci ústavného práva a ostatnej súvisiacej právnej úpravy Slovenskej republiky. Ako teoretický základ pre horeuvedenú analýzu tvorí súčasť textu štúdie i prehľad existujúcej úpravy vzťahu medzinárodného práva verejného ako prameňa práva Európskej únie a vnútroštátneho práva, vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva, existujúcich teórií vzťahu medzinárodného práva verejného a vnútroštátneho práva v rámci vedy medzinárodného práva ako základu pre aplikáciu noriem práva Európskej únie, existujúcich spôsobov, inštitútov, ktorými štáty garantujú plnenie svojich záväzkov plynúcich z práva Európskej únie, vrátane všeobecného pohľadu na problematiku vnútroštátnych recepcných noriem a noriem upravujúcich vzťah práva Európskej únie a vnútroštátneho práva.

Skúmanie celej predmetnej problematiky je veľmi významné z pohľadu aplikácie čoraz širšieho spektra noriem práva Európskej únie v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky, či už ide o normy tradičných odvetví práva Európskej únie týkajúce sa ekonomickej integrácie alebo o normy novších odvetví, ako je právo životného prostredia Európskej únie.

Úprava vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva v duchu medzinárodného práva verejného a v práve Európskej únie

Vzhľadom na pôvod práva Európskej únie je v medzinárodnom práve verejnom potrebné primárne skúmať otázku vzťahu medzinárodného práva verejného a vnútroštátneho práva. V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že súčasné všeobecné obyčajové medzinárodné právo *neobsahuje všeobecne platné pravidlo, ktoré by priamo upravovalo jeho vzťah k vnútroštátnemu právu*, a ani pravidlo, ktoré by určovalo, akým spôsobom má byť obsah medzinárodnoprávných záväzkov prenesený do vnútroštátnych právnych poriadkov štátov, alebo pravidlo upravujúce spôsob, akým štáty zabezpečia plnenie medzinárodných záväzkov vo svojich právnych poriadkoch.² V súčasnom medzinárodnom práve tiež *absentuje norma, ktorá by upravovala riešenie možných konfliktov medzi medzinárodným právom a vnútroštátnym právom*. Z pohľadu medzinárodného práva fakticky k takýmto konfliktom ani nemôže dôjsť, keďže pokladá *vnútroštátne právo za mimoprávny fakt*. Uvedený prístup bol mnohokrát potvrdený medzinárodnou rozhodovacou praxou.³

Na druhej strane, v oblasti vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva existuje aspoň *nepriama rámcová právna úprava*, z ktorej je možné nepriamo odvodiť, aká by mala byť podoba vzťahu medzinárodných zmlúv a vnútroštátneho práva.⁴ Primárne v danej oblasti platí medzinárodný záväzok *svedomitého plnenia záväzkov – pasta suít servanda*, ktorý platí v súčasnom medzinárodnom práve všeobecne. Uvedený záväzok teda existuje v obyčajovej podobe a bol potvrdený i zmluvne – v článku 26 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (1969). Na uvedený záväzok nadväzuje *záväzok, v súlade s ktorým sa štát nemôže dovoliavať ustanovení svojho vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie medzinárodných záväzkov*. Dané pravidlo má obyčajový pôvod a bolo potvrdené i judikatúrou medzinárodných súdnych orgánov.⁵ Uvedené pravidlá je možné vo všeobecnej rovine aplikovať i v kontexte vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva.

² Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 90. ISBN 978-80-8168-743-3.

³ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 211. ISBN 978-80-7380-559-3.

⁴ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 211. ISBN 978-80-7380-559-3.

⁵ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 211-212. ISBN 978-80-7380-559-3.

V oblasti vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva, podobne ako v oblasti vzťahu medzinárodného práva verejného a vnútroštátneho práva, neexistuje podrobná zmluvná úprava. Predmetnej problematike sa však podrobne venoval Súdny dvor Európskych spoločenstiev a neskôr i jeho nástupca – Súdny dvor Európskej únie, pričom vytvoril v tomto smere konštantnú judikatúru, ktorá má v rámci práva Európskej únie vysokú odbornú autoritu, a členské štáty Európskej únie sú povinné ju rešpektovať podľa ustanovení článku 4 ods. 3 *Zmluvy o Európskej únii* (1992)⁶ ako špecifický prameň práva Európskej únie.⁷ V rozsudku vo veci *Van Gend en Loos* (1963)⁸ Súdny dvor Európskych spoločenstiev poukázal na to, že zakladajúca zmluva (*Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva* (1951))⁹ síce je medzinárodnou zmluvou, ale na jej základe Európske spoločenstvo (ako právny predchodca Európskej únie) vytvárajú nový právny poriadok medzinárodného práva, v prospech ktorého štáty obmedzili, hoci len vo vymedzených oblastiach, svoje zvrchované práva a ktorého subjektmi sú nielen členské štáty, ale rovnako aj ich štátni príslušníci. V rozsudku vo veci *Costa v. E.N.E.L.* (1964)¹⁰ Súdny dvor Európskej únie (predtým Súdny dvor Európskych spoločenstiev) dotvoril teóriu charakterizujúcu v tom čase komunitárne právo ako osobitný, špecifický právny systém odlišujúci sa od klasického medzinárodného práva verejného, keď uviedol: „Na rozdiel od bežných medzinárodných zmlúv si *Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva* vytvorila svoj vlastný právny poriadok, ktorý sa od platnosti tejto zmluvy stal integrálnou súčasťou právnych poriadkov členských štátov a je záväzný pre ich súdy.“ Na osobitnom, *sui generis* charaktere práva Európskej únie Súdny dvor Európskych spoločenstiev v danom rozsudku postavil i vymedzenie vzťahu práva Európskych spoločenstiev (dnes práva Európskej únie) k vnútroštátnemu právu, a to na základe zásady prednosti práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie) a na základe

⁶ Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 182-183. ISBN 978-80-7179-287-1. Text zmluvy pozri v *Zmluve o Európskej únii* [konsolidované znenie, 2016]. Ú.v. EÚ C 202/01 zo 7. júna 2016.

⁷ Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 150. ISBN 978-80-7179-287-1.

⁸ Bližšie pozri *Case of NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963-02-05]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-26/62.

⁹ Bližšie pozri *Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva* [1957]. Ú.v. EÚ C 325 z 24. 12. 2002.

¹⁰ Bližšie pozri *Case of Flaminio Costa v. E.N.E.L.* [1964-07-15]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-6/64.

zásady priameho účinku práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie). V odôvodnení citovaného rozsudku, nami modifikovanom v duchu neskorších zmien zakladajúcich zmlúv, uviedol Súdny dvor Európskych spoločenstiev, že priama použiteľnosť a priamy účinok únieového práva by stratili relevanciu, ak by voľba práva v prípade kolízie medzi vnútroštátnym právom a právom Európskych spoločenstiev (Európskej únie) spočívala na voľnej úvahe vnútroštátneho súdu. Transfer právomocí z členských štátov na Európsku úniu by bol pri neexistencii prednosti práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie) ohrozený. Prenos právomocí z členských štátov na Európske spoločenstvá má za následok obmedzenie suverénnych práv členských štátov a členské štáty sa nemôžu dovolávať neskorších jednostranných právnych aktov vnútroštátneho práva, ktoré by boli v rozpore s cieľmi Európskej únie. Rozdielnosť postavenia práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie) v jednotlivých členských štátoch by bola v rozpore so záujmom na dosiahnutí jednoty práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie).¹¹

Obe spomenuté zásady boli neskôr rozpracované v rámci prípadu *Simmenthal II* (1978)¹² a doplnené o *zásadu priamej použiteľnosti práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie)*. Pokiaľ ide o *zásadu priamej použiteľnosti práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie)*, Súdny dvor Európskych spoločenstiev uviedol v odôvodnení rozsudku v predmetnom prípade nasledovné: „*Priama uplatniteľnosť, o ktorú ide v tomto prípade, znamená, že predpisy práva Spoločenstva musia byť plne účinné a aplikované jednotným spôsobom vo všetkých členských štátoch odo dňa nadobudnutia účinnosti a počas celej doby trvania ich platnosti. Tieto ustanovenia zakladajú s okamžitým účinkom práva a povinnosti pre všetkých, ktorých sa týkajú, či členských štátov alebo jednotlivcov, ktorí sú účastníkmi právnych vzťahov vyplývajúcich z práva Spoločenstva. Tento účinok sa vzťahuje aj na každý súd, ktorému bolo v rámci jeho právomoci predložené podanie a ktorého poslaním ako orgánu členského štátu je chrániť práva priznané jednotlivcom právom Spoločenstva.*“

Priamy účinok práva Európskej únie by však v skutočnosti nestačil na to, aby bol vzťah medzi právom Európskej únie a vnútroštátnym právom vyriešený v súlade s nevyhnutnosťou zabezpečiť plný účinok práva

¹¹ Inšpirované dielom KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 124. ISBN 978-80-7179-287-1.

¹² Bližšie pozri *Case of Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA*. [1978-03-09] [Simmenthal II]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-106/77.

Európskej únie v konaní pred vnútroštátnymi súdmi, ako aj inými orgánmi verejnej moci. Na to je potrebný i nepriamy účinok práva Európskej únie.¹³ V nadväznosti na judikatúru práva Európskej únie sa tak vyvinula i *zásada nepriameho účinku práva Európskej únie*. Nepriamy účinok je vlastnosť práva Európskej únie spočívajúca v povinnosti orgánov členských štátov vykladať ustanovenia vnútroštátneho práva v čo najväčšom rozsahu v súlade s právom Európskej únie.¹⁴ Zásadu nepriameho účinku po prvýkrát uznal Súdny dvor Európskych spoločenstiev vo veci *Colson* (1984).¹⁵ Pre prípad porušenia práva Európskej únie sa vyvinula i *zásada zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením právneho poriadku Európskej únie*. Podstatou danej zásady je skutočnosť, že členský štát zodpovedá jednotlivcovi za škodu, ktorá vznikla v dôsledku porušenia práva Európskej únie členským štátom. I táto zásada je zakotvená v judikatúre Súdneho dvora Európskych spoločenstiev (Súdneho dvora Európskej únie). Míľnikom v tomto smere bol rozsudok Súdneho dvora Európskych spoločenstiev vo veci *Francovich* (1991).¹⁶ Súdny dvor Európskych spoločenstiev týmto rozhodnutím zásadným spôsobom posilnil účinky práva Európskej únie na vnútroštátnej úrovni.¹⁷

V porovnaní so všeobecným medzinárodným právom verejným teda právo Európskej únie vymedzuje svoj vzťah k vnútroštátnemu právu cestou judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (predtým i Súdneho dvora Európskych spoločenstiev) oveľa presnejšie a precíznejšie, na *základe zásady prednosti práva Európskej únie, zásady priameho účinku práva Európskej únie, zásady priamej použiteľnosti práva Európskej únie, zásady nepriameho účinku práva Európskej únie a zásady zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením právneho poriadku Európskej únie*.¹⁸

¹³ Bližšie pozri MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 292. ISBN 978-80-8078-289-4.

¹⁴ Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 136. ISBN 978-80-7179-287-1.

¹⁵ Bližšie pozri *Prípad C-14/83 Von Colson a Kamann proti Spolkovej krajine Severné Porýnie-Vestfálsko* [1984]. ECR 1891.

¹⁶ Bližšie pozri *Spojené prípady C-6/90 a C-9/90 Francovich a Bonifaci proti Taliansku* [1991]. ECR I-5357.

¹⁷ Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 141. ISBN 978-80-7179-287-1.

¹⁸ K danej problematike bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 122-129. ISBN 978-80-7179-287-1; a MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 269-298. ISBN 978-80-8078-289-4.

Teórie vzťahu medzinárodného práva verejného a vnútroštátneho práva

Z hľadiska aplikácie práva Európskej únie je ďalej užitočné preskúmať tri základné teórie vzťahu medzinárodného práva verejného a vnútroštátneho práva v praxi štátov. Právo Európskej únie vzniklo v rámci medzinárodného práva verejného (ďalej aj skrátene „medzinárodné právo“) a jednu z uvedených teórií možno pomocne využiť i pri aplikácii práva Európskej únie. Zo všeobecného hľadiska ide o tri teórie – monistickú teóriu s primátom vnútroštátneho práva, dualistickú teóriu a monistickú teóriu s primátom medzinárodného práva. Prax jednotlivých štátov medzinárodného spoločenstva je však v konečnom dôsledku tak rôznorodá, že nedáva v plnom rozsahu za pravdu ani monistickej teórii, ani dualistickej teórii vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva. Niet štátu, ktorý by vo svojej praxi vychádzal len z monistickej koncepcie s prednosťou medzinárodného práva, a takisto ani štátu, ktorý by vo všetkých prípadoch siahal k formálnej transformácii svojich záväzkov podľa medzinárodného práva prostredníctvom noriem vnútroštátneho práva.¹⁹ Z hľadiska aplikácie práva Európskej únie je však vhodné venovať aspoň stručnú pozornosť jednotlivým teóriám a identifikovať teóriu, v rámci ktorej sa v členských štátoch Európskej únie aplikuje právo Európskej únie.

Historicky prvou bola *monistická teória s primátom vnútroštátneho práva* sformovaná nemeckou, tzv. bonnskou školou (E. Kaufmann, M. Wenzel, K. Bergbohm a iní), ktorá vznikala v druhej polovici 19. storočia na základe niektorých starších názorov J. J. Mosera, G. Jellineka či G. W. F. Hegela vychádzajúcich z predstavy, že medzinárodné právo je len „vonkajšie štátne právo“.²⁰ Teória monizmu s primátom vnútroštátneho práva vyvstala z predstavy, že vnútroštátne právo a medzinárodné právo tvoria jeden spoločný systém. Záväznosť a spôsob realizácie noriem medzinárodného práva plne záviseli od prejavov vôle jednotlivých štátov, pričom vo vzťahu oboch právnych celkov dominovalo vnútroštátne právo. V súčasnosti už táto teória nie je udržateľná, a ani vo vede medzinárodného

¹⁹ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 93. ISBN 978-80-8168-743-3.

²⁰ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 90. ISBN 978-80-8168-743-3.

práva nezohráva významnejšiu úlohu. Podľa profesora Danila Türka má uvedená teória veľmi malú oporu vo vývoji medzinárodného práva.²¹

Dualistická teória vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva bola sformovaná na počiatku 20. storočia. Jej hlavní predstavitelia Heinrich Triepel (v diele *Völkerrecht und Landesrecht* z roku 1899) a Dionisio Anzilotti (v diele *Il diritto internazionale nei giudizi interni* z roku 1905) vychádzali z nutnosti celkového posilnenia autority medzinárodného práva ako autonómneho systému práva opierajúceho sa o spoločnú vôľu štátov.²² Vnútroštátne právo a medzinárodné právo sú podľa tejto teórie považované za dva odlišné systémy práva, pričom ich rozdiely sa vnímajú ako podstatné, čo vylučuje ich jednotu.²³ V duchu dualizmu preto platí, že norma medzinárodného práva sa stáva záväznou pre subjekty práva vnútroštátneho iba v prípade, ak je *transformovaná* do vnútroštátneho práva jeho normou. Uvedená teória sa používa vo viacerých významných štátoch sveta, ako sú Holandsko, Veľká Británia, Írsko, Kanada, Austrália, India či Južná Afrika. V rámci ich právnych poriadkov platia v duchu teórie dualizmu výlučne normy vnútroštátneho práva, pričom obsah niektorých z nich je „prenesený“ z medzinárodného práva.²⁴

Ostatnou teóriou vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva je *monistická teória s primátom medzinárodného práva*. Uvedená teória sa rozvinula po prvej svetovej vojne a je spojená predovšetkým s menami predstaviteľov rakúskej normatívnej školy – H. Kelsenom, W. Kaufmanom, G. Verdrossom.²⁵ Vychádza z predstavy, že medzinárodné právo a vnútroštátne právo tvoria jeden spoločný systém, v rámci ktorého dominujú pravidlá medzinárodného práva. Vnútroštátne právo teda musí byť v súlade s medzinárodným právom, inak jeho normy nie sú platné. Pravidlá medzinárodného práva nie je potrebné transformovať a môžu byť uplatňované vnútroštátnymi orgánmi priamo. Uvedená teória

²¹ Bližšie pozri TÜRK, D. *Základy mezinárodního práva*. Beroun: Eva Rozkotová, 2010, s. 61. ISBN 978-80-904209-9-1.

²² Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 91. ISBN 978-80-8168-743-3.

²³ Bližšie pozri MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. uprav. a dopln. vyd. Brno; Plzeň: Doplněk; Aleš Čeněk, 2014, s. 379. ISBN 978-80-7239-318-3 (Doplněk); ISBN 978-80-7380-531-9 (Aleš Čeněk).

²⁴ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 91-92. ISBN 978-80-8168-743-3.

²⁵ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 92-93. ISBN 978-80-8168-743-3.

predbehla svoju dobu, nakoľko neodrážala realitu medzinárodnej situácie, v ktorej vznikala. Jej opodstatnenie sa však preukazuje najmä v súčasnosti, keď začína byť v určitých modifikovaných podobách uplatňovaná značným množstvom štátov. Približne od polovice 20. storočia sa totiž vnútroštátne právo postupne začína otvárať čoraz viac medzinárodnému právu, v dôsledku čoho sa zužuje priestor pre striktné uplatňovanie dualistickej teórie. Osobitne zaujímavou rovinou z hľadiska aplikácie tejto teórie je rovina aplikácie práva Európskej únie v rámci vnútroštátnych právnych poriadkov štátov. Aplikácia práva Európskej únie v rámci vnútroštátneho práva členských štátov Európskej únie zreteľne vychádza z koncepcie monizmu s prednosťou práva Európskej únie, čím v podstate kopíruje monistickú teóriu vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva s prednosťou medzinárodného práva.

Spôsoby a inštitúty, ktorými štáty garantujú plnenie svojich záväzkov plynúcich z práva Európskej únie, vnútroštátne recepčné normy a normy upravujúce vzťah práva Európskej únie a vnútroštátneho práva

V nadväznosti na platnú medzinárodnoprávnú úpravu i uvedené teórie vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva je *úprava otázok vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva ponechaná na jednotlivé štáty*. Štáty majú podľa medzinárodného práva iba povinnosť zabezpečiť plnenie svojich medzinárodných záväzkov. V rámci aplikácie uvedenej povinnosti štáty môžu slobodne rozhodnúť o podobe vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva. Prax štátov v oblasti vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva je veľmi rôznorodá. Terminológia a obsah vnútroštátnych úprav v oblasti vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva nie sú jednotné. Je však možné poskytnúť aspoň *rámcový prehľad vnútroštátnych spôsobov a inštitútov, ktorými štáty (predovšetkým v európskom, t.j. kontinentálnom právnom systéme) garantujú plnenie svojich medzinárodných záväzkov*.²⁶

Na prvom mieste možno spomenúť *transformáciu medzinárodnej zmluvy*, pod ktorou je potrebné chápať legislatívny proces, v rámci ktorého je obsah medzinárodnej zmluvy doslovne prenesený do podoby niektorého z vnútroštátnych prameňov práva (napríklad zákona), a až v takejto forme sa stáva súčasťou vnútroštátneho právneho poriadku štátu.

²⁶ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, M. ŠMID a K. BLAŠKOVIČ. *Medzinárodné právo verejné: Prvá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 213. ISBN 978-80-7380-559-3.

Ďalším spôsobom riešenia vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva je *adaptácia medzinárodných zmlúv*, v rámci ktorej dochádza k obsahovo približnému (t.j. nie doslovnému) prenosu medzinárodných zmluvných záväzkov štátu do vnútroštátneho práva prostredníctvom zákonov alebo iných prameňov vnútroštátneho právneho poriadku štátu. Ide tu o prenos častí medzinárodných zmlúv do vnútroštátneho prameňa práva. Ďalším spôsobom riešenia daného vzťahu je *inkorporácia medzinárodnej zmluvy*. V rámci tohto legislatívneho procesu sa medzinárodná zmluva stáva priamo súčasťou vnútroštátneho právneho poriadku štátu bez toho, aby stratila formu (povahu) základného prameňa medzinárodného práva.²⁷ Procesom inkorporácie sú do vnútroštátneho právneho poriadku štátu „vnášané“ medzinárodné zmluvy vo svojej pôvodnej forme, pričom platia popri tradičných vnútroštátnych prameňoch práva, akými sú zákony, ústavné zákony, vyhlášky ministerstiev a podobne. Prenos zmluvy sa deje na základe osobitného legislatívneho aktu, ktorým spravidla býva oznámenie o uzavretí medzinárodnej zmluvy. Inkorporačný prístup býva niekedy označovaný ako *umiernene dualistická koncepcia vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva s prvkami monizmu s prednosťou medzinárodného práva*. Uvedený prístup zrejme postupne začína v praxi štátov prevažovať.²⁸

V nadväznosti na uvedené je možné spomenúť i syntetizujúci názor profesora Jána Klučku, ktorý tvrdí, že prax štátov potvrdzuje dva základné prístupy k zabezpečeniu plnenia medzinárodných zmluvných záväzkov vo vnútroštátnych právnych poriadkoch. Prvý z nich spočíva v *priamej a bezprostrednej aplikácii pravidiel medzinárodného práva* na základe trvalých alebo jednorazových recepčných noriem (inkorporácia pravidiel medzinárodného práva), zatiaľ čo druhý prístup predpokladá „*transformačnú ingerenciu vnútroštátneho práva*, t.j. zabezpečenie plnenia me-

²⁷ K uvedeným trom spôsobom prenosu medzinárodnoprávných záväzkov do vnútroštátneho práva bližšie pozri DAVID, V., P. BUREŠ, M. FAIX, P. SLADKÝ a O. SVAČEK. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 125. ISBN 978-80-87212-86-8.

²⁸ K uvedeným vnútroštátnym spôsobom a inštitútom, ktorými štáty garantujú plnenie svojich medzinárodných záväzkov, bližšie pozri MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. uprav. a dopl. vyd. Brno; Plzeň: Doplněk; Aleš Čeněk, 2014, s. 399-404. ISBN 978-80-7239-318-3 (Doplněk); ISBN 978-80-7380-531-9 (Aleš Čeněk).

dzinárových zävázkov prostredníctvom noriem vnútroštátneho práva (obsahová transformácia alebo adaptácia medzinárových zävázkov).²⁹

V európskych podmienkach je špecifická otázka prenosu právnych pravidiel *práva Európskej únie vzniknutého v rámci Európskych spoločenstiev, a neskôr Európskej únie*. Prenos pravidiel práva Európskej únie do vnútroštátneho právneho poriadku členského štátu Európskej únie sa odlišuje podľa toho, o aký prameň práva Európskej únie ide. Podľa právnej sily je možné pramene práva Európskej únie členiť na *primárne pramene, ktorými sú zakladajúce medzinárové zmluvy Európskej únie, všeobecné právne zásady, medzinárové zmluvy uzavreté medzi Európskou úniou a tretími štátmi, prípadne medzinárovými organizáciami, sekundárne pramene a rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie*. Aplikácia jednotlivých prameňov v právnom poriadku Slovenskej republiky sa do určitej miery líši.³⁰ Zakladajúce zmluvy (primárne právo) sa vykonávajú podobne ako iné medzinárové zmluvy, majú prednosť pred „obyčajnými“ zákonmi a sú priamo aplikovateľné v právnom poriadku Slovenskej republiky.³¹ Z ostatných prameňov práva Európskej únie je relevantná najmä aplikácia prameňov sekundárneho práva Európskej únie. Nariadenia sú v zmysle článku 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie všeobecne zävazné a priamo použiteľné v členských štátoch vrátane právneho poriadku Slovenskej republiky a v prípade rozporu so slovenskou vnútroštátnou zákonnou právnou normou majú aplikačnú prednosť. Smernice sú špecialitou práva Európskej únie. Sú zävazné pre členský štát z hľadiska cieľa, ktorý sa má dosiahnuť, ale voľba foriem a metód ich aplikácie je ponechaná na členský štát. Na vykonanie smerníc Európskej únie môže byť podľa článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky vydané nariadenie vlády. Rozhodnutia Európskej únie sú podľa článku 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie zävazné pre členský štát v celom rozsahu a majú prednosť pred zákonnou úpravou. Rozhodnutia, ktoré označujú tých, ktorým sú určené (štáty, fyzické osoby, právnické osoby), sú zävazné len pre nich. Odporúčania a stanoviská nie sú podľa článku 292 Zmluvy o fungovaní Európskej únie právne zävazné. Majú význam z hľadiska výkladu právnych aktov Európskej únie v konaniach pred Súdnyim dvorom

²⁹ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárové právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 99. ISBN 978-80-8078-414-0.

³⁰ Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLÍK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 149-197. ISBN 978-80-7179-287-1.

³¹ K danej problematike bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLÍK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 151-158. ISBN 978-80-7179-287-1.

Európskej únie. Rozhodnutia nie sú prameňmi práva v pravom zmysle slova, aj keď sa uvádzajú v hierarchii prameňov práva Európskej únie. Ak je judikatúra Súdneho dvora Európskej únie ustálená, t.j. objavuje sa konštantne v rozsudkoch Súdneho dvora Európskej únie a Všeobecného súdu, ide o tzv. konštantnú judikatúru Súdneho dvora Európskej únie. Ako už bolo spomenuté, táto judikatúra musí byť rešpektovaná na základe princípu lojality, vyjadreného v článku 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii, v zmysle ktorého sú členské štáty povinné prijať všetky opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili plnenie záväzkov plynúcich zo zmlúv.³²

Právny život noriem práva Európskej únie sa v rámci vnútroštátneho práva, podobne ako v prípade noriem medzinárodného práva verejného, zabezpečuje prostredníctvom tzv. *receptných noriem*, prípadne iných noriem vnútroštátneho práva upravujúcich vzťah práva Európskej únie a vnútroštátneho práva.³³ Niektoré z receptných noriem majú povahu tzv. *prioritných doložiek* (doložiek o prednostnej aplikácii práva Európskej únie) vo vnútroštátnej právnej úprave, ktorými sa „odblokuje“ jej použitie v prípade obsahového nesúladu s právom Európskej únie.

Súčasná slovenská ústavná a zákonná úprava práva Európskej únie a vnútroštátneho práva

Súčasná právna úprava miesta a postavenia noriem práva Európskej únie v právnom poriadku Slovenskej republiky zahŕňa ústavnú a zákonnú úpravu vo viacerých oblastiach. V prvom rade je to právna úprava *viazanosti medzinárodným právom všeobecne* obsiahnutá v článku 1 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (Zákon č. 460/1992 Zb.). Predmetný článok zakotvuje, že „Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky“. Ustanovenie článku 1 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky transformuje do vnútroštátneho právneho poriadku všeobecnú zásadu medzinárodného práva – zásadu svedomitého dodržiavania medzinárodných záväzkov *pacta sunt servanda*. Citované usta-

³² K aplikácii sekundárnych prameňov práva Európskej únie a rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 168-183. ISBN 978-80-7179-287-1.

³³ K problematike receptných noriem bližšie pozri MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. uprav. a dopln. vyd. Brno; Plzeň: Doplněk; Aleš Čeněk, 2014, s. 390-426. ISBN 978-80-7239-318-3 (Doplněk); ISBN 978-80-7380-531-9 (Aleš Čeněk).

novenie vychádza z uznania a dodržania všetkých záväzkov, ktoré pre Slovenskú republiku vyplývajú aj z práva Európskej únie, ktorého dôležitosť časť je tvorená medzinárodnými zmluvami.

Záväzky z medzinárodných zmlúv, ktorými bola prenesená časť právomocí Slovenskej republiky na Európske spoločenstvá a Európsku úniu, sa vykonávajú osobitným spôsobom.³⁴ Zabezpečenie vykonávania značnej časti uvedených zmluvných záväzkov je v duchu obsahu uvedených zmlúv zverené do právomoci Európskych spoločenstiev a Európskej únie v nadväznosti na prvú vetu článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „Slovenská republika môže medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo na základe takej zmluvy preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu.“ Aplikácia týchto zmlúv je v právnom poriadku Slovenskej republiky primárne zabezpečená článkom 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, v rámci ktorého je obsiahnutá právna úprava zabezpečenia plnenia záväzkov z medzinárodných zmlúv priamym použitím ich ustanovení.³⁵ Uvedený článok zakotvuje, že „medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.“ V predmetnom článku je stanovená absolútna prednosť medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodných zmlúv, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodných zmlúv, ktoré priamo zakladajú práva

³⁴ Ide o celý rad tzv. zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev/Európskej únie, ktoré vyšli v Úradnom vestníku Európskej únie. Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii zakladá Zmluva o pristúpení Českej republiky, Estónska, Cypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Malty, Poľska, Slovinska a Slovenska [2003]. Ú.v. EÚ L 236 z 23. septembra 2003. Zo zakladajúcich zmlúv Európskej únie, ktorých zmluvnou stranou sa Slovenská republika stala, sú zrejme najvýznamnejšie Zmluva o založení Európskeho spoločenstva [1957] a Zmluva o Európskej únii [1992]. Ú.v. EÚ C 325 z 24. 12. 2002. Obe zmluvy výrazne pozmenila Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007. Ú.v. EÚ C 306 zo 17. decembra 2007. V dôsledku tejto zmluvy sa, okrem iného, mení názov Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na Zmluvu o fungovaní Európskej únie.

³⁵ K problematike priamej aplikovateľnosti medzinárodného práva vo vnútroštátnom práve bližšie pozri ŠMID, M. Priama aplikovateľnosť medzinárodného práva a jeho postavenie voči vnútroštátnemu právu. *Právny obzor*. 1997, roč. 80, č. 1, s. 28-35. ISSN 0032-6984; a KUHN, Z. Samovykonateľnosť, priama účinnosť a niektoré teoretické otázky aplikácie medzinárodných zmlúv vo vnútroštátnom právu. *Právnik*. 2004, č. 5, s. 471-501. ISSN 0231-6625.

alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, pred zákonmi. Zakladajúce zmluvy Európskej únie je možné zahrnúť do rámca zmlúv podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky vzhľadom na skutočnosť, že obsahujú ustanovenia o ľudských právach a základných slobodách, na ich vykonanie nie je potrebný zákon, priamo zakladajú aj práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Zakladajúce zmluvy Európskej únie teda majú podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky.³⁶ Slovenský zákonodarca sa týmto priklonil k akceptácii monistickej úpravy vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva s prednosťou medzinárodného práva vrátane zakladajúcich zmlúv Európskej únie a umožňuje priame a bezprostredné uplatňovanie medzinárodných zmluvných záväzkov bez potreby ich formálneho a obsahového prenosu normami vnútroštátneho práva. Ustanovenie článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky sa však týka iba skupiny tzv. samovykonávacích (self-executing) medzinárodných zmlúv, ktoré sú obsahovo upravené tak, aby boli priamo použiteľné príslušnými štátnymi orgánmi alebo inými subjektmi ich zmluvných strán. V prípade pochybností štátnych orgánov o tom, či v danom prípade ide o medzinárodnú zmluvu samovykonávacieho charakteru, ktorej právny život je v právnom poriadku Slovenskej republiky upravený v článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, Ústava Slovenskej republiky zakotvuje v článku 86 písm. d) právo Národnej rady Slovenskej republiky rozhodnúť o tom, či ide o medzinárodnú zmluvu podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky.

Európska únia, ktorá sa stala od účinnosti *Lisabonskej zmluvy* (2007) jediným nástupcom Európskych spoločenstiev na vykonávanie uvedených zmlúv, vydáva celý rad právne záväzných aktov európskeho práva. Postavenie právne záväzných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie je upravené v druhej vete článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Podľa uvedeného ustanovenia „*právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej re-*

³⁶ Porovnaj MAZÁK, J., M. JÁNOŠÍKOVÁ, G. DOBROVIČOVÁ, L. OROSZ a A. ANGELOVIČOVÁ. *The Charter of Fundamental Rights of the European Union in Proceedings before Courts of the Slovak Republic*. Košice: Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, 2016, s. 94. ISBN 978-80-8152-432-5.

publiky“.³⁷ Tieto právne akty sú, podobne ako medzinárodné zmluvy vytvárané v rámci Európskej únie, publikované v Úradnom vestníku Európskej únie. Vo vzťahu k záväzným aktom Európskych spoločenstiev a Európskej únie, ktoré si vyžadujú implementáciu, je podľa článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky v znení „Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa článku 120 ods. 2“ daná navyše možnosť implementácie formou zákona, ako aj možnosť „prevzatia“ nariadením vlády podľa článku 120 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.³⁸ Aplikácie práva Európskej únie sa dotýkajú i článok 144 Ústavy Slovenskej republiky v oblasti viazanosti sudcov právom Európskej únie podľa článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a ustanovenia § 2 ods. 1 písm. d) a § 2 ods. 2 Zákona č. 757/2004 Z.z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, podľa ktorých súdy Slovenskej republiky rozhodujú i o veciach ustanovených právne záväzným aktom Európskych spoločenstiev a Európskej únie a vykonávajú aj inú činnosť súvisiacu s ich právomocou, ak tak stanoví právne záväzný akt Európskych spoločenstiev a Európskej únie.

V kontexte aplikácie práva Európskej únie rezonuje významná právna otázka chápania prednosti práva Európskej únie vo vzťahu k vnútroštátnemu právu. V zmysle judikatúry Súdneho dvora Európskej únie či jeho predchodcu Súdneho dvora Európskych spoločenstiev majú totiž záväzné právne akty práva Európskej únie prednosť pred všetkými právnymi aktmi členského štátu vrátane noriem ústavných. Keďže vzťah národného ústavného práva a práva Európskej únie nie je výslovné v práve Európskej únie upravený, veľkú úlohu tu zohráva práve Súdny dvor Európskej únie, ktorý sa k tomuto vzťahu viackrát vyjadril.³⁹ Primárne je v danej súvislosti potrebné uviesť už spomínaný rozsudok vo veci *Van*

³⁷ Bližšie pozri komentár k článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky v diele ČIČ, M. et al. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2012, s. 52-54. ISBN 978-80-89447-93-0.

³⁸ K danej problematike pozri dielo KLUČKA, J., J. ČORBA, R. PROCHÁZKA a V. VÁVROVÁ. Uplatňovanie európskeho práva na Slovensku. In: J. ČORBA, ed. *Európske právo na Slovensku: Právny rozmer členstva Slovenskej republiky v Európskej únii*. Bratislava: Kalligram, 2003, s. 217-301. ISBN 80-968886-1-7.

³⁹ Bližšie pozri MASLÁK, M. Právo Európskej únie vs. ústavy jednotlivých členských štátov (aplikačné problémy). In: *Najprávo.sk* [online]. 2012-10-09 [cit. 2018-05-22]. Dostupné na: <https://www.najpravo.sk/clanky/pravo-europskej-unie-vs-ustavy-jednotlivych-clensky-ch-statov-aplikacne-problemy.html>.

Gend en Loos (1963),⁴⁰ podľa ktorého „Európske spoločenstvo vytvára nový právny poriadok medzinárodného práva verejného, ktorého subjekty sú nielen štáty, ale aj jednotlivci.“ Súdny dvor Európskej únie v ďalšom zo svojich rozsudkov vo veci Internationale Handelsgesellschaft (1970)⁴¹ ďalej konštatuje: „Odvolanie sa na právne pravidlá a pojmy domáceho práva pre účely posúdenia platnosti opatrení orgánov Spoločenstva by malo nepriaznivý dopad na jednotu a účinnosť práva Európskych spoločenstiev. Je zrejmé, že právo odvodené zo zmluvného základu Spoločenstva ako z nezávislého prameňa práva nemôže byť vzhľadom k svojej pravej podstate prekonané pravidlami vnútroštátneho práva, v akejkoľvek forme, bez toho, aby nebol popretý charakter práva Európskych spoločenstiev a jeho právny základ. Preto platnosť komunitárneho aktu alebo jeho účinok na členský štát neovplyvňuje namietaný rozpor so základnými právami obsiahnutými v ústave či s podstatnými štrukturálnymi rysmi ústavy.“ V zmysle rozsudku vo veci Internationale Handelsgesellschaft (1970) má úniové právo prednosť pred ústavným právom členského štátu i pred princípmi vytvárajúcimi vnútroštátnu ústavnú štruktúru.⁴² V už spomenutom rozhodnutí Simmenthal II (1978) Súdny dvor Európskych spoločenstiev ďalej judikoval: „Každý vnútroštátny súd [...] je povinný v plnej miere aplikovať právo Spoločenstva a chrániť práva, ktoré toto právo priznáva jednotlivcom, pričom musí prípadne neaplikovať akékoľvek vnútroštátne ustanovenie právneho predpisu, ktoré je s ním v rozpore.“⁴³

Súdny dvor Európskej únie teda v rámci uvedenej judikatúry deklaruje prednosť komunitárneho práva nielen pred právnymi predpismi nižšej právnej sily ako je ústava, ale aj pred ústavou samotnou. Ústavné súdy jednotlivých štátov uvedený princíp prijali väčšinou s výhradami.⁴⁴

⁴⁰ Bližšie pozri *Case of NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963-02-05]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-26/62.

⁴¹ Bližšie pozri *Case of Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1970-12-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-11/70.

⁴² Bližšie pozri KARAS, V. a A. KRÁLÍK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 124. ISBN 978-80-7179-287-1.

⁴³ Bližšie pozri *Case of Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA*. [1978-03-09] [Simmenthal II]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-106/77.

⁴⁴ Pozri MASLÁK, M. *Právo Európskej únie vs. ústavy jednotlivých členských štátov (aplikčné problémy)*. In: *Najprávo.sk* [online]. 2012-10-09 [cit. 2018-05-22]. Dostupné na: <https://www.najpravo.sk/clanky/pravo-europskej-unie-vs-ustavy-jednotlivych-clenskykh-statov-aplikacne-problemy.html>.

Členské štáty, najmä ich ústavné súdy, zastávajú postoje, ktoré nie sú v úplnom súlade so závermi relevantnej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie alebo jeho predchodcu Súdneho dvora Európskych spoločenstiev a prijímajú prednosť práva Európskej únie vo vzťahu k normám zákonným, nie však k normám ústavným, najmä pokiaľ sa to týka základných práv. Tieto prístupy je možné identifikovať v rozhodnutiach Spolkového ústavného súdu Spolkovej republiky Nemecko v prípadoch *Solange I* (1974), *Solange II* (1986), v prípade tzv. *Maastrichtského rozsudku* (1993) alebo v prípade rozhodnutia *O súlade Lisabonskej zmluvy so Základným zákonom Spolkovej republiky Nemecko* (2009),⁴⁵ Ústavného súdu Talianskej republiky v prípade *Fragd* (1989),⁴⁶ Ústavného súdu Českej republiky, ktorý sa v *náleze Pl. ÚS 19/08 z 26. novembra 2008* prihlásil k spomínaným záverom z tzv. *Maastrichtského rozhodnutia* Nemeckého ústavného súdu z 12. októbra 1993, či poľského Ústavného tribunálu, ktorý v *náleze o ústavnosti pristúpenia Poľskej republiky k Európskej únii z 11. mája 2005*⁴⁷ doslova uviedol, že vylučuje právomoc Súdneho dvora Európskej únie posudzovať rozsah a medze prenesenia právomoci na Európsku úniu, pretože podľa názoru uvedeného Ústavného tribunálu je to vec výkladu vnútroštátneho ústavného práva.⁴⁸ Napriek tomu v rámci prístupu členských štátov k otázke prednosti práva Európskej únie pred ústavným právom existujú i výnimky, ktoré predstavuje napríklad stanovisko *Komory Najvyššieho súdu Estónska o ústavnej kontrole o interpretácii Ústavy* v rozsudku 3-4-1-3-06. V uvedenom rozsudku sa daný súd vyslovil, že právo Spoločenstva má absolútnu a nepodmienečnú prednosť aj pred Ústavou Estónska. Takéto výslovné prihlásenie sa k stabilnej judikatúre Súdneho dvora Európskych spoločenstiev či Súdneho dvora Európskej únie je zatiaľ ojedinelé.⁴⁹ Profesor Alexander Brösl v tejto súvislosti uvádza: „Napriek tomu, že Súdny dvor Európskej únie judikoval prednosť komunitárneho práva pred právom národným en bloc a národné súdy túto tézu v oblasti ústavného práva prijali len s výhradami, a nie na základe európskeho, ale vlastného ústavného práva, nemožno hovoriť o konflikte pa-

⁴⁵ Bližšie pozri MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 275-276. ISBN 978-80-8078-289-4.

⁴⁶ Bližšie pozri *Case of Fragd v. Amministrazione delle Finanze dello Stato* [1989-04-21]. Constitutional Court of Italy, C-232/1989.

⁴⁷ Bližšie pozri prípad K 18/04, OTK ZU 2005.

⁴⁸ K uvedeným prípadom bližšie pozri MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 275-278. ISBN 978-80-8078-289-4.

⁴⁹ Bližšie pozri MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 279. ISBN 978-80-8078-289-4.

radigiem z hľadiska existencie princípov, na akých sú tieto poriadky založené. Ak existuje niečo ako európska právna kultúra a európske nahlíadanie sveta, ktoré tak musia existovať aj na úrovni Európskej únie, aj na úrovni národných štátov, nemôže byť konflikt v prípade vzájomného riešenia a spolupráce medzi týmito úrovňami a i v ich rámci nezmieriteľný.”⁵⁰

Pokiaľ ide o slovenskú ústavnú úpravu, znenie článku 7 ods. 5 a článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky uznáva prednosť zakladajúcich zmlúv a iných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie len pred zákonmi. Z toho by sa dalo vyvodzovať, že Ústavný súd ako ochranca ústavnosti podľa článku 124 Ústavy Slovenskej republiky sa bude pridŕžať textu ústavy a neuzná prednosť práva Európskej únie predovšetkým pred ústavou, ale zjavne ani pred ústavnými zákonmi. Profesor Ján Mazák a docentka Martina Jánošíková uvádzajú, že konkrétne rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky v danej veci chýba, a preto žiadne rozhodnutie nemožno prejudikovať.⁵¹ Od vydania ich učebnice však uplynul určitý čas a určitú judikatúru vo vzťahu k problematike vzťahu práva Európskej únie a slovenského vnútroštátneho práva už Ústavný súd Slovenskej republiky vyvinul.

Z hľadiska vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva je zrejme kľúčovou právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky posudzovať súlad slovenskej právnej úpravy s medzinárodnými zmluvami podľa článku 125 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. V tomto kontexte sa Ústavný súd Slovenskej republiky primárne zaoberal súladnosťou vnútroštátnej právnej úpravy s právom Európskej únie vo viacerých konaniach.

Významnejším v smere identifikácie vzťahu práva Európskej únie a slovenského ústavného práva je nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. *PL. ÚS 3/09* z 26. januára 2011 vo veci konania o súlade niektorých ustanovení *Zákona č. 581/2004 Z.z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov* s príslušnými ustanoveniami Ústavy Slovenskej republiky, ustanoveniami *Dodatkového protokolu k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*,

⁵⁰ Bližšie pozri BRÖSTL, A. et al. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 118. ISBN 978-80-7380-433-6.

⁵¹ Bližšie pozri MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 278-280. ISBN 978-80-8078-289-4.

ustanoveniami *Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, ako i príslušnými ustanoveniami *Zmluvy o fungovaní Európskej únie*. V predmetnom náleze Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval svoju povinnosť vyjadriť sa k právomoci posudzovania súladu vnútroštátneho právneho predpisu s primárnym právom Európskej únie. Konštatoval zaradenie posudzovanej Zmluvy o fungovaní Európskej únie do rámca medzinárodných zmlúv podľa článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ako i do rámca zmlúv, ktoré spĺňajú kritériá ustanovené v článku 125 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, teda kritériá pre uplatnenie právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky rozhodnúť o súlade namietaných ustanovení zákona so Zmluvou o fungovaní Európskej únie. Ústavný súd Slovenskej republiky sa, s prihliadnutím na už spomenutú judikatúru Súdneho dvora Európskych spoločenstiev vo veci *Costa v. E.N.E.L.* (1964) a *Simmenthal II* (1978), prihlásil k zásade prednosti práva Európskej únie, ktorá je uplatniteľná i v konaní o súlade právnych predpisov, ktoré začalo na návrh skupiny poslancov alebo aj iných oprávnených subjektov uvedených v článku 130 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, okrem (všeobecného) súdu.

Veľmi významným judikátom je *nález Ústavného súdu Slovenskej republiky vo veci sp. zn. PL. ÚS 10/2014*. V danom prípade išlo o návrh skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpených poslancom Národnej rady Slovenskej republiky Martinom Poliačikom, na začatie konania o súlade § 58 ods. 5 až 7 a § 63 ods. 6 *Zákona č. 351/2011 Z.z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov*, § 116 *Zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov* a § 76a ods. 3 *Zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov* s článkom 13 ods. 4, článkom 16 ods. 1, článkom 19 ods. 2 a 3, článkom 22 a článkom 26 *Ústavy Slovenskej republiky*, článkom 7 ods. 1, článkom 10 ods. 2 a 3, článkom 13 a článkom 17 *Listiny základných práv a slobôd*, článkom 8 a článkom 10 *Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd* a článkom 7, článkom 8, článkom 11 a článkom 52 ods. 1 *Charty základných práv Európskej únie*. V rámci nálezu v tomto prípade sa Ústavný súd Slovenskej republiky vyjadril i k otázke vzťahu primárneho práva Európskej únie vrátane Charty základných práv Európskej únie k právnemu poriadku Slovenskej republiky nasledovne: „*Postavenie zmlúv, na ktorých je Únia založená (Zmluva o Európskej únii a Zmluva o fungovaní Európskej únie), v právnom poriadku Slovenskej republiky upravujú článok 1 ods. 2 Ústavy a článok 7 ods. 5 Ústavy. Článok 1 ods. 2 Ústavy upravuje záväzok Slovenskej republiky uzná-*

vať a dodržiavať všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, ako i jej ďalšie medzinárodné záväzky. Článok 7 ods. 5 Ústavy vymenúva kategórie medzinárodných zmlúv, ktoré majú prednosť pred zákonmi. Do kategórií medzinárodných zmlúv uvedených v tomto ustanovení možno nepochybne zaradiť aj zmluvy, na ktorých je založená Únia. Charte majúcej rovnakú právnu silu ako zmluvy, na ktorých je Únia založená, je preto potrebné v ústavnom poriadku Slovenskej republiky priznať také postavenie, aké Ústava v článku 7 ods. 5 priznáva uvedeným kategóriám medzinárodných zmlúv. Konkrétne, Charte je potrebné v ústavnom poriadku Slovenskej republiky priznať postavenie, aké majú podľa článku 7 ods. 5 Ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách“. Ústavný súd Slovenskej republiky ďalej konštatoval, že do subkategórie medzinárodných zmlúv podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky možno zaradiť i Zmluvu o pristúpení a prostredníctvom nej Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva a Zmluvu o Európskej únii a Lisabonskú zmluvu, ktorá premenovala Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva na Zmluvu o fungovaní Európskej únie. Na základe článku 6 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii, ktorý priznáva Charte základných práv Európskej únie rovnakú právnu silu ako majú zmluvy, na ktorých je Únia založená, možno uvedenej Charte priznať v právnom poriadku Slovenskej republiky rovnaké postavenie, ako majú medzinárodné zmluvy podľa článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky. Ide zároveň nepochybne o zmluvy, ktoré spĺňajú kritériá ustanovené v článku 125 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Uvedenými judikátmi Ústavný súd Slovenskej republiky potvrdil miesto zakladajúcich zmlúv v rámci hierarchie slovenských právnych predpisov medzi ústavnou úpravou a zákonnou úpravou. Pre úplnosť je potrebné dodať, že v období od 1. decembra 2009 do 31. júla 2016 sa v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky objavilo celkovo šesť podaní týkajúcich sa súladu slovenskej legislatívy s Chartou základných práv Európskej únie (2000).⁵²

Ďalším dôležitým judikátom Ústavného súdu Slovenskej republiky je judikát vo veci sp. zn. IV. ÚS 206/08 v rámci konania o individuálnych sťažnostiach podľa článku 127 Ústavy Slovenskej republiky, kde sťažovatelia namietali porušenie ľudských práv zakotvených v rámci Ústavy Slo-

⁵² Bližšie pozri MAZÁK, J., M. JÁNOŠÍKOVÁ, G. DOBROVIČOVÁ, L. OROSZ a A. ANGELOVIČOVÁ. *The Charter of Fundamental Rights of the European Union in Proceedings before Courts of the Slovak Republic*. Košice: Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, 2016, s. 178. ISBN 978-80-8152-432-5.

venskej republiky v súvislosti s nepredložením prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru Európskej únie. V rámci predmetného prípadu bol Ústavným súdom Slovenskej republiky vyslovený názor, podľa ktorého „... sa môže pri výkone svojich právomocí dostať do situácie, keď sa i naň bude vzťahovať povinnosť predložiť prejudiciálnu otázku na rozhodnutie Súdnemu dvoru Európskych spoločenstiev“. Týmto Ústavný súd Slovenskej republiky potvrdil, že v prípade potreby sa môže, podobne ako všeobecné súdy, obrátiť na Súdny dvor Európskej únie a aplikovať inštitút tzv. prejudiciálnej otázky podľa ustanovenia článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Otázky aplikácie práva Európskej únie sa Ústavný súd Slovenskej republiky dotkol i v prípade ďalších konaní o individuálnych sťažnostiach podľa článku 127 Ústavy Slovenskej republiky, kde sťažovatelia namietali porušenie ľudských práv zakotvených v rámci Ústavy Slovenskej republiky v súvislosti s nepredložením prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru Európskej únie, a to v prípadoch sp. zn. II. ÚS 90/05, sp. zn. III. ÚS 151/07, sp. zn. IV. ÚS 108/2010, alebo namietali priamo porušenie ustanovení Charty základných práv Európskej únie (2000), ako napríklad v prípade sp. zn. III. ÚS 141/2011. Je však pravdou, že v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky sa neobjavila sťažnosť, ktorá by sa dovoľavala porušenia základného práva v zmysle Charty základných práv Európskej únie (2000) bez toho, aby sa súbežne dovoľavala porušenia relevantných ustanovení Ústavy Slovenskej republiky alebo Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950) Rady Európy.⁵³ Pre úplnosť je potrebné doplniť, že v období od 1. decembra 2009 do 31. júla 2016 sa v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky objavilo celkovo 4 912 sťažností týkajúcich sa porušenia základného práva zakotveného Chartou základných práv Európskej únie (2000).⁵⁴

V konečnom dôsledku celá uvedená judikatúra signalizuje, že Ústavný súd Slovenskej republiky zatiaľ priamo nevyslovil názor na prípadnú prednosť práva Európskej únie pred ústavnou právnou úpravou a z jeho

⁵³ Bližšie pozri MAZÁK, J., M. JÁNOŠÍKOVÁ, G. DOBROVIČOVÁ, L. OROSZ a A. ANGELOVIČOVÁ. *The Charter of Fundamental Rights of the European Union in Proceedings before Courts of the Slovak Republic*. Košice: Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, 2016, s. 152. ISBN 978-80-8152-432-5.

⁵⁴ Bližšie pozri MAZÁK, J., M. JÁNOŠÍKOVÁ, G. DOBROVIČOVÁ, L. OROSZ a A. ANGELOVIČOVÁ. *The Charter of Fundamental Rights of the European Union in Proceedings before Courts of the Slovak Republic*. Košice: Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, 2016, s. 178. ISBN 978-80-8152-432-5.

judikatúry nepriamo skôr vyplýva iba prednosť práva Európskej únie pred „obyčajnými“ zákonmi Slovenskej republiky.

Z hľadiska recepcie práva Európskej únie do právneho poriadku Slovenskej republiky sú ďalej významné normy týkajúce sa prípravy noriem prijímaných v rámci Európskej únie, obsiahnuté v *Ústavnom zákone č. 397/2004 Z.z. o spolupráci Národnej Rady Slovenskej republiky a Vlády Slovenskej republiky v záležitostiach Európskej únie*. Uvedený zákon upravuje procesné pravidlá spolupráce oboch ústavných orgánov pri posudzovaní návrhov právnych aktov Európskej únie, schvaľovaní stanovísk k návrhom právnych aktov Európskej únie a stanovuje právomoc Národnej rady Slovenskej republiky rokovať o záležitostiach súvisiacich s členstvom Slovenskej republiky v Európskych spoločenstvách a Európskej únii a schvaľovať odporúčania pre vládu v nasledujúcom období.

Ďalšie recepčné normy práva Európskej únie sú obsiahnuté v dokumentoch týkajúcich sa publikovania noriem práva Európskej únie. Publikovanie zakladajúcich zmlúv Európskej únie a iných právnych aktov Európskej únie je upravené v *Zákone č. 416/2004 Z.z. o Úradnom vestníku Európskej únie*. Podľa § 1 uvedeného zákona právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a právne záväzné akty Európskej únie uverejnené v Úradnom vestníku Európskej únie alebo v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev sú, v súlade s medzinárodnými zmluvami (podľa ustanovení článku 254 ods. 1 a 2 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, dnes známej ako Zmluva o fungovaní Európskej únie, a článku 2 Aktu o podmienkach pristúpenia Zmluvy o pristúpení Slovenskej republiky k Európskej únii), účinné na území Slovenskej republiky. V duchu § 1a podrobnosti o vydávaní Úradného vestníka upravuje osobitný predpis – *Nariadenie Rady (EÚ) č. 216/2013 zo 7. marca 2013 o elektronickom uverejňovaní Úradného vestníka Európskej únie*.⁵⁵ Podľa § 2 ods. 1 predmetného zákona o všetkom, čo bolo v Úradnom vestníku uverejnené, platí, že dňom uverejnenia sa stalo známym každému, koho sa to týka. Domnienka o znalosti uverejnených, právne záväzných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie je nevyvrátiteľná. Podľa § 2 ods. 2 sa v citácii právne záväzných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie namiesto názvu „Úradný vestník Európskej únie“ uvádza skratka „Ú.v. EÚ“, a namiesto názvu „Úradný vestník Európskych spoločenstiev“ sa uvádza skratka „Ú.v. ES“. V duchu § 3 uvedeného zákona je každá obec povinná

⁵⁵ Bližšie pozri *Nariadenie Rady (EÚ) č. 216/2013 zo 7. marca 2013 o elektronickom uverejňovaní Úradného vestníka Európskej únie*. Ú.v. EÚ L 69, 13. 3. 2013.

zabezpečiť, aby bol Úradný vestník v sídle obecného úradu alebo na mieste, ktoré určí obec, prístupný na nazretie každému, kto o to prejaví záujem. Obec je oprávnená pre záujemcu vyhotoviť informatívny výťah z Úradného vestníka, a to bezplatne, s výnimkou úhrady vo výške, ktorá nesmie prekročiť materiálne náklady spojené so zhotovením takého výťahu; úhrada je príjmom obce. Uvedené ustanovenie sa nevzťahuje na obec, ktorá nemá v sídle obecného úradu prístup na internet.

V Zákone č. 400/2015 Z.z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov, konkrétne v § 20 ods. 12, je upravená *publikácia medzinárodných zmlúv už vyhlásených v Úradnom vestníku Európskej únie*. Medzinárodné zmluvy už vyhlásené v Úradnom vestníku Európskej únie sa vyhlasujú v Zbierke zákonov oznámením Ministerstva zahraničných vecí; v oznámení sa uvedú údaje dôležité na jej vykonávanie, najmä deň nadobudnutia platnosti medzinárodnej zmluvy pre Slovenskú republiku. Zároveň sa uvedie odkaz, v ktorom vydaní Úradného vestníka Európskej únie možno nazrieť do úplného znenia danej medzinárodnej zmluvy. Na takéto oznámenie sa nevzťahuje ustanovenie odseku 7.

Z uvedených vnútroštátnych noriem je zreteľné, že právna úprava recepcie práva Európskej únie je v právnom poriadku Slovenskej republiky pomerne podrobná. Z hľadiska koncepcií vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva je zreteľná aplikácia monizmu s prednosťou práva Európskej únie pred zákonnými normami a normami nižšej právnej sily, nie však pred normami slovenského ústavného práva.

Záver

V porovnaní so všeobecným medzinárodným právom verejným právo Európskej únie vymedzuje svoj vzťah k vnútroštátnemu právu cestou judikatúry Súdneho dvora Európskych spoločenstiev (Súdneho dvora Európskej únie) oveľa presnejšie a precíznejšie, na základe zásady prednosti práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie), zásady priameho účinku práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie) a zásady priamej použiteľnosti práva Európskych spoločenstiev (Európskej únie). V nadväznosti na judikatúru práva Európskej únie sa vyvinula i zásada nepriameho účinku práva Európskej únie. Pre prípad porušenia práva Európskej únie sa vyvinula i zásada zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením právneho poriadku Európskej únie.

Skúmaním matérie postavenia práva Európskej únie v rámci ústavného práva a ostatnej právnej úpravy Slovenskej republiky je zreteľné, že právna úprava recepcie práva Európskej únie je v právnom poriadku o niečo detailnejšia v porovnaní s recepciou noriem medzinárodného práva verejného všeobecne. Z hľadiska koncepcií vzťahu práva Európskej únie a vnútroštátneho práva je v rámci ústavnej úpravy a praxe Ústavného súdu Slovenskej republiky možné identifikovať aplikáciu teórie monizmu s prednosťou práva Európskej únie pred zákonnou úpravou, nie však pred ústavnou úpravou. Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie alebo v minulosti Súdneho dvora Európskych spoločenstiev indikuje prednosť právnych aktov Európskej únie i pred ústavnými normami. Postoj členských štátov Európskej únie k princípu prednosti práva Európskej únie pred ústavnými normami však nie je v praxi niektorých členských štátov rešpektovaný. Tak je tomu aj v rámci ustanovení právneho poriadku Slovenskej republiky, i v rámci praxe Ústavného súdu Slovenskej republiky.

Pokiaľ ide o postavenie noriem práva Európskej únie v právnom poriadku Slovenskej republiky, tieto majú v hierarchii právnych predpisov Slovenskej republiky podľa článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky miesto medzi ústavnou úpravou a „obyčajnými“ zákonmi. Je však pravdou, že proces ich aplikácie sa v určitých detailoch líši v duchu príslušných noriem práva Európskej únie.

Zoznam bibliografických odkazov

Applicability of the Obligation to Arbitrate under Section 21 of the United Nations Headquarters Agreement of 26 June 1947. Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1988, s. 49.

BRÖSTL, A. et al. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 461 s. ISBN 978-80-7380-248-6.

Case concerning Certain German Interests in Polish Upper Silesia [1926-05-25]. Judgement of the Permanent Court of International Justice, 1926 P.C.I.J. (Ser. A) No. 7, s. 33.

Case of Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA. [1978-03-09] [Simmenthal II]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-106/77.

Case of Flaminio Costa v. E.N.E.L. [1964-07-15]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-6/64.

- Case of Fragd v. Amministrazione delle Finanze dello Stato* [1989-04-21]. Constitutional Court of Italy, C-232/1989.
- Case of Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1970-12-17]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-11/70.
- Case of NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963-02-05]. Judgement of the Court of Justice of the European Communities, C-26/62.
- ČIČ, M. et al. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2012. 832 s. ISBN 978-80-89447-93-0.
- HAMULÁK, O. ed. *Fenómén judikatúry v právu*. Praha: Leges, 2010. 464 s. ISBN 978-80-87212-29-5.
- JANKUV, J. Vývoj a súčasná podoba právnej úpravy miesta a postavenia noriem medzinárodného práva v právnom poriadku Slovenskej republiky. In: P. PRÍBELSKÝ, ed. *Ústavné právo 20 rokov po páde komunizmu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 127-152. ISBN 978-80-7380-302-5.
- JÁNOŠÍKOVÁ, M. *Komunitárne právo v judikatúre ústavných súdov SR a ČR*. Bratislava: Iura Edition, 2009. 135 s. ISBN 978-80-8078-280-1.
- KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012. 560 s. ISBN 978-80-7179-287-1.
- KLUČKA, J. *Medzinárodné právo a Ústava Slovenskej republiky*. Košice: Medes, 1996. 120 s. ISBN 80-967499-1-9.
- KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná a osobitná časť*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 520 s. ISBN 978-80-8168-743-3.
- KLUČKA, J. Miesto a úprava noriem medzinárodného práva v Ústave Slovenskej republiky. *Justičná revue*. 2002, roč. 54, č. 4, s. 381-392. ISSN 1335-6461.
- KLUČKA, J., J. ČORBA, R. PROCHÁZKA a V. VÁVROVÁ. Uplatňovanie európskeho práva na Slovensku. In: J. ČORBA, ed. *Európske právo na Slovensku: Právny rozmer členstva Slovenskej republiky v Európskej únii*. Bratislava: Kalligram, 2003, s. 217-301. ISBN 80-968886-1-7.

- KRESÁK, P. et al. *Rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993 – 1997*. Bratislava: Kalligram, 1999. 632 s. ISBN 80-7149-287-6.
- KUHN, Z. Samovykonateľnosť, priama účinnosť a niektoré teoretické otázky aplikácie mezinárodných smlúv vo vnútroštátnom práve. *Právnik*. 2004, č. 5, s. 471-501. ISSN 0231-6625.
- LANTAJOVÁ, D. a J. JANKUV, eds. *Teória aplikácie medzinárodnej zmluvy ako nástroja právnej regulácie na národnej, medzinárodnej a komunitárnej úrovni*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2009. 171 s. ISBN 978-80-8082-306-1.
- Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007*. Ú.v. EÚ C 306 zo 17. decembra 2007.
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita; Doplněk, 2008. 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. uprav. a dopln. vyd. Brno; Plzeň: Doplněk; Aleš Čeněk, 2014. 499 s. ISBN 978-80-7239-318-3 (Doplněk); ISBN 978-80-7380-531-9 (Aleš Čeněk).
- MASLÁK, M. Právo Európskej únie vs. ústavy jednotlivých členských štátov (aplikačné problémy). In: *Najprávo.sk* [online]. 2012-10-09 [cit. 2018-05-22]. Dostupné na: <https://www.najpravo.sk/clanky/pravo-europskej-unie-vs-ustavy-jednotlivych-clenskych-statov-aplikacne-problemy.html>.
- MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Základy práva Európskej únie*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009. 740 s. ISBN 978-80-8078-289-4.
- MAZÁK, J., M. JÁNOŠÍKOVÁ, G. DOBROVIČOVÁ, L. OROSZ a A. ANGELOVIČOVÁ. *The Charter of Fundamental Rights of the European Union in Proceedings before Courts of the Slovak Republic*. Košice: Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, 2016. 278 s. ISBN 978-80-8152-432-5.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 117/07*.

- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 90/05.*
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 141/2011.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 151/07.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. IV. ÚS 108/2010.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. IV. ÚS 206/08.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 3/09.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 8/04.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 10/2014.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 29/05.
Nariadenie Rady (EÚ) č. 216/2013 zo 7. marca 2013 o elektronickom uverejňovaní Úradného vestníka Európskej únie. Ú.v. EÚ L 69, 13. 3. 2013.
Prípady C-14/83 Von Colson a Kamann proti Spolkovej krajine Severné Porýnie-Vestfálsko [1984]. ECR 1891.
Spojené prípady C-6/90 a C-9/90 Francovich a Bonifaci proti Taliansku [1991]. ECR I-5357.
VARGA, P. *Fundamentals of European Union Law: Constitutional and Institutional Framework*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 112 s. ISBN 978-80-7380-362-9.
Zmluva o Európskej únii [konsolidované znenie, 2016]. Ú.v. EÚ C 202/01 zo 7. júna 2016.
Zmluva o pristúpení Českej republiky, Estónska, Cypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Malty, Poľska, Slovinska a Slovenska [2003]. Ú.v. EÚ L 236 z 23. septembra 2003.
Zmluva o založení Európskeho spoločenstva [1957]. Ú.v. EÚ C 325 z 24. 12. 2002.

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.jankuv@gmail.com

Informačný ponukový systém starobného dôchodkového sporenia¹

Information Bidding System for Old-age Pension Savings

Miloš Lacko

Abstract: *Old-age pension savings is a system functionally linked to the general pension insurance scheme which focuses on the capitalization of savings accumulated by the savers in their personal pension accounts. From the administrative-procedural point of view, the pre-contractual part of the pay-out phase of this system is built on the Central Information Bidding System which is thus an important and systemic element of the old-age pension savings. The presented paper analyses the tasks and objectives of this information system in the pay-out phase of pensions and, at the same time, asks the question whether it fulfils the functions of current modern information systems and whether it thus assists in securing the constitutional right of a natural person to an adequate material security in the old age or, on the contrary, it is only an information system that duplicates the rules and approaches introduced by the legislation providing for the method of the savings in the Slovak pension model (by the individualisation of savings with a low economic guarantee) and, especially, in the process of concluding a contract on the pension insurance that does not support the implementation of the constitutional law in a serious way.*

Key Words: *Social Security Law; Material Security in Old Age; Old-age Pension Savings; Pension Insurance Contract; Bid for Life-long/Temporary Old-age Pension; Bid for Life-long/Temporary Early Retirement; Agreement on Pension Payment by Programmed Withdrawal; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Starobné dôchodkové sporenie je systémom funkčne nadväzujúcim na všeobecný systém dôchodkového poistenia, pričom je zameraný na kapitalizáciu sporiteľom nasporených finančných prostriedkov na jeho osobnom dôchodkovom účte. Predzmluvná časť výplatnej fázy predmetné-*

¹ Autor spracoval príspevok s finančnou podporou projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-15-0066 pod názvom „Nové technológie v pracovnom práve a ochrana zamestnanca“, zodpovedný riešiteľ prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

ho systému je z administratívno-procesného pohľadu vybudovaná na Centrálnom informačnom ponukovom systéme, ktorý je tak významným a systémovým prvkom starobného dôchodkového sporenia. Príspevok analyzuje úlohy a ciele tohto informačného systému vo výplatnej fáze dôchodkov, a zároveň si kladie otázku, či napĺňa funkcie súčasných moderných informačných systémov a v konečnom dôsledku tak napomáha zaistovaniu ústavného práva fyzickej osoby na primerané hmotné zabezpečenie v starobe, alebo, naopak, je len informačným systémom, ktorý kopíruje pravidlá a prístupy zavedené právnou úpravou sporiacej metódy v dôchodkovom modeli Slovenskej republiky (individualizáciou sporenia s nízkou mierou ekonomickej garancie), a osobitne v procese uzatvárania zmluvy o poistení dôchodku, ktorá zásadným spôsobom nepodporuje realizáciu uvedeného ústavného práva.

Kľúčové slová: Právo sociálneho zabezpečenia; hmotné zabezpečenie v starobe; starobné dôchodkové sporenie; zmluva o poistení dôchodku; ponuka doživotného/dočasného starobného dôchodku; ponuka doživotného/dočasného predčasného starobného dôchodku; dohoda o vyplácaní dôchodku programovým výberom; Slovenská republika.

Úvod

Informačné systémy v sociálnom zabezpečení sú nevyhnutným základným nástrojom zabezpečujúcim výkon moderných systémov sociálneho zabezpečenia, ktoré naplňajú požiadavky disponibility širokého spektra dát (tzv. funkcionalít, a to osobitne pri výmere dávkových plnení), bezpečnosti, efektívnej podpory v administratívno-správnych procesoch uskutočňovaných nositeľmi systémov sociálneho zabezpečenia, adaptability voči častým a zásadným legislatívnym zmenám (tzv. modularity) a otvorenosti späť najmä s kontrolnými procesmi tak vnútorného, ako aj vonkajšieho charakteru.

S osobitným prístupom a aj špecifikami a požiadavkami sú vybudované a fungujú informačné systémy v dôchodkovom systéme Slovenskej republiky. Osobitosť týchto informačných systémov tkvie najmä v charakteristike daného dôchodkového systému.² Z podstaty každého dô-

² Dôchodkový model Slovenskej republiky je od roku 2005 vybudovaný na troch dôchodkových systémoch (laicky označovaných ako „tri piliere“), ktorými sú všeobecný systém dôchodkového poistenia (regulovaný *Zákonom č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení*), systém starobného dôchodkového sporenia (regulovaný *Zákonom č. 43/2004 Z.z. o staro-*

chodkového systému vystupujú do popredia predovšetkým požiadavky efektívneho zhromažďovania údajov potrebných pre priznanie a výplatu dôchodkových dávok (a s tým súvisiacej aktualizácie a kontroly údajov) a automatizácie administratívnych, respektíve administratívno-správnych úkonov odbreňujúcich tak nositeľa poistenia, ako aj žiadateľa o dôchodkovú dávku.

V predloženom príspevku zameriame našu pozornosť na novokreovaný Centrálny informačný ponukový systém spravovaný Sociálnou poisťovňou, a to jednak pre účely generovania zmluvných ponúk dôchodkov starobného dôchodkového sporenia, a jednak pre účely evidencie, respektíve notifikačné účely späté s podmienkami vyplácania daného druhu dôchodkov. Pre porovnanie, na úrovni všeobecného systému dôchodkového poistenia (normatívne i organizačne-výkonovo integrovaného do systému sociálneho poistenia) funguje informačný systém zabezpečujúci zhromažďovanie, poskytovanie (najmä medzi určenými subjektmi a inštitúciami) a ochranu údajov potrebných na výkon sociálneho poistenia a starobného dôchodkového sporenia.³

Úlohy Centrálného informačného ponukového systému

Právna úprava systému starobného dôchodkového sporenia (Zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení účinný od 1. januára 2005), účinná k 31. decembru 2014,⁴ zakladala začiatok výplatnej fázy „prvých“ dôchodkových dávok starobného dôchodkového sporenia najskôr po 10 rokoch sporenia, t.j. od januára 2015. Predmetná právna úprava bola vo vzťahu k podmienkam vyplácania daného druhu dôchodkov veľmi rámcová a strohá. Neriešila najmä proces vyhotovenia ponúk dôchodkov (osobitne u sporiteľov s nízkou nasparenou sumou), výber po-

bnom dôchodkovom sporení) a systém doplnkového dôchodkového sporenia (regulovaný Zákonom č. 650/2004 Z.z. o doplnkovom dôchodkovom sporení).

³ Normatívne je uvedený informačný systém vyjadrený v § 170 Zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení, pričom poznamenávame, že okrem požiadavky na ochranu osobných údajov reguluje i poskytovanie a výmenu informačných údajov s určenými subjektmi, primárne ústrednými orgánmi štátnej správy, a aj v postavení prístupového bodu určeného na elektronickú výmenu údajov medzi inštitúciami členských štátov Európskej únie, Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarska podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia.

⁴ K charakteristike starobného dôchodkového sporenia bližšie pozri ÁRENDÁŠ, P. et al. *Dôchodkové fondy vo svete a na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 185-189. ISBN 978-80-8168-663-4, ako aj MATLÁK, J. et al. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 293 a nasl. ISBN 978-80-7380-403-9.

nuky dôchodku samotným sporiteľom, overenie údajov potrebných na vypracovanie takýchto ponúk a niektoré aspekty garancie výplaty „zmluvne dohodnutého“ dôchodku.

Zákonodarca Zákonom č. 183/2014 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, účinným od januára 2015, rozpracoval výplatnú fázu dôchodkov starobného dôchodkového sporenia, pričom jedným z podstatných systémovo-výkonových nástrojov výplatnej fázy sa stal informačný ponukový systém – Centrálny informačný ponukový systém. Vytvorenie a prevádzka Centrálného informačného ponukového systému sú financované zo Správneho fondu Sociálnej poisťovne, čo tiež znižuje náklady dôchodkovým správcovským spoločnostiam, ktoré v rámci predmetu činnosti zostávajú orientované iba na správu a vytváranie dôchodkových fondov.

Prístup do Centrálného informačného ponukového systému majú okrem Sociálnej poisťovne aj dôchodková správcovská spoločnosť ako nositeľ výkonu starobného dôchodkového sporenia, ktorý vytvára a spravuje dôchodkové fondy,⁵ a poisťiteľ, buď v postavení zadávateľa ponuky vyplácania doživotného alebo dočasného starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku alebo v postavení povinného subjektu so záväzkom výplaty doživotného alebo dočasného starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku, vyplývajúcim z uzatvorenej zmluvy o poistení dôchodku. Z uvedeného dôvodu musí Sociálna poisťovňa ako správca systému uzatvoriť s poisťiteľom a dôchodkovou správcovskou spoločnosťou zmluvu, ktorej obsahom sú najmä vymedzené práva a povinnosti pri používaní Centrálného informačného ponukového systému a vznik a zánik prístupu do Centrálného informačného ponukového systému. Sociálna poisťovňa poskytuje vybrané údaje z Centrálného informačného ponukového systému Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a Národnej banke Slovenska na štatistické a analytické účely. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny má prístup iba k sumám vyplácaných dôchodkov (a k sume výnosu z investovania vyplá-

⁵ K stratégiám tvorby a správy dlhopisových a akciových portfólií v dôchodkových fondoch, ktoré podľa § 47 ods. 3 *Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení* je povinná vytvoriť každá dôchodková správcovská spoločnosť a ďalšie môže vytvoriť, ako napríklad indexové fondy, bližšie pozri aj ÁRENDÁŠ, P. et al. *Dôchodkové fondy vo svete a na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 190-198. ISBN 978-80-8168-663-4.

canej sporiteľovi), na účely posudzovania nároku na pomoc v hmotnej núdzi.

Podľa § 46e Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení Sociálna poisťovňa spracúva v Centrálnom informačnom ponukovom systéme predovšetkým údaje:

- a) vzniku, zmene a zániku zmluvy o poistení dôchodku;
- b) vzniku, zmene a zániku dohody o vyplácaní dôchodku programovým výberom;
- c) potrebné na účely vyplácania predčasného starobného dôchodku, kde zákonodarca vyžaduje, aby súčet predčasného starobného dôchodku vyplácaného z dôchodkového poistenia a doživotného predčasného starobného dôchodku bol vyšší ako 1,2-násobok sumy životného minima pre plnoletú fyzickú osobu (t.j. vyšší ako 239,39 EUR);
- d) splnení podmienok vyplácania starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku sporiteľovi zo systému dôchodkového poistenia, alebo ak sa sporiteľovi vypláca invalidný dôchodok v dôsledku uplatnenia pravidla o súbehu nároku na výplatu starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku; súčasne i údaje o sume starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku alebo pozostalostného dôchodku zo systému dôchodkového poistenia vyplácaného poberateľovi dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia; a napokon aj údaje poskytnuté Útvárom sociálneho zabezpečenia a Vojenským úradom sociálneho zabezpečenia o sume výsluhových dôchodkov zo systému sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov vyplácaných fyzickej osobe, ktorá je alebo bola sporiteľom;
- e) dovŕšení dôchodkového veku poistencov a sporiteľov;
- f) sume dôchodkovej dávky zo systému dôchodkového poistenia vyplácanej fyzickej osobe, ktorá je alebo bola sporiteľom;
- g) úmrtí poberateľa starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku a pozostalostného dôchodku a o osobách, ktoré splnili podmienky nároku na výplatu pozostalostného dôchodku zo systému dôchodkového poistenia po tomto poberateľovi;
- h) najnižších mesačných sumách doživotného starobného dôchodku bez zvyšovania dôchodku a bez pozostalostných dôchodkov, ktoré majú poistitelia záujem vyplácať, pričom sa následne určí i medián súm tohto doživotného dôchodku platný na celý nasledujúci kalendárny rok;

- i) referenčnej sume na účely posúdenia splnenia podmienky na vyplácanie dočasných starobných (respektíve predčasných starobných) dôchodkov a dôchodkov formou programového výberu,⁶ pričom Sociálna poisťovňa je ju povinná zverejniť do konca „referenčného“ kalendárneho roka s platnosťou na celý nasledujúci rok.⁷

Podpora Centrálného informačného ponukového systému v procese vedúcom k uzatvoreniu zmluvy o poistení dôchodku

Vyššie uvedené legálne úlohy Centrálného informačného ponukového systému smerujú k naplneniu základnej úlohy tohto systému, a to zabezpečiť sporiteľovi čo najvyšší dôchodok vzhľadom na ním nasporenú sumu finančných prostriedkov na osobnom dôchodkovom účte. Súčasne je v danom smere podpornou úlohou i snaha o odbremenenie sporiteľa od určitých úkonov v procese smerujúcom k uzatvoreniu zmluvy o poistení dôchodku.

Prvým krokom smerujúcim k uzatvoreniu zmluvy o poistení dôchodku (respektíve i dohody o vyplácaní dôchodku programovým výberom), na základe ktorej vznikne poisťiteľovi záväzok vyplácania starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku v doživotnej alebo dočasnej forme jeho vyplácania, je žiadosť sporiteľa o starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok. V žiadosti sporiteľ určuje, okrem iného, spôsob zaslania ponukového listu zo strany poisťiteľov (listinne alebo elektronicky) a rozsah ním platených dobrovoľných príspevkov evidovaných vo forme dôchodkových jednotiek, ktorý má byť súčasťou následne vydávaného certifikátu.

O starobný dôchodok a predčasný starobný dôchodok môže sporiteľ bezplatne požiadať buď v dôchodkovej správcovskej spoločnosti, s kto-

⁶ Referenčná suma je priemerná mesačná suma starobného dôchodku vyplácaného zo systému dôchodkového poistenia (priznaného od roku 2004 a nekráteného zo zákonných dôvodov), určená Sociálnou poisťovňou k 30. novembru kalendárneho roka, pričom je platná pre celý nasledujúci kalendárny rok.

⁷ V Centrálnom informačnom ponukovom systéme sú ďalej spracúvané údaje dohodnuté vo viacstrannej zmluve medzi Sociálnou poisťovňou, poisťiteľom a dôchodkovou správcovskou spoločnosťou (vrátane poskytovania údajov, ktoré sú z predmetu činnosti známe iba poisťiteľovi a dôchodkovej správcovskej spoločnosti smerom k Sociálnej poisťovni) o ročnej sume výnosu z investovania vyplatenej sporiteľovi, o prestupe sporiteľa do inej dôchodkovej správcovskej spoločnosti, a s tým spojeným zápisom zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení do registra zmlúv o starobnom dôchodkovom sporení, a napokon údaje o percentuálnej výške garantovaného výnosu z umiestnenia prostriedkov technických rezerv na účely výpočtu mesačnej sumy dôchodku.

rou má uzatvorenú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení, alebo v pobočke Sociálnej poisťovne príslušnej podľa miesta trvalého pobytu.⁸ Sporiteľ musí vždy požiadať o dôchodok v pobočke Sociálnej poisťovne, ak žiada o predčasný starobný dôchodok a nevznikol mu nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku zo systému dôchodkového poistenia. Sociálna poisťovňa alebo dôchodková správcovská spoločnosť má po prijatí žiadosti sporiteľa stanovenú lehotu na zadanie pokynu na vydanie certifikátu prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému. Certifikát predstavuje elektronické potvrdenie o sume zodpovedajúcej aktuálnej hodnote osobného dôchodkového účtu sporiteľa, vyjadrenej v eurách ku dňu odpísania dôchodkových jednotiek z osobného dôchodkového účtu, ktorým je deň vydania certifikátu dôchodkovej správcovskej spoločnosti prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému (je to tretí pracovný deň nasledujúci po dni zadania pokynu na vydanie certifikátu). Uvedená suma sa na účely uzatvorenia zmluvy o poistení daného dôchodku s poistiteľom označuje ako jednorazové poistné, ktoré sa poistník (dovtedy sporiteľ) zaväzuje zaplatiť poistiteľovi za záväzok vyplácania starobného (alebo predčasného) dôchodku.

Sociálna poisťovňa alebo dôchodková správcovská spoločnosť prijme žiadosť sporiteľa najskôr v deň, v ktorom sporiteľovi chýba 60 dní do dovŕšenia dôchodkového veku, pričom má povinnosť po prijatí žiadosti zadať pokyn na vydanie certifikátu v deň, v ktorom sporiteľovi chýba 30 dní do dovŕšenia dôchodkového veku (ak sporiteľ v žiadosti neurčí neskorší deň zadania pokynu). Ak bola žiadosť sporiteľa prijatá v Sociálnej poisťovni alebo dôchodkovej správcovskej spoločnosti v období, v ktorom sporiteľovi chýba menej ako 30 dní do dovŕšenia dôchodkového veku, tak pokyn zadá Sociálna poisťovňa alebo dôchodková správcovská spoločnosť najskôr v deň, v ktorom sa dozvedela o tejto skutočnosti (ak sporiteľ v žiadosti neurčí neskorší deň zadania pokynu). Uvedené obdobie platí aj v situácii, keď sporiteľ podal žiadosť po dovŕšení dôchodkového veku.

⁸ Ak sa sporiteľ prechodne zdržiava mimo svojho trvalého pobytu a zo zdravotných dôvodov nemôže podať žiadosť v pobočke Sociálnej poisťovne príslušnej podľa miesta svojho trvalého pobytu, tak môže podať žiadosť o dôchodok v pobočke Sociálnej poisťovne príslušnej podľa miesta prechodného pobytu; v osobitných prípadoch v Ústredí Sociálnej poisťovne (ak nemá na území Slovenskej republiky trvalý pobyt) alebo v pobočke Sociálnej poisťovne príslušnej podľa sídla ústavu na výkon väzby alebo trestu odňatia slobody (ak je sporiteľ obvinený alebo odsúdený).

Ak je sporiteľ' poberateľom predčasného starobného dôchodku (zo systému dôchodkového poistenia) a žiada o predčasný starobný dôchodok, tak Sociálna poisťovňa alebo dôchodková správcovská spoločnosť zadá pokyn v deň, v ktorom bola prijatá takáto žiadosť. Ak ale sporiteľ' nepoberá predčasný starobný dôchodok, tak, vzhľadom na vyššie uvedené, môže iba Sociálna poisťovňa zadať pokyn na vydanie certifikátu v deň, ktorý určil sporiteľ' v žiadosti o predčasný starobný dôchodok, avšak najskôr v deň, v ktorom mu chýbajú dva roky do dovŕšenia dôchodkového veku, získal aspoň 15 rokov dôchodkového poistenia, a napokon Sociálna poisťovňa vypočítala sumu predčasného starobného dôchodku, ktorá sa mu bude vyplácať po vzniku nároku na uvedený dôchodok (čo je dané vyjadrením dávkovej schémy predčasného starobného dôchodku zo systému dôchodkového poistenia).

Druhým zásadným krokom smerujúcim k uzatvoreniu zmluvy o poistení dôchodku (respektíve, za určitého predpokladu i dohody o vyplácaní dôchodku programovým výberom)⁹ je prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému vyhotovenie ponuky na starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok poisťiteľom (alebo aj viacerými poisťiteľmi) v doživotnej forme alebo dočasnej forme,¹⁰ a to v deň vydania certifikátu. Uvádzame, že poisťiteľ' je povinný vyhotovovať iba ponuky na doživotné formy dôchodkov; ponuky dočasných foriem dôchodkov sú len na jeho slobodnom uvážení. Súčasne zdôrazňujeme skutočnosť, že poisťiteľ' nemusí reagovať na žiadosť sporiteľ'a v Centrálnom informačnom ponukovom systéme vyhotovením ponuky v dôsledku skutočnosti, že suma prostriedkov odpísaných z osobného dôchodkového účtu sporiteľ'a a potvrdených v certifikáte nepostačuje na výplatu doživotného starobného dôchodku ani v jeho minimálnej mesačnej sume bez jeho zvyšovania a pozostalostných dôchodkov,¹¹ a ani na výplatu pred-

⁹ Týmto predpokladom je skutočnosť, ak sama dôchodková správcovská spoločnosť podľa § 46b Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému na základe výsledkov ponúk na vyplácanie dôchodkov pre sporiteľ'a v deň vydania certifikátu vyhotoví ponuku vyplácania dôchodku programovým výberom.

¹⁰ Poisťiteľ' vyhotovuje ponuku doživotného starobného (predčasného starobného) dôchodku v šiestich variáciách (bez zvyšovania dôchodku a bez pozostalostných dôchodkov, so zvyšovaním dôchodku a bez pozostalostných dôchodkov, bez zvyšovania dôchodku a s pozostalostnými dôchodkami s obdobím výplaty na jeden alebo dva roky, so zvyšovaním dôchodku a s pozostalostnými dôchodkami s obdobím výplaty na jeden alebo dva roky).

¹¹ Sporiteľ' iba pre prípad uzatvárania zmluvy o poistení doživotného (predčasného) starobného dôchodku môže podľa § 46f ods. 3 v spojitosti s § 34 ods. 1 a § 37 ods. 1 Zákona

časného starobného dôchodku v zákonom požadovanej minimálnej sume (do tejto sumy sa započíta i suma priznaného predčasného starobného dôchodku z dôchodkového poistenia).¹² Dokonca, v extrémnom prípade, ak je suma odpísaných a potvrdených prostriedkov iba v desiatkach eur, tak podľa § 45 ods. 6 Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení dôchodková správcovská spoločnosť vyplatí danú sumu sporiteľovi jednorazovo. Ponuka vyhotovená poisťiteľom je záväzná 30 dní od jej vyhotovenia a je neodvolateľná.

Sumu dôchodku uvedenú v ponuke určí poisťiteľ použitím poistnomatematických metód tak, aby bola zabezpečená trvalá splniteľnosť záväzku poisťiteľa. Na ohodnotenie rizika pri určení sumy dôchodku používa poisťiteľ vlastné vierohodné predpoklady, pričom v rámci pravdepodobnosti úmrtnosti zohľadňuje aj budúci demografický vývoj. Jediným individuálnym rizikovým faktorom je vek budúceho poberateľa dôchodku; nemal by ním byť i zdravotný stav sporiteľa. Uvedený rizikový faktor zákonodarca ešte raz zdôrazňuje v § 46f ods. 3 Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení pri definovaní predmetu zmluvy o poistení doživotného dôchodku, ktorého výplatom sa okrem smrti poisteného „poisťuje riziko dlhovekosti“.

Uvedené požiadavky zákonodarcu, determinujúce ponuku dôchodku a aj sumu dôchodku, platia i pre ponuku dočasného starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku, s tým rozdielom, že ponuka dôchodku neobsahuje varianty zvyšovania (valorizácie) dôchodku a výplaty pozostalostných dôchodkov. Opäť zdôrazňujeme aj fakultatívnosť vyhotovovania takejto ponuky zo strany poisťiteľa.

č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení dohodnúť vyplácanie pozostalostných dôchodkov pre vdovu, vdovca a sirotu len na obdobie jedného alebo dvoch rokov. Sporiteľ, ktorý zmluvne dojednáva vyplácanie dočasného (predčasného) starobného dôchodku, ex lege nemá zmluvnú dispozíciu pre pozostalostné dôchodky v porovnaní so sporiteľom s dojednanou výplatom doživotného dôchodku, čo podľa nášho názoru predstavuje nerovnaké zaobchádzanie založené priamo zákonodarcom. Nemenej významnou skutočnosťou je fakt, že postavenie siroty ako pozostalej osoby nie je späté s jej nezaopatrenosťou, ako je tomu v prípade poskytovania sirotského dôchodku zo systému dôchodkového poistenia. Sirotou je dieťa zomretého rodiča alebo osvojiteľa, ktorý bol ku dňu smrti poberateľom doživotného starobného dôchodku alebo doživotného predčasného starobného dôchodku.

¹² Uvedená minimálna suma na výplatu predčasného starobného dôchodku je súčasne i jednou z troch podmienok na jeho priznanie. Daná suma sa určí ako 1,2-násobok sumy životného minima pre jednu plnoletú osobu a od 1. júla 2017 predstavuje 239,40 EUR (1,2 x 199,48 EUR).

V prípade ponuky dočasného starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku, prípadne i starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku vyplácaného programovým výberom¹³ sa môže sporiteľ, na rozdiel od ponuky doživotného dôchodku, rozhodnúť použiť len časť sumy (potvrdenej v certifikáte) na „kúpu“ tohto dôchodku, pričom ponúknutá mesačná suma dôchodku sa zníži tak, aby sa nová suma dôchodku rovnala mesačnej sume dôchodku, ktorá by bola v čase vyhotovenia ponuky určená na základe tejto časti sumy.

Vyššie sme načrtli situáciu, ktorú je nevyhnutné v rámci procesného postupu vzniku nároku na vyplácanie dôchodku na základe zmluvy o poistení dôchodku komplexne finalizovať. Ak poisťiteľ (respektíve viacerí poisťitelia) nevyhotoví ponuku dôchodku prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému, tak zákonodarca v záujme aspoň elementárneho presadzovania ústavného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe umožňuje sporiteľovi podľa § 46d Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení obrátiť sa priamo na dôchodkovú správcovskú spoločnosť, s ktorou má uzatvorenú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení, so žiadosťou o vyplácanie starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku programovým výberom, a to bez predchádzajúceho vydania certifikátu.

Takúto možnosť má nielen sporiteľ, ktorému nebola predložená ponuka starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku v doživotnej alebo dočasnej forme, prípadne žiadna dôchodková správcovská spoločnosť nereagovala v Centrálnom informačnom ponukovom systéme

¹³ Do konca januára 2018 platila požiadavka späť s výplatom dôchodku programovým výberom, že súčet doživotne poberaných dôchodkov z dôchodkového poistenia (vrátane výsluhových dôchodkov a obdobných dôchodkov z cudziny) a starobného dôchodkového sporenia musí byť vyšší ako fiktívna suma starobného alebo predčasného starobného dôchodku daného sporiteľa vychádzajúca z predpokladu, že by nikdy nebol sporiteľom starobného dôchodkového sporenia. Druhou možnosťou je, že súčet dôchodkov z uvedených systémov musí byť vyšší ako 4-násobok životného minima pre plnoletú fyzickú osobu (4 x 199,48 EUR) za predpokladu, že nemá nárok na výplatu dôchodku z dôchodkového poistenia s krátenou sumou v dôsledku účasti na starobnom dôchodkovom sporení, má uzatvorenú zmluvu o poistení dôchodku s doživotnou výplatom a ponuka na tento doživotný dôchodok bola vyhotovená zo sumy najmenej polovice hodnoty uvedenej v certifikáte. Napokon, poslednou možnosťou je dohoda s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou o vyplácaní dôchodku programovým výberom, ak sporiteľ nespĺňa ani jednu z vyššie uvedených možností a nebola sporiteľovi vyhotovená žiadna ponuka doživotného dôchodku. V danom prípade je mesačná suma dôchodku najviac v hodnote mediánu najnižších súm doživotných dôchodkov, ktoré majú poisťitelia ešte záujem vyplácať, pričom túto sumu evidujú v Centrálnom informačnom ponukovom systéme.

ponukou programového výberu starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku, ale aj sporiteľ, ktorý spĺňa podmienky vyplácania starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku programovým výberom, ale nebola mu predložená žiadna ponuka. Uvedený postup zákonodarcu, ktorým presúva zodpovednosť za budúce hmotné zabezpečenie v starobe len na „vyjednávacie schopnosti“ jednotlivca, nepovažujeme za účinný prostriedok realizácie predmetného ústavného sociálneho práva. Nemožno oslobodzovať štát od základných sociálnych úloh (prameniáciach v podstate sociálnych práv), ku ktorým sa ústavne zaviazal, že ich bude aktívne naplňovať a nezostane len pasívnym pozorovateľom realizovaného dôchodkového modelu a schém, ktoré nadstavil, aj keď na báze takmer absolútnej dobrovoľnosti a zmluvnosti. Zastávame názor, že prevažujúca zmluvnosť ako prejav zavádzanej slobody rozhodovania jednotlivca o svojom budúcom dôchodkovom zabezpečení neposilňuje právo jednotlivca na hmotné zabezpečenie v starobe pri variabilite životných situácií negatívne ovplyvňujúcich produktívne obdobie života jednotlivca, a v konečnom dôsledku schopnosť dosahovať primeraný príjem umožňujúci efektívne sporenie a zhodnocovanie prostriedkov v starobnom dôchodkovom sporení.

Od februára 2018 získava takúto možnosť i sporiteľ, u ktorého sa podmienky vyplácania starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku programovým výberom považujú za splnené,¹⁴ ale nebola mu predložená žiadna ponuka. Štvrtou, a zároveň poslednou novozavedenou možnosťou, kedy môže sporiteľ požiadať dôchodkovú správcovskú spoločnosť, s ktorou má uzatvorenú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení, o vyplácanie starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku programovým výberom, je skutočnosť, že spĺňa podmienky vyplácania starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku programovým výberom¹⁵ a jeho dôchodková správcovská spoločnosť mu

¹⁴ Uvedená novopriznaná možnosť pre sporiteľa reflektuje na zmenu, že ak už raz sporiteľ poberal dôchodok vygenerovaný na základe ponuky prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému (napríklad pri ponuke doživotného starobného dôchodku), tak v ďalšom prípade (napríklad pri zostatku prostriedkov na osobnom dôchodkovom účte) už nemusí žiadať o ponuku prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému.

¹⁵ Podľa § 33a ods. 2 Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení sa s účinnosťou od februára 2018 mení podmienka na vyplácanie dôchodku programovým výberom (rovnako aj u dočasného dôchodku) tak, že súčet súm dôchodkových dávok vyplácaných z dôchodkového poistenia (vrátane prípadného zvýšenia dôchodku na sumu minimálneho dôchodku), výsluhových dôchodkov zo systému sociálneho zabezpečenia policajtov

nepredložila ponuku vyplácania vyššie uvedených dôchodkov programovým výberom. V prípade tejto možnosti sa však musí sporiteľ obrátiť na svoju dôchodkovú správcovskú spoločnosť v zákonných lehotách. Dôchodková správcovská spoločnosť je povinná uzatvoriť so sporiteľom, ktorý požiadal o vyplácanie dôchodku programovým výberom, dohodu o vyplácaní dôchodku programovým výberom, a to do 30 dní odo dňa doručenia jeho žiadosti.

Ponuky vygenerované Centrálnym informačným ponukovým systémom vrátane ďalších predzmluvných informácií (postup, ak si sporiteľ zvolí niektorú z ponúk) zasiela Sociálna poisťovňa sporiteľovi najneskôr nasledujúci pracovný deň od vyhotovenia certifikátu vo formáte ponukového listu. Súčasťou ponukového listu sú:¹⁶

- ✚ ponuky, na základe ktorých možno dohodnúť vyplácanie starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku v doživotnej forme, dočasnej forme alebo programovým výberom;
- ✚ oznámenie, že žiaden poisťiteľ nevyhotovil ponuku na dohodnutie vyplácania doživotného starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku;
- ✚ oznámenie, že sporiteľ splnil podmienky na vyplácanie starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku v dočasnej forme alebo programovým výberom, ale žiaden poisťiteľ ani dôchodková správcovská spoločnosť nevyhotovili takúto ponuku;
- ✚ ďalšie informácie týkajúce sa vyplácania dôchodkov a výnosu z investovania majetku v dôchodkovom fonde.

Tretím, finálnym krokom vedúcim k cieľu vyplácania dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia je evidencia poznámky v Centrálnom informačnom ponukovom systéme, že bola uzatvorená zmluva o poistení dôchodku alebo dohoda o vyplácaní dôchodku programovým výberom. Predmetnú evidenciu má bez zbytočného odkladu vykonať poisťiteľ, pričom do Centrálného informačného ponukového systému zaeviduje v ďal-

a vojakov, obdobných dôchodkov vyplácaných z cudziny a sumy doživotného dôchodku zo starobného dôchodkového sporenia bude vyšší ako referenčná suma.

¹⁶ Výnos z investovania nie je podľa § 46i ods. 1 *Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení* dôchodkom systému starobného dôchodkového sporenia. Výnos sa vypláca sporiteľovi najskôr po dovŕšení dôchodkového veku za predpokladu, že je dôchodkovo poistený z dôvodu výkonu zárobkovej činnosti (v tzv. I. pilieri) a nie je poberateľom dôchodku vyplácaného programovým výberom. Uvedené ale nebráni takémuto sporiteľovi vyplácanie starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku v doživotnej alebo dočasnej forme.

šom kroku údaje zo zmluvy o poistení dôchodku. V tejto súvislosti podo-
týkame, že zákonodarca neurčuje, ktoré zmluvné údaje majú byť pred-
metom evidencie (okrem nevyhnutných údajov, ako sú suma jednorazov-
vého poistného a mesačnej splátky druhu dohodnutého dôchodku vráta-
ne formy jeho vyplácania, či aj spôsob výplaty dôchodku alebo tiež rozde-
lenie prebytku z výnosov medzi poistiteľa a poistených). Účel evidencie
zmluvy o poistení dôchodku vo forme poznámky spočíva v tom, že je fak-
tickou podmienkou účinnosti takejto zmluvy (rovnako i dohody o vyplá-
caní dôchodku programovým výberom).¹⁷

Pripomíname, že nie je povinnosťou sporiteľa uzatvoriť zmluvu o po-
istení dôchodku, ale v prípade záujmu o vyplácanie dôchodku zo staro-
bného dôchodkového sporenia je sporiteľ povinný podriaďiť sa v práv-
nom poriadku Slovenskej republiky zavedenej forme povinného zmluv-
ného poistenia. Uvedený názor potvrdil tiež Ústavný súd Slovenskej re-
publiky v náleze PL. ÚS 27/2014 zo dňa 8. júna 2016 (s. 71).

Povinnosť poistiteľa plniť zo zmluvy o poistení dôchodku vzniká pr-
vý deň kalendárneho mesiaca nasledujúceho po mesiaci, v ktorom bolo
vykonané zaevidovanie poznámky v Centrálnom informačnom ponuko-
vom systéme. Súčasne odo dňa evidencie poznámky v Centrálnom infor-
mačnom ponukovom systéme o uzatvorení zmluvy o poistení dôchodku
začína dôchodkovej správcovskej spoločnosti plynúť lehota troch pra-
covných dní na prevedenie peňažných prostriedkov, prípadne iného ma-
jetku v danej hodnote v hodnote uvedenej v certifikáte. Nesplnenie uve-
denej povinnosti môže mať za následok okrem zmeny obsahu zmluvy na
základe dohody i odstúpenie od zmluvy, ak jednorazové poistné nebolo
zaplatené do troch mesiacov odo dňa evidencie poznámky v Centrálnom
informačnom ponukovom systéme. V prípade sporiteľa, ktorý uzatvoril
zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa má vyplácať doživotný
predčasný starobný dôchodok, vzniká povinnosť poistiteľa vyplácať dô-
chodok odo dňa nasledujúceho po dni, v ktorom skončila záväznosť po-
nuky na vyplácanie doživotného predčasného starobného dôchodku. Po-
vinnosť evidencie uzatvorenej zmluvy o poistení dôchodku zamedzuje
tomu, aby sporiteľ počas platnosti ponúk uzatvoril zmluvy o poistení dô-
chodku s viacerými subjektmi, pričom suma jeho jednorazového plnenia

¹⁷ Dopĺňame, že zmluva o poistení dôchodku sa podľa § 46g ods. 9 *Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení* subsidiárne spravuje ustanoveniami Občianskeho zá-
konníka, s taxatívnym vylúčením vymienených ustanovení tohto zákonníka, teda v inten-
ciách zásady „lex specialis derogat legi generali“.

by presiahla ním nasporené prostriedky potvrdené certifikátom.¹⁸ V § 46f ods. 14 Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení je zakotvené pravidlo, že sporiteľ má právo uzatvoriť len jednu zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca doživotný starobný (respektíve predčasný starobný) dôchodok, a jednu zmluvu o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný starobný (respektíve predčasný starobný) dôchodok.

V Centrálnom informačnom ponukovom systéme je premietnuté tiež pravidlo, že jeden sporiteľ môže súbežne poberať tak doživotný starobný (respektíve predčasný starobný) dôchodok, ako aj dočasný starobný (respektíve predčasný starobný) dôchodok. Podľa § 46g ods. 3 Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení môže mať jeden sporiteľ v Centrálnom informačnom ponukovom systéme len jednu evidenciu zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca doživotný starobný (respektíve predčasný starobný) dôchodok, a len jednu evidenciu zmluvy o poistení dôchodku, na základe ktorej sa vypláca dočasný starobný (respektíve predčasný starobný) dôchodok.

Uvedené skutočnosti obdobne platia aj pre evidenciu dohody o vyplácaní dôchodku programovým výberom, ku ktorej je zo zákona zaviazaná dôchodková správcovská spoločnosť. Modifikované sú zákonné dôvody na zmenu dohody (dodatočné postúpenie príspevkov zo strany Sociálnej poisťovne na účet nepriradených platieb dôchodkovej správcovskej spoločnosti, neprevedenie peňažných prostriedkov v lehote troch mesiacov od evidencie poznámky o uzatvorení dohody, zmena spôsobu výplaty dôchodku, zmena výplacného obdobia dôchodku alebo mesačnej sumy dôchodku). Čiastočnou odchýlkou je právo sporiteľa na uzatvorenie dvoch dohôd o vyplácaní dôchodku programovým výberom; ak jeho prostriedky na osobnom dôchodkovom účte tvoria i dobrovoľné príspevky, tak môže uzatvoriť dohodu o vyplácaní dôchodku programovým výberom, na ktorú použije sumu dobrovoľných príspevkov (alebo jej časť), a uzatvoriť aj dohodu o vyplácaní dôchodku programovým výberom buď na základe vyhotovenej ponuky (vyžaduje sa vyplácanie doživotného dôchodku), alebo bez vyhotovenia ponuky, pričom sa musí so žiadosťou obrátiť na dôchodkovú správcovskú spoločnosť, s ktorou má uzatvorenú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení. V súvislosti s dohodou o vyplácaní dôchodku programovým výberom je osobitnou požiadavkou, aby

¹⁸ Bližšie pozri KALÍŠKOVÁ, J. Zákon o starobnom dôchodkovom sporení s komentárom. *Poradca*. 2015, roč. 20, č. 1-2, s. 120. ISSN 1335-1583.

daná dohoda medzi sporiteľom a dôchodkovou správcovskou spoločnosťou bola súčasťou zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení.

Doplňame, že ak by poistník zomrel pred dňom vzniku povinnosti poistiteľa plniť zo zmluvy o poistení dôchodku, tak sumu jednorazového poistného zaplateného na základe tejto zmluvy je poistiteľ ku dňu informácie o smrti poistníka povinný vyplatiť oprávnenej osobe, ktorú poistník určil v zmluve o starobnom dôchodkovom sporení.¹⁹ Ak takejto osoby niet, alebo ju poistník zmluvne neurčil, tak suma jednorazového poistného sa stáva predmetom dedenia. Ak si oprávnená osoba alebo dedič uplatní právo na vyplatenie sumy jednorazového poistného žiadosťou, tak poistiteľ je povinný do piatich pracovných dní odo dňa doručenia žiadosti vyplatiť príslušnú sumu alebo ju previesť na účet nepriradených platieb dôchodkovej správcovskej spoločnosti, ktorej je oprávnená osoba alebo dedič sporiteľom. Následne dôchodková správcovská spoločnosť bez zbytočného odkladu prevedie danú sumu na bežný účet dôchodkového fondu, ktorého je oprávnená osoba alebo dedič sporiteľom, a pripíše na osobný dôchodkový účet tohto sporiteľa taký počet dôchodkových jednotiek, ktorý zodpovedá podielu prevedenej sumy a aktuálnej hodnoty dôchodkovej jednotky príslušného dôchodkového fondu ku dňu prevodu. Uvedený procesný postup sa rovnako aplikuje aj v prípade, ak poberateľ doživotného dôchodku zomrie skôr, ako mu bolo vyplatených 84 mesačných súm doživotného dôchodku (t.j. počas 7-ročného výplatného obdobia počítaného odo dňa vzniku povinnosti poistiteľa plniť zo zmluvy), pričom vyplácanou alebo prevádzanou sumou je suma zodpovedajúca rozdielu sumy určenej na výplatu týchto 84 mesačných súm doživotného dôchodku a súčtu vyplatených mesačných súm tohto dôchodku. Ak ale poberateľ doživotného dôchodku zomrie po vyplatení 84 mesačných súm doživotného dôchodku, tak zvyšná časť jednorazového poistného sa stáva majetkom poistiteľa (banky či poisťovne); nestáva sa ani predmetom dedenia, a ani sporiteľom oprávnená osoba nemá právo na jej vyplatenie. Dodávame, že právo na vyplatenie sumy jednorazového poistného

¹⁹ Zmluva o starobnom dôchodkovom sporení je zmluvným, a následne registrovaným základom pre vznik prvej účasti fyzickej osoby v starobnom dôchodkovom sporení a súčasne i zmluvným určením, ktorá dôchodková správcovská spoločnosť bude spravovať a investovať nasporené prostriedky sporiteľa. Pri prestupe sporiteľa do inej dôchodkovej správcovskej spoločnosti sa uzatvára zmluva o starobnom dôchodkovom sporení s novozvolenou dôchodkovou správcovskou spoločnosťou – ide o tzv. ďalšiu zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení, ktorá ale nemá vplyv na existenciu účasti v tomto systéme, keďže účasť v starobnom dôchodkovom sporení je nevyviazateľná (t.j. od zmluvy sa nedá odstúpiť, vypovedať ju alebo zrušiť dohodou strán).

sa nevzťahuje na vyplácanie dočasného dôchodku (na obdobie 5, 7 alebo 10 rokov), ktorého právnym základom je rovnako zmluva o poistení dôchodku.

Nezakotvenie dedenia či zmluvnej dispozície určenej oprávnenej osoby na výplatu nevyplatennej sumy dočasného starobného (predčasného starobného) dôchodku pre prípad smrti poberateľa tohto dôchodku pred uplynutím zmluvne dohodnutej doby vyplácania dôchodku, a to buď 5, 7 alebo 10 rokov, a vylúčenie garancie výplaty viac ako 84 mesačných súm doživotného dôchodku boli predmetom ústavného prieskumu dotknutých ustanovení Zákona č. 43/2004 Z.z. o starobnom dôchodkovom sporení v znení Zákona č. 183/2014 Z.z. (*návrh skupiny poslancov na konanie o súlade právnej úpravy zavedenej Zákonom č. 183/2014 Z.z., prijatý Ústavným súdom Slovenskej republiky dňa 3. 10. 2014, sp. zn. PL ÚS 27/2014*).

Ústavný súd Slovenskej republiky vyššie opísané prístupy zákonodarcu nepovažoval za rozporné s článkom 20 Ústavy Slovenskej republiky (garantujúcim právo každého na ochranu vlastníckeho práva), pričom duplicitne argumentoval iba jedným poistno-technickým faktom, a to, že v prípade úmrtia poberateľa doživotného dôchodku po vyplatení 84. mesačnej splátky alebo úmrtia poberateľa dočasného starobného dôchodku aj pred vyplatením v poradí prvej splátky dôchodku „... sa zvyšné peňažné prostriedky použijú na dotovanie starobných dôchodkov tých, ktorí sa dožijú vyššieho veku ako je priemerný vek dožitia predpokladaný poisťovňou (*rozumej poisťiteľom*).“²⁰

Záver

Starobné dôchodkové sporenie je nadstavbovým systémom všeobecného systému dôchodkového poistenia, ktorého základ výplatnej fázy je vybudovaný na zmluve o poistení dôchodku medzi poisťníkom (predtým v postavení sporiteľ'a) a poisťiteľ'om alebo na dohode o vyplácaní dôchodku programovým výberom. Poisťiteľ' je na základe tejto zmluvy zaviazaný k vyplácaniu starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku v doživotnej alebo dočasnej forme. V prípade vyššie uvedenej dohody je zaviazaná dôchodková správcovská spoločnosť k vyplácaniu starobného (respektíve predčasného starobného) dôchodku programovým výberom. Proces smerujúci k uzatvoreniu zmluvy o poistení dô-

²⁰ Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 27/2014 zo dňa 8. júna 2016, s. 68.*

chodku, respektíve dohody je na oboch stranách (budúcich) účastníkov zmluvného vzťahu primárne riadený slobodou v individuálnom rozhodovaní o svojom budúcom dôchodku²¹ (o hmotnom zabezpečení v starobe alebo, označené slovami zákonodarcu dotknutej právnej úpravy, o poistení rizika dlhovekosti alebo rizika dožitia určitého obdobia), ktorá sa bezprostredne pri uzatváraní zmluvy o poistení dôchodku transformuje do zmluvnej voľnosti. Limitácia zmluvnej slobody sa obmedzuje len na poistenie druhu rizika, zmeny obsahu zmluvy o poistení dôchodku a dôvodov odstúpenia od nej. Zmluvu nemožno vypovedať; rovnako nemôže zaniknúť dohodou strán. V súvislosti so zmenou obsahu zmluvy o poistení dôchodku zákonodarcu pripúšťa zmeny vo vyplácaní pozostalostných dôchodkov, t.j. buď ich rozšírenie o ďalší pozostalostný dôchodok, ak bol dohodnutý iba jeden, alebo ich zúženie, prípadne zámenu pozostalostných dôchodkov. K ďalším taxatívnym zákonným dôvodom pre zmenu zmluvy o poistení dôchodku patria nezaplatenie poistného v lehote troch mesiacov od evidencie poznámky o uzatvorení zmluvy, nesprávny údaj o veku sporiteľa, zmena spôsobu výplaty dôchodku a podielu prebytku z výnosov, zmena oprávnenej osoby na výplatu nevyplatených súm doživotného dôchodku (predpokladom je, že nebolo vyplatených 84 mesačných súm dôchodku) pre prípad smrti poistníka, a napokon zvýšenie sumy jednorazového poistného (v dôsledku neskorého postúpenia príspevkov zo strany Sociálnej poisťovne alebo v dôsledku výplaty podielu z prebytkov dohodnutého v zmluve o poistení dôchodku spôsobom zvýšenia mesačnej sumy vyplácaného dôchodku).

Výrazné posilnenie individuálnej slobody o budúcom hmotnom zabezpečení sporiteľa ale prináša oslabenie garancie práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri strate živiteľa zakotveného v článku 39 Ústavy Slovenskej republiky, a rovnako i v článku 30 Listiny základných práv a slobôd, a to najmä vo vzťahu k nevyhotoveniu ponuky poistiteľom pre nízku sumu nasporených prostriedkov alebo vo vzťahu k ponuke s neadekvátne nízkou sumou dôchodku v porovnaní s nasporenými prostriedkami, vo vzťahu k možnosti zmluvného dojednania výplaty pozostalostných dôchodkov maximálne na dvojročné obdobie²² či vo

²¹ Uvedenú slobodu prioritizuje aj Ústavný súd Slovenskej republiky pri charakteristike starobného dôchodkového sporenia a ním zavedených rozličných foriem vyplácania dôchodkov. Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 27/2014 zo dňa 8. júna 2016*, s. 64-66.

²² Právna úprava zakladajúca možnosť zmluvného vylúčenia nároku na vyplácanie pozostalostných dôchodkov, prípadne len voči niektorým z pozostalých osôb, je podľa nášho názoru v dôsledku neprimerane „silnej“ pozície zásady zmluvnosti v príkrom rozpore s pod-

vzťahu k nízkej garancii iba 84 mesačných splátok doživotného dôchodku²³ v prípade skoršieho úmrtia poistníka ako poberateľ a dôchodku, pričom uvedené platí iba pre výplatu doživotného dôchodku, a nie dočasného dôchodku. K poslednému dôvodu oslabujúcemu právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri strate živiteľa, založenému dispozíciou sporiteľa dojednať v zmluve o poistení doživotného starobného (predčasného) dôchodku oprávnenú osobu na výplatu „zostatkovej“ sumy mesačných splátok nevyplatených do celkového rozsahu 84 splátok v dôsledku úmrtia poistníka, poukazujeme na diskrimináciu pozostalých osôb v situácii, keď poistník zmluvne nedojedná vyplácanie pozostalostných dôchodkov a pre prípad smrti na vyplatenie „zostatkovej“ sumy mesačných splátok doživotného dôchodku určí inú oprávnenú osobu (napríklad aj právnickú osobu v postavení nadácie). Administratívno-informačný rámec procesne zameraný na uzatvorenie zmluvy o poistení dôchodku, respektíve dohody je prevažne zabezpečovaný informačným systémom, tzv. Centrálnym informačným ponukovým systémom. V úlohách, postupoch a údajovej základni Centrálného informačného ponukového systému, ktoré sú analyzované v predchádzajúcich častiach príspevku, neidentifikujeme vyššiu mieru garancie uvedeného ústavného sociálneho práva, teda nenachádzame, až na výnimky, požiadavky zakladajúce najmä pre poistiteľa povinnosti, ktoré posilňujú úroveň hmotného zabezpečenia v starobe. Právna úprava Centrálného informačného ponukového systému len odzrkadľuje a transparentne deklaruje procesné kroky vedúce k potenciálnemu uzatvoreniu zmluvy o poistení dôchodku, pričom aj tieto kroky nie sú vždy predmetom evidencie v Centrálnom informačnom ponukovom systéme (vo vzťahu k situácii sporiteľa, ktorý sa môže priamo obrátiť na svoju dôchodkovú správcovskú spoločnosť so žiadosťou

statou ústavného sociálneho práva na primerané hmotné zabezpečenie pri strate živiteľa (v postavení rodinného príslušníka s uloženou vyživovacou povinnosťou). Diskrimináciu založenú na základe postavenia pozostalej osoby nachádzame v zmluvnom (ne)dojednaní nároku na vyplácanie pozostalostných dôchodkov pre vdovu/vdovca a sirotu a v dôsledku toho i v následnom znížení úrovne ich hmotného zabezpečenia v porovnaní s pozostalými osobami, ktorých zosnulý rodinný príslušník bol v čase smrti výlučne poberateľom dôchodku zo systému dôchodkového poistenia alebo mu na takýto dôchodok vznikol nárok, prípadne splnil podmienky na vznik nároku na invalidný dôchodok, t.j. nebol v postavení sporiteľa starobného dôchodkového sporenia.

²³ Napokon sa nestotožňujeme s uvedeným zaručeným obdobím vyplácania doživotného dôchodku v rozsahu 84 mesačných splátok, aj s ohľadom na priemernú strednú dĺžku života u mužov (za rok 2016 je to 73,7 rokov) a u žien (za rok 2016 je to 80,4 rokov). Bližšie pozri *Štatistický úrad Slovenskej republiky – databáza DATAcube*. [online]. 2018 [cit. 2018-07-06]. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk>.

o vyplácanie dôchodku programovým výberom). Centrálny informačný ponukový systém je tak iba informačným systémom, ktorý je komfortnejším servisom, primárne pre sporiteľa a poisťiteľa a sekundárne, zo štatistického pohľadu, pre Sociálnu poisťovňu. Predmetný informačný systém jednak len potvrdzuje vedúci princíp právnej úpravy systému starobného dôchodkového sporenia – slobodu jednotlivca v rozhodovaní o (budúcom) hmotnom zabezpečení v starobe, a jednak je nositeľom špecificky nastavenej výplatnej fázy vo vzťahu k účinnej realizácii vyššie uvedeného ústavného sociálneho práva.

Je na škodu práve pre sporiteľa, že zákonodarca nevyužil potenciál Centrálného informačného ponukového systému, ktorý má v sebe každý moderný informačný systém, a to najmä kontrolnú funkciu previazanú na súbor sankcií, a čiastočne i evidenčnú (oznamovaciu) funkciu vyjadrujúcu existenciu skutočností podmieňujúcich realizáciu určitého právneho vzťahu (najmä práv a povinností subjektov takéhoto právneho vzťahu), v tomto prípade predzmluvnej časti výplatnej fázy dôchodkov zo systému starobného dôchodkového sporenia.

V rámci návrhov de lege ferenda by význam Centrálného informačného ponukového systému, a v konečnom dôsledku aj účinnú realizáciu práva sporiteľa na primerané hmotné zabezpečenie v starobe posilnilo, ak by bol predĺžený časový úsek na zaevidovanie ponúk poisťiteľov na vyplácanie dôchodkov prostredníctvom Centrálného informačného ponukového systému²⁴ a redefinovaný na dve kolá (etapy) evidencie ponúk, s cieľom zvýšiť konkurenciu kvality ponúk na vyplácanie dôchodkov zo starobného dôchodkového sporenia.

Zoznam bibliografických odkazov

ÁRENDÁŠ, P. et al. *Dôchodkové fondy vo svete a na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 212 s. ISBN 978-80-8168-663-4.

KALÍŠKOVÁ, J. *Zákon o starobnom dôchodkovom sporení s komentárom. Poradca*. 2015, roč. 20, č. 1-2, s. 11-324. ISSN 1335-1583.

²⁴ V súčasnosti sú to maximálne tri pracovné dni od zadania pokynu na vydanie certifikátu, pričom ostatní potenciálni poisťitelia alebo dôchodkové správcké spoločnosti môžu na seba reagovať ponukami iba v deň vydania certifikátu. Súčasne ale právna úprava nezaťkujú, či v daný deň (t.j. v deň vydania certifikátu) môžu poisťiteľ a dôchodková správcká spoločnosť svoju ponuku aj stiahnuť, a prípadne zaevidovať novú ponuku. Uvedené by bolo žiaduce v právnej úprave jasne legislatívne vyjadriť.

MATLÁK, J. et al. *Právo sociálneho zabezpečenia*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 356 s. ISBN 978-80-7380-403-9.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 27/2014 zo dňa 8. júna 2016.

Štatistický úrad Slovenskej republiky – databáza DATAcube. [online]. 2018 [cit. 2018-07-06]. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk>.

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
milos.lacko@gmail.com

Zastúpenie v spotrebiteľských sporoch – vybrané otázky

Representation in Consumer Disputes – Selected Issues

Erik Vadas

Abstract: *In the presented paper, the author will discuss the basic topics of the institute of civil representation. Firstly, he will analyse the relevant provisions of the Act No. 160/2015 Coll. Civil Dispute Settlement regarding the representation by procuratorium. Consequently, the author will focus on disputes with protection of the disadvantaged party, namely consumer disputes, with emphasis laid on the aforementioned institute of representation and its specificities. He will also outline the issue of associations and other legal entities for the protection of consumer rights in accordance with the Act No. 250/2007 Coll. on Consumer Protection. Finally, the author outlines in part also the provision of the Section 296 of the Civil Dispute Settlement which deals with the issue of concentration of proceedings in consumer disputes.*

Key Words: *Civil Law; Representation; Disputes with Protection of Disadvantaged Party; Consumer; Disadvantaged Party; Civil Dispute Settlement; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Autor sa v predloženom príspevku bude zaoberať základnými otázkami inštitútu zastúpenia v civilnom procese. V prvom rade bude analyzovať relevantné ustanovenia Zákona č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok, týkajúce sa zastúpenia na základe plnomocenstva. Následne sa autor zameria na spory s ochranou slabšej strany, konkrétne spotrebiteľské spory, s dôrazom kladeným na spomínaný inštitút zastúpenia a jeho určité špecifiká. Načrtne tiež okrajovo aj problematiku združení a iných právnických osôb na ochranu práv spotrebiteľa v zmysle Zákona č. 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o ochrane spotrebiteľa“). Napokon autor čiastočne načrtne aj ustanovenie § 296 Civilného sporového poriadku, ustanovujúce problematiku koncentrácie konania v spotrebiteľských sporoch.*

KLúčové slová: *Občianske právo; zastúpenie; spory s ochranou slabšej strany; spotrebiteľ; slabšia strana; Civilný sporový poriadok; Slovenská republika.*

Úvod

Inštitút procesného zastúpenia je pojmovo zahrnutý v procesnoprávnom vzťahu, pričom zástupca je vždy zástupcom priamym, čo znamená, že práva a povinnosti z úkonu zástupcu vznikajú priamo zastúpenému. Môžeme rozlišovať procesné zastúpenie obligatórne a procesné zastúpenie fakultatívne, pričom obligatórne zastúpenie je zastúpenie na základe zákona, zastúpenie advokátom v prípadoch, kedy zákon zakotvuje takéto zastúpenie ako podmienku prípustnosti procesného úkonu, a napokon zastúpenie rozhodnutím súdu vtedy, ak zákon takéto rozhodnutie súdu predpisuje. Naopak, fakultatívne zastúpenie je prejavom ústavného práva strany, respektíve účastníka konania na právnu pomoc, pričom rozlišujeme zastúpenie advokátom ako orgánom ochrany práva, všeobecné zastúpenie inou osobou ako advokátom a zastúpenie rozhodnutím súdu, ak sa súd pre takýto procesný postup rozhodne v situácii, keď má na výber viacero možností procesného postupu (napríklad pri osobe, ktorej pobyt nie je známy).¹ V rámci civilného procesu môžeme rozlišovať tri druhy zastúpenia, a to zastúpenie na základe zákona, zastúpenie na základe plnomocenstva a zastúpenie na základe rozhodnutia.

V predloženom príspevku sa budeme zaoberať základnými otázkami problematiky zastupovania v sporoch s ochranou slabšej strany, pričom pôjde o spomínané spotrebiteľské spory. Vo všeobecnosti spočíva inštitút zastúpenia v tom, že z konania zástupcu, teda toho, kto je oprávnený konať za iného, vznikajú práva a povinnosti priamo zastúpenému, akoby konal sám. Pre procesné právo sú rozhodujúce ustanovenia procesného práva. Ak procesné právo nemá osobitné ustanovenie, použijú sa ustanovenia práva hmotného.² Právna úprava zastúpenia má, samozrejme, svoje významné miesto v hmotnom práve aj procesnom práve. Samotné zastúpenie v sporoch s ochranou slabšej strany predstavuje individuálny právny režim. Spotrebiteľia, zamestnanci či strany antidiskriminačného sporu sa môžu dať zastúpiť prostredníctvom osobitných subjektov, zalo-

¹ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M. et al. *Civilné právo procesné: Základné konanie a správne súdnictvo*. 3. zmen. a dopln. vyd. Žilina: Eurokódex, 2014, s. 237-238.

² Bližšie pozri FICOVÁ, S., M. ŠTEVČEK, et al. *Občianske súdne konania*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 123.

žených alebo zriadených na ochranu ich práv (združenia a iné právnické osoby na ochranu práv spotrebiteľ'a, odborové organizácie, osoby oprávnené na zastupovanie podľa predpisov o rovnakom zaobchádzaní a o ochrane pred diskrimináciou).

Inštitút zastúpenia v civilnom procese – všeobecné otázky vs. spotrebiteľ'ský spor

Civilný sporový kódex s účinnosťou od 1. júla 2016 vychádza z normatívy jeho predchodcov a inštitút zastúpenia konštruuje na stabilných teoretických východiskách civilnej procesualistiky, pričom možno vidieť snahu o zakomponovanie niektorých moderných a pragmatických prvkov do praktickej roviny. Systematicky je problematika zastúpenia na základe splnomocnenia zaradená do piateho dielu piatej hlavy prvej časti zákona, v rámci ustanovení § 89 až § 92 Civilného sporového poriadku. Zastúpenie v sporovom konaní má charakter priameho zastúpenia; je bez obmedzenia dostupné každej sporovej strane, pričom právo konať v spore prostredníctvom zástupcu je garantované priamo v rámci základných princípov (článok 13 Civilného sporového poriadku).³

Podľa článku 47 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom. Ustanovenie § 89 Civilného sporového poriadku upravuje právo strany dať sa v konaní zastupovať zástupcom.⁴ Samozrejme, ide o subjektívne právo, ktoré je prejavom uskutočňovania základného práva na právnu pomoc v súdnom konaní a výrazom jedného zo základných princípov sporového konania. Sporová strana si môže zvoliť ako zástupcu advokáta, prípadne inú fyzickú osobu alebo právnickú osobu, ak to zá-

³ Bližšie pozri SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Zastúpenie. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2016, roč. 22, č. 7-8, s. 4-5.

⁴ Stranu môžu zastupovať rôzne subjekty: ktorákoľvek osoba spôsobilá na riadne zastupovanie (ide o všeobecného zástupcu, napríklad rodinný príslušník, priateľ, a podobne); advokát (pričom advokát môže vykonávať advokáciu samostatne, ale aj v združení spolu s inými advokátmi ako spoločník verejnej obchodnej spoločnosti, ako komplementár komanditnej spoločnosti alebo ako konateľ spoločnosti s ručením obmedzeným); v spotrebiteľ'ských sporoch právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľ'a (ustanovenie § 291 *Civilného sporového poriadku*); v antidiskriminačných sporoch osoba oprávnená na zastupovanie podľa predpisov o rovnakom zaobchádzaní a o ochrane pred diskrimináciou (ustanovenie § 308 *Civilného sporového poriadku*); v individuálnych pracovnoprávných sporoch môže zamestnanca zastupovať odborová organizácia (§ 317 *Civilného sporového poriadku*); Centrum právnej pomoci (§ 5b ods. 3 *Zákona č. 327/2005 Z.z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi*).

kon nevylučuje, prípadne právnickú osobu s akýmisi osobitnými úlohami vo vzťahu k ochrane práv slabšej strany v už spomínaných konaniach podľa druhej hlavy tretej časti Civilného sporového poriadku.⁵ Konštatujeme, že právo sporovej strany zvoliť si zástupcu je neodňateľné; súd môže brániť strane v tom, aby sa nechala účinne zastúpiť konkrétnou osobou, len v prípadoch ustanovených právnym predpisom (napríklad, okrem iného, podľa ustanovenia § 291 ods. 1 Civilného sporového poriadku).

Spotrebiteľ sa môže dať v spotrebiteľskom spore zastúpiť zástupcom, ktorého si zvolí – môže ním byť ktorákoľvek fyzická osoba spôsobilá samostatne konať pred súdom a spôsobilá na riadne zastupovanie, alebo sa môže dať zastúpiť advokátom, Centrom právnej pomoci alebo právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa. Spotrebiteľ musí byť o tomto jeho práve poučený pri prvom procesnom úkone, ktorý súd vo vzťahu k nemu vykonáva. Pokiaľ sa spotrebiteľ dá zastúpiť právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa, môže mať len jedného takéhoto zástupcu. Tým, že sa spotrebiteľ dá zastúpiť všeobecným zástupcom, Centrom právnej pomoci alebo právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa, nestráca postavenie slabšej strany. Ak sa však dá zastúpiť advokátom, pričom je irelevantné, či si advokáta zvolil sám alebo ide o advokáta určeného Centrom právnej pomoci, stráca postavenie slabšej strany v konaní, keďže disponuje kvalifikovanou právnou pomocou.⁶ Možno takýto následok, spôsobujúci stratu postavenia slabšej strany, považovať za adekvátny?

V nasledujúcich riadkoch podrobnejšie analyzujeme ustanovenie § 291 Civilného sporového poriadku, týkajúce sa zastúpenia v spotrebiteľskom spore. Podľa ustanovenia § 291 ods. 1 Civilného sporového poriadku *sa spotrebiteľ môže dať v spotrebiteľskom spore zastupovať právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa. Spotrebiteľ môže mať len jedného takto zvoleného zástupcu*. Žiada sa konštatovať, že Civilný sporový poriadok zastúpenie strany právnickou osobou nevylučuje. Zástupcom môže byť najmä obchodná spoločnosť, ktorej predmetom činnosti je poskytovanie právnych služieb v zmysle Zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991

⁵ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 293.

⁶ Bližšie pozri HORVÁTH, E. a A. ANDRÁŠIOVÁ. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 650.

Zb. o živnostenskom podnikaní (Živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o advokácii“). Samozrejme, prostredníctvom danej právnickej osoby vykonáva advokáciu advokát zapísaný do zoznamu advokátov Slovenskej advokátskej komory, pričom teda ide o zastúpenie advokátom, respektíve právnickou osobou procesne považovanou za advokáta. Ďalšou kategóriou zástupcov sú právnické osoby, ktoré majú určité osobitné úlohy vo vzťahu k ochrane slabšej strany. V sporoch s ochranou slabšej strany zákon výslovne stanovuje, že slabšia strana sa môže nechať zastúpiť príslušnou právnickou osobou, respektíve odborovou organizáciou. Ak sa pozrieme na ustanovenie § 89 ods. 3 Civilného sporového poriadku, platí aj v tomto prípade skutočnosť, že slabšia strana nemôže byť súčasne zastúpená i advokátom. Pre spotrebiteľské spory Civilný sporový poriadok zakotvuje, že spotrebiteľ môže byť zastúpený len jednou právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa. Za predpokladu, že zamestnanec alebo člen konajúci za právnickú osobu má vysokoškolské právnické vzdelanie druhého stupňa, nevzťahuje sa na dovolacie konanie v predmetných sporoch s ochranou takto zastúpenej slabšej strany povinné zastúpenie advokátom (§ 429 ods. 2 písm. c) Civilného sporového poriadku).⁷

Postavenie právnických osôb založených, respektíve zriadených na ochranu spotrebiteľa upravuje Zákon o ochrane spotrebiteľa.⁸ Ustanovenie § 3 Zákona o ochrane spotrebiteľa zakotvuje (okrem iných práv) v odseku 4 i právo každého spotrebiteľa združovať sa spolu s inými spotrebiteľmi v združeniach a prostredníctvom týchto združení, v súlade so zákonom, chrániť a presadzovať oprávnené záujmy spotrebiteľov, ako aj uplatňovať práva zo zodpovednosti voči osobám, ktoré spôsobili škodu na právach spotrebiteľov.⁹ Proti porušeniu práv a povinností ustanovených zákonom, s cieľom ochrany spotrebiteľa, môže sa spotrebiteľ proti

⁷ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 299.

⁸ Ustanovenie § 1 ods. 1 Zákona o ochrane spotrebiteľa zakotvuje nasledovné: „Tento zákon upravuje práva spotrebiteľov a povinnosti výrobcov, predávajúcich, dovozcov a dodávateľov, pôsobnosť orgánov verejnej správy v oblasti ochrany spotrebiteľa, postavenie právnických osôb založených alebo zriadených na ochranu spotrebiteľa (ďalej len „združenie“) a označovanie výrobkov cenami.“

⁹ Dodávame skutočnosť, že právna úprava združení vznikla neskôr ako Občiansky súdny poriadok a procesné inštitúty, ktoré združenia využívali, neboli pôvodne určené na ochranu spoločenského záujmu, akým je ochrana spotrebiteľa. Základnou myšlienkou činnosti združení v zmysle ustanovenia Civilného sporového poriadku je to, že združenie poskytuje najúčinnnejšiu ochranu individuálnym záujmom spotrebiteľov ako ich zástupca.

porušiteľovi na súde domáhať ochrany svojho práva. Združenie sa môže na súde proti porušiteľovi domáhať:¹⁰

- ✚ aby sa porušiteľ zdržal protiprávneho konania,
- ✚ a zároveň, aby odstránil protiprávny stav, a to aj vtedy, ak takéto konanie porušiteľa poškodzuje záujmy spotrebiteľov, ktoré nie sú len jednoduchým súhrnom záujmov jednotlivých spotrebiteľov poškodených porušením spotrebiteľských práv, ale ide o konanie porušiteľa uplatňované voči všetkým spotrebiteľom.

V zmysle ustanovenia § 25 Zákona o ochrane spotrebiteľa združenie môže podať návrh na vydanie predbežného opatrenia¹¹ orgánu dozoru alebo návrh na začatie konania na súde vo veci ochrany práv spotrebiteľov, a to vrátane konania vo veci ochrany kolektívnych záujmov spotrebiteľov, alebo môže byť účastníkom konania v dvoch prípadoch, a to, ak sú takéto ciele hlavnou náplňou jeho činnosti alebo ak je uvedené v zozname oprávnených osôb vedenom Európskou komisiou, bez toho, aby bolo dotknuté právo súdu preskúmať, či je daný subjekt oprávnený v danom prípade podať návrh na začatie konania. Združenie rovnako môže na základe plnomocenstva zastupovať spotrebiteľa v konaniach pred štátnymi orgánmi o uplatňovaní jeho práv vrátane náhrady ujmy spôsobenej porušením práv spotrebiteľa. Žiadosť o zaradenie do zoznamu oprávnených osôb predkladá združenie Ministerstvu hospodárstva Slovenskej republiky, ktoré posúdi splnenie podmienok stanovených ustanovením § 25 ods. 3 Zákona o ochrane spotrebiteľa.¹² Združenie spĺňajúce podmienky podľa Zákona o ochrane spotrebiteľa Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky navrhne Európskej komisii na zaradenie do zoznamu oprávnených osôb. Združenie je oprávnené na základe súhlasu spotrebiteľa a predávajúceho sprostredkovať riešenie sporov medzi spotrebite-

¹⁰ Bližšie pozri ustanovenie § 3 ods. 5 Zákona o ochrane spotrebiteľa.

¹¹ Podľa § 21 ods. 1 Zákona o ochrane spotrebiteľa v prípade, ak predávajúci alebo osoba podľa § 9a daného zákona poškodzuje kolektívne záujmy spotrebiteľov, môže združenie podať orgánu dozoru návrh na vydanie predbežného opatrenia. Tento návrh musí obsahovať popis konania, ktorým podľa združenia dochádza k poškodzovaniu kolektívnych záujmov spotrebiteľov, popis rozhodujúcich skutočností odôvodňujúcich vydanie predbežného opatrenia a odôvodnenie, v čom spočíva naliehavosť návrhu a potreba okamžitého upustenia od konania poškodzujúceho kolektívne záujmy spotrebiteľov.

¹² V zmysle § 25 ods. 3 Zákona o ochrane spotrebiteľa Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky posúdi splnenie nasledovných štyroch podmienok: a) vznik v súlade so zákonom; b) aktívne pôsobenie v oblasti ochrany spotrebiteľov po dobu najmenej dvoch rokov; c) nezávislosť a neziskovosť združenia; d) vysporiadanie všetkých záväzkov vo vzťahu k štátu.

lom a predávajúcim pri vybavovaní reklamácií. Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky podporí združenie, ak je pri výkone činnosti zamerané na ochranu práv spotrebiteľ'a na súde, sprostredkovanie riešenia sporov medzi spotrebiteľ'om a predávajúcim pri vybavovaní reklamácie, napomáhanie pri presadzovaní ekonomických záujmov a práv spotrebiteľ'ov vykonávaním prieskumov vrátane prieskumu problémov spotrebiteľ'ov a vyhodnocovaním presadzovania práv spotrebiteľ'ov, a podobne.¹³ Podľa § 251 Civilného sporového poriadku a nasl. bude združeniu, ktoré zastupuje úspešného spotrebiteľ'a, patriť náhrada preukázaných, odôvodnených a účelne vynaložených výdavkov, ktoré mu v konaní v súvislosti s uplatňovaním, respektíve bránením práva vzniknú (nie však odmena za zastupovanie, ktorá prináleží len zástupcovi, ktorý je advokát).¹⁴

Dodávame, že spotrebiteľ' si okrem uvádzaného združenia môže zvoliť aj zástupcu podľa ustanovení prvej časti piatej hlavy piateho dielu Civilného sporového poriadku (všeobecného zástupcu), respektíve advokáta. Je nutné konštatovať, že ustanovenie § 291 Civilného sporového poriadku iba dopĺňa všeobecné ustanovenia o zastúpení (porovnaj § 291 ods. 2 Civilného sporového poriadku). V prípade, ak si nejaké ustanovenie Civilného sporového poriadku žiada zastúpenie strany advokátom, zastúpenie spotrebiteľ'a združením túto povinnosť nenahrádza. Tu sa dostávame k povinnému zastúpeniu advokátom podľa ustanovenia § 90 Civilného sporového poriadku.¹⁵ Popri povinnom zastúpení v dovolacom konaní podľa ustanovenia § 429 Civilného sporového poriadku je § 90

¹³ Ďalej na: monitorovanie všeobecných zmluvných podmienok v spotrebiteľ'ských zmluvách, iniciovanie rokovaní a činností ovplyvňujúcich legislatívne úpravy v záujme ochrany práv spotrebiteľ'ov, monitorovanie implementácie spotrebiteľ'skej politiky a jej uplatňovanie v praxi, vydávanie periodík a publikácií zaoberajúcich sa spotrebiteľ'skou politikou, skúšaním výrobkov a uverejňovaním skúseností z činnosti združení, prevádzkovanie konzultačných kancelárií poskytujúcich spotrebiteľ'om informácie a poradenstvo, organizovanie vzdelávania v oblasti ochrany spotrebiteľ'a.

¹⁴ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1022.

¹⁵ Ustanovenie § 90 *Civilného sporového poriadku* znie nasledovne: „(1) Strana musí byť zastúpená advokátom v sporoch vyvolaných alebo súvisiacich s konkurzom a reštrukturalizáciou, v sporoch z ochrany hospodárskej súťaže, v sporoch z nekalého súťažného konania, v sporoch z ohrozenia alebo porušenia práva na obchodné tajomstvo a v sporoch súvisiacich s ochranou práva duševného vlastníctva. To neplatí, ak je: a) stranou fyzická osoba, ktorá má vysokoškolské právnické vzdelanie druhého stupňa; b) stranou právnická osoba a jej zamestnanec alebo člen, ktorý za ňu koná, má vysokoškolské právnické vzdelanie druhého stupňa. (2) Ak si strana nezvolí advokáta ani v primeranej lehote určenej súdom, na jej úkony sa neprihliada; o tom súd stranu poučí.“

Civilného sporového poriadku jedinou normou Civilného sporového poriadku, ktorá si vyžaduje povinné zastúpenie advokátom, pričom sa vzťahuje na osobitné druhy sporov, v rámci ktorých si všeobecná hmotnoprávna a procesnoprávna náročnosť vyžaduje obligatórne profesionálne zastúpenie. Povinné zastúpenie advokátom sa bez obmedzenia vzťahuje na osobu žalobcu i žalovaného a umožňuje v rámci procesnej ekonomie efektívny priebeh sporu a výkon spravodlivosti.¹⁶ Položme si otázku, čo ak by nastala situácia, že niektorý zo sporov zakotvených v ustanovení § 90 Civilného sporového poriadku by zároveň bol i sporom spotrebiteľským? V danom prípade by spotrebiteľ musel byť zastúpený advokátom a predmetnú povinnosť by nebolo možné splniť zvolením si združenia ako zástupcu. V zmysle ustanovenia § 90 ods. 2 Civilného sporového poriadku by sa na takéto úkony takto zastúpenej strany neprihliadalo. Ešte dopĺňame, že ak by niektorý spor uvedený v ustanovení § 91 Civilného sporového poriadku bol aj sporom spotrebiteľským, spotrebiteľ by si mohol zvoliť ako zástupcu združenie, avšak jedine v takom prípade, ak by združenie konalo prostredníctvom osoby s vysokoškolským právnickým vzdelaním druhého stupňa. Čo potom v súvislosti s problematikou dovolania? Ak je spotrebiteľ dovolateľom, môže byť v dovolacom konaní zastúpený združením vtedy, ak zamestnanec, respektíve člen konajúci za združenie má dosiahnuté vysokoškolské právnické vzdelanie druhého stupňa.

Napokon sa v našom príspevku budeme venovať ustanoveniu § 291 ods. 3 Civilného sporového poriadku, ktoré uvádza nasledovné – *ak je spotrebiteľ zastúpený advokátom, ustanovenie § 296 Civilného sporového poriadku sa nepoužije*.¹⁷ Predmetné ustanovenie § 296 ods. 3 Civilného sporového poriadku bolo zdôvodnené v dôvodovej správe takým spôsobom, že ak sa spotrebiteľ nechá zastúpiť advokátom, vtedy pojmovo stráca postavenie slabšej strany v konaní, keďže už disponuje kvalifikovanou právnou pomocou. V danom prípade došlo kupusteniu od právno-ochranného ustanovenia koncentrácie konania podľa ustanovenia § 296 Civilného sporového poriadku. Zásadný odklon od všeobecnej úpravy procesného dokazovania vo forme príklonu k vyšetrovaciemu princípu

¹⁶ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 306.

¹⁷ Ustanovenie § 296 Civilného sporového poriadku znie nasledovne: „Spotrebiteľ môže predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Ustanovenia o sudcovskej koncentrácii konania a zákonnej koncentrácii konania sa nepoužívajú.“

v konaní sporovom je zdôvodnený zvýšenou mierou zásahu súdu do spotrebiteľských právnych vzťahov. Súd môže prevziať dôkaznú iniciatívu sám, pričom sa nebude spoliehať v plnej miere na splnenie si dôkaznej povinnosti zo strany spotrebiteľa. Povaha spotrebiteľského sporu a postavenie spotrebiteľa (ako objektívne a prirodzene slabšej strany právneho vzťahu) vylučujú uplatnenie prísnej koncentrácie konania, ktorá je typická pre všeobecné sporové konania.¹⁸ Rovnako aj v sporoch spotrebiteľských súd vyhlási uznesenie, ktorým sa končí dokazovanie, avšak predmetné uznesenie bude zaväzovať len dodávateľa. Spotrebiteľ môže predložiť, respektíve označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia súdu prvej inštancie vo veci samej.¹⁹ Pre úplnosť a porovnanie pripomíname skutočnosť, že predmetné ustanovenie § 291 ods. 3 Civilného sporového poriadku nenachádzame v ostatných sporoch s ochranou slabšej strany (t.j. v sporoch antidiskriminačných a sporoch pracovnoprávných).²⁰

Môžeme konštatovať, že inštitút zastúpenia spotrebiteľa vplýva i na tzv. manudukčnú (poučovaciu) povinnosť súdu voči spotrebiteľovi, nakoľko podľa ustanovenia § 160 ods. 3 písm. c) Civilného sporového poriadku súd nemá poučovaciu povinnosť v prípadoch, ak je strana zastúpená advokátom, právnickou osobou založenou alebo zriadenou na ochranu spotrebiteľa, odborovou organizáciou alebo fyzickou osobou, ktorá má vysokoškolské právnické vzdelanie druhého stupňa.²¹ V súvislosti s problematikou poučovacej povinnosti uvádzame rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, v ktorom konštatoval, že „... v prípade, ak účastník konania je zastúpený advokátom alebo komerčným právnikom, súd nemá povinnosť poskytovať účastníkovi poučenie o jeho procesných právach a povinnostiach (§ 5 Občianskeho súdneho poriadku). Uvedená výnimka z poučovacej povinnosti súdu sa však týka iba podmienok, spôsobu a účinkov výkonu práv a povinností procesnej povahy, jednotlivých (obsahových a formálnych) stránok, ich procesných úkonov sa však netýka.“²²

¹⁸ Bližšie pozri *Dôvodovú správu k Civilnému sporovému poriadku*.

¹⁹ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1033.

²⁰ Predkladateľ za účelom zachovania čo najvyššej možnej miery ochrany slabšej strany nerozšíril výnimku uvedenú v spomínanom odseku 3 na iné spory s ochranou slabšej strany ani na iné ustanovenia kompenzujúce slabšie postavenie spotrebiteľa v konaní.

²¹ Bližšie pozri VADAS, E. Manudukčná (poučovacia) povinnosť v spotrebiteľských sporoch. In: J. SUCHOŽA, J. HUSÁR a R. HUČKOVÁ, eds. *Právo, obchod, ekonomika VII*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 491-499.

²² Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 7/97*.

Záver

Predložený príspevok predstavuje pokus o bližšiu charakteristiku vybraných otázok inštitútu zastúpenia v rámci civilného procesu, nielen vo všeobecnom merite, no predovšetkým s dôrazom kladeným na spotrebiteľské spory v intenciách Civilného sporového poriadku. Na záver môžeme konštatovať, že zastúpeniu, samozrejme, dominuje advokát, respektíve zastúpenie sporovej strany prostredníctvom advokáta. Predmetný prvok je v porovnaní s predchodcom, teda Občianskym súdnym poriadkom, výraznejší a prejavuje sa do značnej miery intenzívnejšie. Nadalej je zachovaná možnosť sporovej strany zvoliť si všeobecného zástupcu, avšak s určitými obmedzeniami. Špecifickú kategóriu zástupcov tvoria už niekoľkokrát spomínané právnické osoby s osobitnými úlohami vo vzťahu k ochrane práv slabšej strany v konaniach v sporoch s ochranou slabšej strany. Stranu môže zastupovať aj Centrum právnej pomoci, ak sú splnené podmienky zakotvené v § 5b ods. 3 Zákona č. 327/2005 Z.z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi v znení neskorších predpisov. Zastúpenie v sporoch s ochranou slabšej strany má teda individuálny právny režim. Spotrebiteľia, zamestnanci a strany antidiskriminačného sporu sa môžu dať zastúpiť osobitnými subjektmi, ktoré boli založené alebo zriadené na ochranu ich práv. Súčasne zostávajú zachované všeobecné pravidlá pre zastúpenie podľa ustanovenia § 89 a nasl. Civilného sporového poriadku, teda skutočnosť, že takýto zástupca nemôže slabšiu stranu zastupovať spolu s advokátom, pričom spotrebiteľ môže mať iba jedného takto zvoleného zástupcu. Keďže osobitný zástupca slabšej strany nie je advokátom, neprichádza v súlade s § 89 ods. 1 Civilného sporového poriadku do úvahy ani jeho substitúcia a zastúpenie musí byť vykonávané priamo. V prípade štandardného zastúpenia advokátom platia všeobecné pravidlá, avšak u spotrebiteľa zastúpeného advokátom sa nepoužije ustanovenie § 296 Civilného sporového poriadku o výluke sudcovskej a zákonnej koncentrácie konania.

Zoznam bibliografických odkazov

- CSACH, K. Spotrebiteľský spor a spotrebiteľské rozhodcovské konanie. *Právny obzor*. 2016, roč. 99, č. 3, s. 234-244. ISSN 0032-6984.
- CSACH, K. *Štandardné zmluvy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 331 s. ISBN 978-80-7380-199-1.
- FICOVÁ, S., M. ŠTEVČEK, et al. *Občianske súdne konania*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 473 s. ISBN 978-80-7400-509-1.

- HORVÁTH, E. a A. ANDRÁŠIOVÁ. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.
- JURČOVÁ, M., B. PAVELKOVÁ, Z. NEVOLNÁ, A. OLŠOVSKÁ a R. SMYČKO-VÁ. *Zastúpenie v súkromnom práve*. Praha: C. H. Beck, 2012. 272 s. ISBN 978-80-7400-420-9.
- LAZÍKOVÁ, J. a M. ŠTEVČEK. Ochrana spotrebiteľa v civilnom procese. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2013, roč. 19, č. 6, s. 20-30. ISSN 1335-1079.
- MAZÁK, J. a M. JÁNOŠÍKOVÁ. *Učebnica občianskeho procesného práva*. Bratislava: Iuris Libri, 2012. 526 s. ISBN 978-80-89635-00-9.
- ONDŘEJ, J. et al. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele: Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 381 s. ISBN 978-80-7400-446-9.
- SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Koncentrácia konania. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2016, roč. 22, č. 10, s. 4-5. ISSN 1335-1079.
- SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Spory s ochranou slabšej strany. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2016, roč. 22, č. 12, s. 5-6. ISSN 1335-1079.
- SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Zastúpenie. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2016, roč. 22, č. 7-8, s. 4-5. ISSN 1335-1079.
- ŠTEVČEK, M. et al. *Civilné právo procesné: Základné konanie a správne súdnictvo*. 3. zmen. a dopln. vyd. Žilina: Eurokódex, 2014. 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0.
- ŠTEVČEK, M., A. DULAK, J. BAJÁNKOVÁ, M. FEČÍK, F. SEDLAČKO, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Občiansky zákonník I: § 1 – 450: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015. 1616 s. ISBN 978-80-7400-597-8.
- ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, et al. *Občiansky súdny poriadok: I. diel: Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 965 s. ISBN 978-80-7400-406-3.
- ŠTEVČEK, M., S. FICOVÁ, J. BARICOVÁ, S. MESIARKINOVÁ, J. BAJÁNKOVÁ, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Civilný sporový poriadok: Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016. 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
- VEČEŘA, J. *Ochrana spotřebitele v České republice a Evropské unii*. Praha: Leges, 2013. 266 s. ISBN 978-80-87576-34-2.

- VOJČÍK, P. et al. *Občianske právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 637 s. ISBN 978-80-7380-402-2.
- VOJČÍK, P. et al. *Občiansky zákonník: Stručný komentár*. 3. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. 1282 s. ISBN 978-80-8078-368-6.
- WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ, et al. *Civilní právo procesní: Část první: Řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5.
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 327/2005 Z.z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi v znení neskorších predpisov.*
- Zákon č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (Živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.*

JUDr. Erik Vadas

Právnická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Kováčska 26
040 75 Košice
Slovenská republika
vadas.erik@gmail.com

Zmena vnímania suverenity štátu v interakcii s možnosťou jej narušenia

Changing the Perception of the State Sovereignty in Interaction with Possibility of Disturbing It

Laura Bačová

Abstract: *This study intends to provide readers with a comprehensive overview of the international legal framework regulating the use of military force and highlights some of the current concerns which exist within the context of humanitarian intervention and its successor concept, the so-called Doctrine of 'Responsibility to Protect' or 'R2P'. There exists a clear tension between the prohibition on the use of force against the sovereign States, the principle of non-interference in States' internal affairs and the promotion and protection of human rights. One of the most pressing problems is the question what to do in case when military force is required to be taken in response to a threat to international peace and security, involving the inability of the States to protect their own citizens or if they themselves grossly violate the human rights of their own population.*

Key Words: *International Public Law; United Nations Organization; Humanitarian Intervention; 'Responsibility to Protect' Doctrine; the Charter of the United Nations; Sanctions; State Sovereignty.*

Abstrakt: *Cieľom tejto štúdie je poskytnúť čitateľom komplexný prehľad o medzinárodnomprávnom rámci, ktorý upravuje právo štátov siahnuť k použitiu ozbrojenej sily, s poukázaním na niektoré súčasné nejasnosti, ktoré vzišli z kontextu humanitárnej intervencie a jej nástupníckeho konceptu, tzv. doktríny „Zodpovednosť za ochranu“ (anglicky Responsibility to Protect) alebo „R2P“. Stretávame sa s jednoznačným rozporom medzi princípom zákazu použitia ozbrojenej sily voči suverénnym štátom, zásadou nezasahovania do vnútorných záležitostí štátov a presadzovaním a ochranou ľudských práv. Jedným z najnaliehavejších problémov je otázka, ako konať v prípade, ak sa žiada nasadiť vojenskú silu ako odpoveď na krízu spôsobilú ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť, zahrňujúcu neschopnosť štátov ochrániť svojich vlastných občanov, alebo v prípade, ak tieto štáty samé hrubo porušujú ľudské práva svojho vlastného obyvateľstva.*

Kľúčové slová: Medzinárodné právo verejné; Organizácia Spojených národov; humanitárna intervencia; doktrína zodpovednosti za ochranu; Charta Organizácie Spojených národov; sankcie; suverenita štátu.

Úvod

Vývoj medzinárodnoprávnej úpravy práva siahať k vojne smeroval v prvej polovici 20. storočia postupne k jeho značnému obmedzeniu. Briand-Kelloggovým paktom z 27. augusta 1928, platným od 24. júla 1929,¹ vyhlásilo do konca roku 1929 takmer 50 štátov sveta a do roku 1939 celkom až 63 zmluvných strán, že odsudzujú vojnu ako prostriedok riešenia medzinárodných nezhôd a zriekajú sa jej ako prostriedku národnej politiky vo svojich vzájomných vzťahoch. Štáty uvedeným dokumentom vyjadrili voči sebe záväzok, že urovnanie alebo vyriešenie všetkých sporov a konfliktov, ktoré môžu medzi nimi vzniknúť, nech sú akejkoľvek povahy alebo pôvodu, sa nemá nikdy uskutočniť inak, ako pokojnými prostriedkami. Pod pojmom „vojna“ sa v čase prijatia Briand-Kelloggovho paktu rozumel len ozbrojený konflikt medzi suverénnymi štátmi. Konflikty medzi inými aktérmi boli považované za občianske vojny. Pojem „vojna“ je v chápaní vyššie zmieneného dokumentu, ako aj v chápaní tradičného medzinárodného práva charakterizovaný dvoma na seba nadväzujúcimi skutočnosťami:²

- jej oficiálnym vypovedaním; a
- z nej vyplývajúcich právnych následkov.

Z pohľadu súčasných ozbrojených konfliktov vyvstáva vo vzťahu k predmetnému pojmovému vymedzeniu „vojny“ otázka, či ich možno za „vojnu“ považovať, nakoľko mimo skutočnosti, že došlo k reálnemu nasadeniu ozbrojenej sily, nielenže nedošlo u nich k jej vypovedaniu, ale zväčša ani k právnym následkom spojeným s nasadením ozbrojenej sily.³

¹ Pred prijatím uvedeného paktu sa medzinárodné spoločenstvo pokúšalo o zmluvné vyjadrenie zákazu vojny napríklad v Protokole o pokojnom riešení medzinárodných sporov z 2. októbra 1924 (Ženevský protokol), ktorý, napriek tomu, že bol prijatý všetkými 47 členmi Spoločnosti národov, nenadobudol platnosť pre jeho neratifikovanie Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska.

² Bližšie pozri ROSPUTINSKÝ, P. Vojna a ozbrojený konflikt v súčasnom medzinárodnom práve. *Politické vedy* [online]. 2011, roč. 14, č. 3, s. 56-78 [cit. 2018-07-27]. ISSN 1338-5623. Dostupné na: [http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/4_2011/rosputinsky\(1\).pdf](http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/4_2011/rosputinsky(1).pdf).

³ Dochádza hlavne k prerušeniu diplomatických a konzulárnych stykov medzi bojujúcimi stranami, prerušujú sa obchodné styky s nepriateľským štátom. Vypovedanie vojny má

Ako sme tomu svedkami, štáty vojnu v zmysle noriem medzinárodného práva oficiálne nevyhlasujú pravdepodobne z dôvodu, aby na ne nebolo nahliadané ako na agresorov, t.j. v zmysle noriem medzinárodného práva by mohol byť ich ozbrojený akt považovaný za útok voči suverénnemu štátu.⁴

Zákazom útočnej vojny sa štáty zriekli svojho dovtedajšieho práva riešiť spory medzi sebou v krajných prípadoch i vojnou, z čoho je zrejmé, že aj z dôvodu vyhnúť sa porušeniu zákazu útočnej vojny sa štáty zdráhajú v prípadoch použitia sily takúto ich akciu označiť za „vojnu“.⁵

Svetové spoločenstvo prijalo princíp zákazu hrozby silou a použitia sily i v Charte Organizácie Spojených národov.⁶ Medzinárodné spoločenstvo do nej premietlo požiadavku, že okrem vojny sa počíta aj s inými prípadmi násilia páchaného medzi štátmi, ktorého sa štáty mienia vystríhať rovnako ako vojny, a preto akékoľvek použitie ozbrojenej sily v rozpore s medzinárodným právom by malo byť automaticky považované za útočnú vojnu, agresiu.

Medzinárodným právom dovolené výnimky zo zákazu hrozby silou a použitia sily tvoria:

- sebaobrana, a to individuálna alebo kolektívna;
- ozbrojené donucovacie akcie potrebné na zachovanie alebo obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, uskutočňované Organizáciou Spojených národov alebo jej členskými štátmi na základe roz-

vpływ aj na platnosť medzinárodných politických a hospodárskych zmlúv, platia zmluvy uzavreté pre prípad vojny. Zmení sa postavenie príslušníkov nepriateľského štátu, ktorí majú obmedzený pohyb, sú presídľovaní, ich majetok je zadržaný, a tak ďalej.

⁴ Spojené štáty americké vyhlásili „vojnu“ napríklad terorizmu alebo Islamskému štátu. Prezident Barack Obama vyhlásil, že Spojené štáty americké so svojimi koalíčnymi partnermi Islamský štát zničia. Spojené štáty americké a ich spojenci nemali v úmysle podporovať režim sýrskemu prezidentovi Bašárovi Asadovi. Z pohľadu Spojených štátov amerických je sýrsky prezident Bašár Asad terorista, a preto je legálne viesť „vojnu“ proti jeho vláde. Ruské ministerstvo zahraničných vecí reagovalo na letecké útoky proti islamským militantom v Sýrii bez mandátu Organizácie Spojených národov vyhlásením, že sú aktom agresie (Voice of Russia).

⁵ Napríklad Operation Iraqi Freedom, Operation Enduring Freedom (oficiálne označenie vojny v Afganistane).

⁶ Organizácia Spojených národov je medzinárodná organizácia založená v roku 1945, t.j. po druhej svetovej vojne, 51 krajinami, ktoré sa zaviazali zachovávať medzinárodný mier a bezpečnosť, rozvíjať priateľské vzťahy medzi národmi a podporovať sociálny pokrok, lepšie životné podmienky a ľudské práva. Bližšie pozri OSN vo všeobecnosti. In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné na: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/un-general.html>.

- hodnutia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov podľa článku 42 Charty Organizácie Spojených národov; a
- ✚ ozbrojené donucovacie akcie uskutočňované regionálnymi organizáciami⁷ na základe splnomocnenia Bezpečnostnou radou Organizácie Spojených národov podľa článku 53 ods. 1 Charty Organizácie Spojených národov.

K uvedeným legálnym prípadom použitia vojenskej sily ešte býva priradovaný národnooslobodzovací boj vedený vojenskými prostriedkami.⁸

Už pri letmom pohľade na výpočet dovolených výnimiek zo zákazu hrozby silou vo vzťahu k prípadom použitia ozbrojenej sily od roku 1945 je zrejmé, že veľká časť z nich sa netýkala ani sebaobrany, ani národnooslobodzovacieho boja, a ani akcií vykonaných so súhlasom Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. Intervenujúce strany nasadzujúce vojenskú silu voči suverénnemu štátu, často bez jeho súhlasu, však vojnu nevyhlasujú tak, ako je to pravidlom v prípade tradičného medzinárodného práva, a zásadne popierajú, že by z ich strany išlo o útočnú vojnu. Vždy majú tendenciu svoje uchýlenie sa k sile morálne i politicky zdôvodňovať, a čo viac, nezriedka tiež medzinárodnoprávne obhajovať.⁹

Vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnosti dochádza ku zmene vnímania suverenity štátu v interakcii s možnosťou jej narušenia, t.j. ku zmene

⁷ Charta Organizácie Spojených národov používa pojmy oblastné dohody a oblastné orgány a ich vzťah k Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov vymedzuje v Kapitole VIII s názvom „Oblastné dohody“ (články 52 až 54).

⁸ V zmysle I. Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom sa medzinárodným ozbrojeným konfliktom rozumejú „ozbrojené konflikty, v ktorých národy bojujú proti koloniálnej nadvláde a cudzej okupácii a proti rasistickým režimom, aby uplatnili svoje právo na sebaurčenie, ako je zakotvené v Charte Organizácie Spojených národov a Deklarácii zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov“. Dôsledkom citovaného ustanovenia získali národy bojujúce proti niektorému štátu ako zmluvnej strane Ženevských dohovorov a jeho I. Dodatkového protokolu možnosť mať rovnaké práva a povinnosti ako suverénne štáty, za podmienky, že subjekt, ktorý je možné považovať za ich predstaviteľa, sa zaviazal, že sa bude v konflikte riadiť Ženevskými dohovormi a ich I. Dodatkovým protokolom. Uvedené znenie I. Dodatkového protokolu sa stalo základom myšlienky mnohých internacionalistov, ktorí považujú národnooslobodzovacie boje za medzinárodným právom dovolený legálny prostriedok prípadného použitia ozbrojenej sily v medzinárodných stykoch.

⁹ Bližšie pozri ROSPUTINSKÝ, P. Vojna a ozbrojený konflikt v súčasnom medzinárodnom práve. *Politické vedy* [online]. 2011, roč. 14, č. 3, s. 56-78 [cit. 2018-07-27]. ISSN 1338-5623. Dostupné na: [http://www.fpvvmv.umb.sk/userfiles/file/4_2011/rosputinsky\(1\).pdf](http://www.fpvvmv.umb.sk/userfiles/file/4_2011/rosputinsky(1).pdf).

vnímania práva štátov uchýliť sa v odôvodnených prípadoch k použitiu ozbrojenej sily, napriek nejednoznačnosti prípadných oprávňujúcich ustanovení upravujúcich predmetnú problematiku, žiada sa analyzovať koncepty humanitárnej intervencie a doktríny zodpovednosti za ochranu (anglicky Responsibility to Protect, anglická skratka R2P), so zvláštnym dôrazom kladeným na ich vývoj vo svetle prebiehajúcich ozbrojených kríz, ktorým čelí svetové spoločenstvo v súčasnej dobe, a ich interakciu so suverenitou štátov, do ktorej sa z dôvodu ochrany základných ľudských práv intervencuje.

Právo siahnuť k použitiu ozbrojenej sily

Cieľom najmä povojnového medzinárodného práva verejného bolo úplné zamedzenie ozbrojených konfliktov medzi štátmi, v snahe ochrániť ľudstvo pred útrapami vojen, pri akceptovaní určitej formy nevyhnutného zásahu. Za takzvané „spravidlivé násilie“ možno pri splnení zákonných a morálnych požiadaviek považovať hlavne právo štátov na individuálnu a kolektívnu sebaobranu v zmysle Charty Organizácie Spojených národov, t.j. podniknutie takej akcie, ktorá je potrebná na zachovanie alebo obnovenie medzinárodného mieru či bezpečnosti a potlačenie útočného činu, vykonanej s mandátom Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov.

Definícia útočnej vojny (agresie) je zakotvená v Rezolúcii Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov č. 3314/1974 o definícii agresie,¹⁰ kde je za „akt agresie“ považované použitie ozbrojenej sily štátom proti suverenite, územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti iného štátu, alebo iným spôsobom nezlučiteľným s Chartou Organizácie Spojených národov.

Význam pojmu agresia získal nový rozmer prijatím Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu dňa 17. júla 1998, ktorým sa stanovili podmienky výkonu jeho jurisdikcie vo vzťahu k nemu.¹¹

¹⁰ Bližšie pozri *Resolution No. 29/3314* [Definition of Aggression] [1974-12-14]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/29/3314; a *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 333/2002 Z.z.*

¹¹ Spojené štáty americké nie sú zmluvnou stranou Rímskeho štatútu napriek tomu, že spočiatku podporovali myšlienku založenia stáleho Medzinárodného trestného súdu. Počas Rímskej konferencie sa zúčastneným zástupcom Spojených štátov amerických nepodarilo implementovať do znenia Rímskeho štatútu výnimku pre ich vojakov, napriek zdôrazňovaniu nevyhnutnosti ich účasti na rôznych operáciách, či už mierových alebo bojových.

Dňa 11. júna 2010 bol v ugandskej Kampale prijatý Dodatok Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu k zločinu agresie,¹² ktorý pri-niesol podrobnejšiu definíciu daného pojmu, podľa ktorej zločin agresie znamená plánovanie, prípravu, podnecovanie alebo spáchanie aktu agre-sie, ktorý svojou povahou, závažnosťou alebo rozsahom predstavuje zjavné porušenie (anglicky manifest violation) Charty Organizácie Spojených národov, ktorého sa dopustí osoba v pozícii umožňujúcej účinne kontrolovať alebo riadiť politické alebo vojenské aktivity štátu. „Akt ag-resie“ znamená na základe uvedeného dokumentu použitie ozbrojenej sily štátom proti suverenite, územnej celistvosti či politickej nezávislosti iného štátu, alebo použitie sily iným spôsobom nezlučiteľným s Chartou Organizácie Spojených národov. Akékoľvek z nižšie uvedených konaní sa, bez ohľadu na vyhlásenie vojny, považuje za akt agresie v súlade s Rezo-lúciou Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov č. 3314 (XXIX) zo 14. decembra 1974:

- a) vpád alebo útok ozbrojených síl štátu na územie iného štátu alebo akákoľvek vojenská okupácia, hoci aj dočasná, ktorá je dôsledkom vpádu či útoku, alebo akékoľvek pripojenie územia iného štátu alebo jeho časti použitím sily;
- b) bombardovanie územia štátu ozbrojenými silami iného štátu alebo použitie akýchkoľvek zbraní štátom proti územiu iného štátu;
- c) blokáda prístavov alebo pobrežia štátu ozbrojenými silami iného štá-tu;
- d) útok ozbrojených síl štátu na pozemné, námorné či letecké sily, alebo loďstvo a letectvo iného štátu;
- e) použitie ozbrojených síl jedného štátu, ktoré sú na území iného štátu so súhlasom prijímajúceho štátu, v rozpore s podmienkami obsah-nutými v dohode, alebo akékoľvek predĺženie ich prítomnosti na ta-komto území po skončení platnosti dohody;

¹² Publikované v Zbierke zákonov pod č. 139/2014 Z.z. (Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky oznamuje, že 11. júna 2010 bol v Kampale prijatý Dodatok k Rímskemu štatútu Medzinárodného trestného súdu k zločinu agresie). Publikované v Zbierke zákonov pod č. 79/2018 Z.z. (16. zasadnutie Zhromaždenia zmluv-ných strán Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu 14. decembra 2017 roz-hodlo o aktivácii jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu nad zločinom agresie od 17. júla 2018 na základe článku 15 bis ods. 3 a článku 15 ter ods. 3 Rímskeho štatútu Me-dzinárodného trestného súdu (Oznámenie č. 333/2002 Z.z.) v znení Dodatku k Rímskemu štatútu Medzinárodného trestného súdu k zločinu agresie (Oznámenie č. 139/2014 Z.z.)).

- f) konanie štátu, ktorým sa umožňuje druhému štátu, aby využíval územie, ktoré mu štát poskytol k dispozícii, na páchanie aktu agresie proti tretiemu štátu;
- g) vyslanie ozbrojených bánd, skupín, neregulárneho vojska alebo žoldnierov štátom alebo v jeho mene, ktoré sa s použitím ozbrojenej sily proti inému štátu dopúšťajú alebo podstatným spôsobom zapájajú do činnosti takej závažnosti, ako sú vyššie vymenované konania.

Charta Organizácie Spojených národov je medzinárodným spoločenstvom považovaná za jeden zo základných stavebných pilierov súčasného systému medzinárodného práva verejného. Jej celosvetová aplikovateľnosť spočíva v skutočnosti, že zakladá povinnosť členov Organizácie Spojených národov postarať sa o to, aby i štáty, ktoré nie sú členmi Organizácie Spojených národov, konali podľa týchto zásad, pokiaľ je to potrebné pre udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti (článok 2 ods. 6 Charty Organizácie Spojených národov), čím zakladá práva a povinnosti vyplývajúce z uvedeného dokumentu nielen jej signatárom. Podľa Charty Organizácie Spojených národov sa členské štáty, okrem iného, zaväzujú postupovať spoločne alebo jednotlivo, aby v spolupráci s Organizáciou Spojených národov dosiahli ciele založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov, zahŕňajúcej všeobecnú úctu k ľudským právam a základným slobodám. V zmysle článku 2 ods. 4 Charty Organizácie Spojených národov sa všetci členovia Organizácie Spojených národov vystríhajú vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi Organizácie Spojených národov¹³ a riešia svoje medzinárodné spory mierovými prostriedkami tak, aby neohrozili medzinárodný mier a bezpečnosť ani spravodlivosť (článok 2 ods. 3 Charty Organizácie Spojených národov). Charta Or-

¹³ Ciele Organizácie Spojených národov v zmysle článku 1 Charty Organizácie Spojených národov sú: zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť a pre tento cieľ robiť účinné kolektívne opatrenia, aby sa predišlo ohrozeniu mieru, odstránilo sa jeho ohrozenie a potlačil každý útočný čin alebo iné porušenie mieru, a v zhode so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva uskutočňovať mierovými prostriedkami úpravu alebo riešenie sporov alebo situácií, ktoré by mohli viesť k porušeniu mieru; rozvíjať medzi národmi priateľské vzťahy založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov, ako aj robiť každé iné vhodné opatrenie na posilnenie svetového mieru; uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho alebo humanitného rázu podporovaním a posilňovaním úcty k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva; byť strediskom, ktoré by uvádzalo do súladu úsilia národov pri dosahovaní týchto spoločných cieľov.

organizácie Spojených národov stanovuje dve výnimky zo zmieneného pravidla, pričom dovoľenými spôsobmi použitia sily či hrozby silou sú:

- ✚ ozbrojené akcie uskutočnené na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov v prípadoch ohrozenia mieru, porušenia mieru alebo útočných činov (články 41 a 42 Charty Organizácie Spojených národov),¹⁴ vrátane ozbrojených akcií uskutočnených oblastnými organizáciami v rámci tzv. oblastných dohôd na základe splnomocnenia či súhlasu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov;
- ✚ výkon individuálnej a kolektívnej sebaobrany pred ozbrojeným útokom (článok 53 Charty Organizácie Spojených národov).

Medzi zástancami humanitárnej intervencie je možné stretnúť sa s názorom, že humanitárnu intervenciu možno vnímať ako ďalšiu potenciálnu výnimku k vyššie uvedeným, t.j. dovoľeným, prevažnou väčšinou svetového spoločenstva akceptovaným spôsobom použitia ozbrojenej sily, kde sa jedná o jej použitie alebo hrozbu jej použitia ako odpoveď na závažné porušovanie ľudských práv, s mandátom Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov a bez súhlasu vlády dotknutého štátu, na území ktorého k závažnému porušovaniu ľudských práv dochádza.

Zmena vnímania suverenity štátu

Súčasný dianie vo svete posúva konvenčné vojny¹⁵ do minulosti a realitou sa stávajú „vojny“, ktoré sa preniesli do husto obývaných oblastí, v ktorých sa civilní obyvatelia stávajú živými štítmí bojujúcich strán a ktoré majú často premenlivý a pochybný štatút. Súčasné ozbrojené strety sa takmer úplne odchyľili od konvenčných vojen, nakoľko už nie sú

¹⁴ Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov určí, či ide o ohrozenie mieru, porušenie mieru alebo útočný čin, a odporučí alebo rozhodne, aké opatrenia sa majú robiť podľa článkov 41 a 42 Charty Organizácie Spojených národov, aby boli zachované medzinárodný mier a bezpečnosť.

¹⁵ Konvenčná vojna predstavuje ozbrojený konflikt, kde jednotlivé strany používajú konvenčné zbrane, t.j. nepoužívajú zbrane hromadného ničenia, jadrové biologické a chemické zbrane, pričom bojujú otvorene na zemi, vo vzduchu či na mori. Sily oboch strán sú jasne definovateľné a organizované a používajú zbrane na boj proti vojsku protivníka. Základným cieľom konvenčnej vojny je oslabiť alebo zničiť nepriateľské ozbrojené sily, obsadiť územie, respektíve narušiť ich schopnosť ďalej viesť konvenčnú vojnu. Za konvenčný konflikt sa obvyčajne považujú bojové operácie vedené v súlade s medzinárodným vojnovým právom (definované Haagskym dohovorom, Ženevskými konvenciami a radom ďalších dokumentov). Bližšie pozri *Konvenčná vojna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-24]. Dostupné na: https://sk.wikipedia.org/wiki/Konvenčná_vojna.

súbojom medzi znepriatelenými štátmi vedeným proti vojsku protivníka, ale sú zložitou zmesou vnútroštátnych a medzinárodných prvkov realizujúcich sa v neohraničenom prostredí, ktorých súčasťou je narastajúci počet tak štátnych, ako aj neštátnych aktérov.¹⁶

Najväčšiu hrozbu posledných rokov predstavujú útoky teroristických skupín spájané s ideológiou radikálneho islamu, ktoré negatívne vplyvajú na bezpečnostné prostredie krajín hlásiacich sa k tradičným hodnotám západných kultúr. Problematickou sa stáva tzv. „vojna proti teroru“ nielen z pohľadu jej legitimacy a účinnosti, ale i orientovanie sa v neprehľadných konfliktoch, nakoľko bojovníci za slobodu u jedných bývajú teroristami u druhých.

Od povojnového obdobia sa zmenili nielen aktéri ozbrojených stretov, ale aj charakter hrozieb. Súčasné ozbrojené konflikty majú povahu prevažne vnútroštátnych etnických či občianskych konfliktov prerastajúcich nielen do okolitých štátov. Príkladom nutnosti posudzovať pôvodne možno, na prvý pohľad, regionálny konflikt ako konflikt globálny a venovať mu vo vzťahu k ochrane medzinárodného mieru a bezpečnosti dostatočnú pozornosť je tzv. Arabská jar, mediálne vykresľovaná ako demokratizačný proces štátov severnej Afriky a Blízkeho východu, ktorý mal za následok stratu krehkej stability v oboch regiónoch a rozvrat Líbye a Sýrie. Arabská jar priniesla so sebou nové bezpečnostné hrozby taktiež pre Európu, ktoré sa, okrem iného, zhmotnili v migračnej kríze, ktorej v súčasnosti čelíme. Menej viditeľným, ale o to spoločensky nebezpečnejším javom je prienik myšlienok radikálneho islamu do Európy a s tým spojené hrozby terorizmu voči určitým cieľom, najmä v západnej Európe.

Roky trvajúca občianska vojna v Sýrii, ako aj vzostup militantného islamského radikalizmu reprezentovaného najmä tzv. Islamským štátom a inými povstaleckými skupinami vyústili do vojenskej intervencie v podobe leteckých náletov uskutočňovaných koalíciou vedenou Spojenými

¹⁶ Podpora povstaleckých (bojujúcich) skupín zo strany štátnych aktérov nebola nikdy nezvyčajnou záležitosťou. Tzv. štátom sponzorovaný terorizmus sa oddávna riadil známym heslom „nepriateľ môjho nepriateľa je mojím priateľom“; sledujúc cieľ zdolať, prípadne oslabiť vlastného nepriateľa bez zlej reklamy a bez straty na životoch vo vlastných radoch. Napríklad v nedávnom dokumente Bieleho domu s názvom *National Security Strategy of the United States of America* [Stratégia národnej bezpečnosti Spojených štátov amerických] z decembra 2017 je uvedené, že „Irán je hlavným sponzorom svetového terorizmu, ktorý využil nestabilitu na rozšírenie svojho vplyvu prostredníctvom partnerov a zástupcov, šírenia zbraní a financovania terorizmu.“ *National Security Strategy of the United States of America* [online]. 2017, s. 49 [cit. 2018-05-24]. Dostupné na: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

štátmi americkými, a následne ruskou armádou. Zmenu vo vnímaní Islamského štátu a posudzovaní sýrskej občianskej vojny svetovou verejnosťou vyvolali najmä násilné scény z bojísk, šíriace sa sociálnymi sieťami a médiami, a najmä presun jednotlivých dejstiev násilných stretov majúcich za následok množstvo nevinných obetí spájaných s Islamským štátom do sveta liberálnych hodnôt západnej Európy. Ďalšou hrozbou sú záujem jednotlivcov a riadených skupín zo západných krajín o výcvik v radoch džihádistických skupín a riziká spojené s touto regrutáciou, pričom prirodzenou ostáva otázka ich radikalizácie a následných rizík spojených s ich návratom a opätovným začlenením sa do bežného života (tzv. zahraniční bojovníci).

Meniace sa bezpečnostné prostredie prinieslo so sebou množstvo nových otázok, ktorými bolo nutné sa zaoberať vo vzťahu k ich potenciálu byť spôsobilými ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť, a tým sa stať legitímnym predmetom záujmu a rozhodovania Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, ako aj svetových veľmocí konajúcich často bez mandátu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. Výsledok takýchto zmien charakteru hrozieb v posledných obdobiach možno badať tiež vo vyššom počte intervencií.

Jednou z takýchto intervencií, ktorá zmenila pôvodný pohľad svetového spoločenstva na rozmer suverenity štátu a z nej vyplývajúce privilégiá, bola humanitárna intervencia síl Organizácie Severoatlantickej zmluvy v Kosove v roku 1999, ktorá vyvolala v rámci medzinárodného spoločenstva rozsiahlu diskusiu ohľadom jej legitímnosti vo vzťahu ku dvom na seba narážajúcim hodnotám, ktoré súčasné medzinárodné spoločenstvo zaraďuje medzi základné piliere svojho fungovania – vo vzťahu k suverenite štátu a s ňou súvisiacemu princípu nezasahovania do vnútorných záležitostí štátu a ku koncepcii ľudských práv, ktorá chápe suverenitu štátu ako zodpovednosť štátu za ochranu svojho obyvateľstva. Dôvodom danej intervencie bolo rozsiahle porušovanie ľudských práv, vrátane masakrov civilného obyvateľstva a etnických čistiek, ktoré prinútilo viac ako jednu pätinu obyvateľov Kosova (viac ako 400 tisíc obyvateľov) opustiť domovy.¹⁷ Intervencia bola uskutočnená bez súhlasu Belehradu a bez mandátu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. Hoci bola z pohľadu splnenia jej primárneho cieľa zastaviť masové násilie pro-

¹⁷ Bližšie pozri ROBERTS, A. NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo. *Survival* [online]. 1999, vol. 41, no. 3, s. 102-123 [cit. 2018-03-10]. ISSN 1468-2699. Dostupné na: <http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/NATOhumanitarian.pdf>.

ti civilnému obyvateľstvu považovaná za úspešnú, vyvolala diskusiu o jej legitimitě a prípadnom rozpore s princípom nezasahovania do vecí, ktoré patria do vnútornej právomoci štátu. Tieto debaty boli umocnené diskusiou o použití vojenskej sily v medzinárodných vzťahoch, najmä ak nie je vedená pod záštitou či so súhlasom Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov.

Nakoľko humanitárna intervencia nie je medzinárodným právom definovaná a postoj k nej je nejednoznačný, posúva sa jej legitimita skôr do polohy problému právno-politického. Humanitárna intervencia je otázkou vzťahu medzi oprávnenosťou požívať privilégia vyplývajúce zo štátnej suverenity štátom, ktorý nie je schopný alebo ochotný chrániť svojich občanov vo vzťahu k použitiu ozbrojenej sily, s cieľom ochrany ľudských životov. Bezpochyby by k takejto forme intervencie malo dôjsť až po dôslednom zvážení charakteru nepokojov v štáte, napríklad po zvážení, či nejde o zmenu štátneho režimu alebo či aj naplnením jej cieľov intervencia nepovedie k zhoršeniu situácie v krajine, tak, ako toho môžeme byť svedkami v Líbyi. Napriek tomu, že sa mnohé štáty stavajú k humanitárnej intervencii skepticky, naprieč svetovým spoločenstvom panuje zhoda v tom, že základné ľudské práva a slobody každého jednotlivca musia byť za každých okolností rešpektované a zločiny proti ľudskosti sa nesmú tolerovať.

Podľa Charty Organizácie Spojených národov sa členské štáty zaväzujú postupovať spoločne alebo jednotlivo, aby v spolupráci s Organizáciou Spojených národov dosiahli ciele založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov, zahŕňajúcej všeobecnú úctu k ľudským právam a základným slobodám, z čoho možno vyvodit', že situácie rozsiahleho porušovania ľudských práv môžu oprávňovať k jednostrannej alebo kolektívnej humanitárnej intervencii, pokiaľ takéto konanie prebieha pod záštitou Organizácie Spojených národov. V spojení s postupným nabieraním kompetencií prostredníctvom interpretácie Charty Organizácie Spojených národov sa tak Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov snaží zmenšiť priepasť medzi legitimizáciou a aktívnou reakciou na krízy a ohrozenia mieru a bezpečnosti prostredníctvom tzv. „politiky ochrany“, ktorá v sebe spája princípy ochrany civilného obyvateľstva a doktrínu zodpovednosti ochraňovať.

Pôvodný koncept a pohľad na suverenitu štátu a princíp nezasahovania v zmysle článku 2 ods. 7 Charty Organizácie Spojených národov sa v medzinárodnom právnom systéme za posledných 60 rokov nepochyb-

ne zmenil. Právo na intervenciu je v súčasnosti podporované i názorom, že v prípadoch, keď hrozia veľké straty na ľudských životoch a rozsiahle porušovanie ľudských práv a slobôd, je povinnosťou štátov konať, ideálne s mandátom Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, ale v nevyhnutných prípadoch aj bez neho, s odkazom na univerzálne platnú hodnotu ľudských práv a ľudského života, ktorá má mať prednosť pred ochranou národných záujmov jednotlivých štátov a ich suverenitou. Na druhej strane sa humanitárna intervencia spochybňuje predovšetkým s poukázaním na nejasné motívy a národné záujmy intervenujúcich štátov, ktoré usmerňujú štáty konať vtedy, keď im to vyhovuje, a zdržať sa konania v prípadoch, keď to vyžaduje ich národný záujem. Inštitút humanitárnej intervencie je tak legitímne spochybňovaný s odkazom na jeho používanie a zneužívanie ako nástroja zahraničnej politiky silných štátov, respektíve ako neoimperialistického nástroja zahraničnej politiky liberálnych demokracií.¹⁸

V ponímaní svetového spoločenstva stoja oproti sebe dva základné princípy – princíp nezasahovania do suverenity štátov a princíp ochrany ľudských práv, vyplývajúce, okrem iného, aj zo samotnej preambuly Charty Organizácie Spojených národov.¹⁹ Okrem vyššie uvedenej ochrany ľudských práv, zakotvenej priamo v Preambule Charty Organizácie Spojených národov, je táto priorita premietnutá i do článku 1 ods. 3 Charty Organizácie Spojených národov, kde je uvedené, že jedným z cieľov Organizácie Spojených národov je uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho alebo humanitného rázu, podporovaním a posilňovaním úcty k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých [...] Aby sa vytvorili podmienky stability a blahobytu, ktoré sú potrebné pre mierové a priateľské styky medzi národmi, založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov, [...] bude Organizácia Spojených národov

¹⁸ Bližšie pozri RATICOVÁ, J. a D. KAŠČÁKOVÁ. „Politika ochrany“: reformulácia konceptuálneho rámca reakcie OSN na ohrozenia mieru a bezpečnosti. *Politické vedy* [online]. 2012, roč. 15, č. 1, s. 105-130 [cit. 2018-03-10]. ISSN 1335-2741. Dostupné na: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2012/raticova_kascakova.pdf.

¹⁹ „My, ľud Spojených národov, odhodlaný uchrániť budúce pokolenia pred metlou vojny, ktorá dvakrát v priebehu nášho života priniesla ľudstvu nevysloviteľné strasti, a vyhlásiť znovu svoju vieru v základné práva, dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti [...], a pre tento cieľ pestovať znášanlivosť a žiť spolu navzájom v mieri ako dobrí susedia, zjednotiť svoje sily pre zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, prijať zásady a zaviesť metódy zaručujúce, že sa ozbrojené sily budú používať len v spoločnom záujme...“. *Charta Organizácie Spojených národov*.

rozvíjať všeobecnú úctu k ľudským právam a základným slobodám [...] (článok 55 Charty Organizácie Spojených národov). Vychádzajúc zo znenia Charty Organizácie Spojených národov a z nej vyplývajúcej opakovanej požiadavky ochrany ľudských práv by bolo možné konštatovať, že nekonať v záujme ich ochrany by bolo porušením ustanovení samotnej Charty Organizácie Spojených národov. Avšak, popri zásade z nej jednoznačne vyvoditeľnej, a to práva štátov vyplývajúceho z ich suverenity, t.j. popri zásade nezasahovať do vecí, ktoré patria do vnútornej právomoci štátov, Charta Organizácie Spojených národov taktiež zakazuje použitie sily, pokiaľ nejde o individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu v reakcii na ozbrojený útok a použitie sily povolené Bezpečnostnou radou Organizácie Spojených národov podľa Kapitoly VII Charty Organizácie Spojených národov, čím sa stáva legitimita ozbrojeného zásahu bez súhlasu štátu, do ktorého sa intervenuje, viac ako spornou. V kontexte súčasného vývoja sa tak javí problematickou nielen otázka humanitárnej intervencie v prípadoch, keď dochádza k porušeniu suverenity štátu, do ktorého sa bez jeho súhlasu intervenuje, ale zároveň aj otázka humanitárnej neintervencie v prípadoch, keď dochádza k rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv.

Bývalý generálny tajomník Organizácie Spojených národov Kofi Annan, ktorý bol jedným z prvých iniciátorov diskusie o možnosti medzinárodného spoločenstva narušiť suverenitu krajiny, ktorá masívne porušuje práva vlastných občanov, vyslovil na pôde Organizácie Spojených národov nasledovnú otázku: „Ak je naozaj humanitárna intervencia neakceptovateľným útokom na suverenitu, ako by sme teda mali reagovať na Rwandu, na Srebrenicu – príšerné a systematické porušovania ľudských práv, ktoré zasahujú všetky predstavy o našej spoločnej ľudskosti?“²⁰ Kofi Annan svoju otázku položil v rámci Správy pri príležitosti nového milénia (tzv. Millennium Report), v časti zaoberajúcej sa dilemou intervencie. V krátkosti v správe zhrnul dovtedajšiu diskusiu o možných odpovediach na závažné porušovania ľudských práv a opätovne vyzval štáty, aby pokračovali v debate o ozbrojenej intervencii, keďže tvárou v tvár masovému vraždeniu nesmie byť odmietnutá ani táto, za každých okolností najkrajnejšia možnosť, a pripomenul, že „skutočnosť, že nemôžeme ochrániť

²⁰ Bližšie pozri dokument Background Information on the Responsibility to Protect. In: *United Nations* [online]. 2018 [cit. 2018-07-10]. Dostupné na: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgresponsibility.shtml>.

ľudí všade, nie je dôvodom pre to, aby sme nerobili nič vtedy, keď môže-me.“²¹

V priamej reakcii na jeho slová sa kanadská vláda rozhodla zvolať skupinu expertov a mimovládnych organizácií a založila Medzinárodnú komisiu pre intervenciu a štátnu suverenitu (anglicky International Commission on Intervention and State Sovereignty, anglická skratka ICISS).²² Jej hlavným cieľom bolo vytvoriť teoretický rámec zaoberajúci sa otázkami, ako a kedy by mala medzinárodná komunita reagovať na vznikajúce krízové situácie, ktoré zahŕňajú potenciálne straty na životoch a zločiny proti ľudskosti vo veľkom meradle. Medzinárodná komisia pre intervenciu a štátnu suverenitu na základe svojej ročnej práce vydala v roku 2001 správu s názvom Zodpovednosť za ochranu alebo R2P (z anglického Responsibility to Protect), a neoficiálne tým iniciovala novú éru v diskusiách, vyznačujúcu sa nástupníckym konceptom humanitárnej intervencie. Napádaný koncept intervencie bol nahradený konceptom R2P, t.j. oprávnenosťou svetového spoločenstva intervenovať v prípade, že štát zlyhá vo vykonávaní svojich ochranných povinností vo vzťahu k vlastným obyvateľom. Konceptia R2P by mala zabezpečiť, že dôraz v diskusii sa presunie od samotného kontroverzného aktu intervencie na potrebu chrániť ohrozené civilné obyvateľstvo, a zároveň na prevenciu a následnú pomoc pri navracaní krajiny do stavu spôsobilého plniť funkcie štátu.

Konceptia R2P sa stala súčasťou medzinárodnoprávneho uvažovania po Svetovom summite v roku 2005, keď Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov po dlhých diskusiách konsenzuálne schválilo Rezolúciu 60/1, známu tiež ako Záverečný dokument Svetového summitu. Od Summitu v roku 2005 sa konceptia R2P začala postupne objavovať v rôznych dokumentoch Organizácie Spojených národov i argumentáciách štátov a dôležitou črtou diskusií bolo až do zásahu medzinárodného spoločenstva v Líbyi hlavne zdôrazňovanie jej preventívneho charakteru. V zmysle uvedeného konceptu má každý štát zodpovednosť chrániť svo-

²¹ Bližšie pozri dokument *We the Peoples: The Role of the United Nations in the Twenty-first Century* [2000-03-27]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/54/2000.

²² Bližšie pozri WEISS, Th. G. a D. HUBERT, et al. *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background: Supplementary Volume to the Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty* [online]. Ottawa: International Development Research Centre, 2001. 410 s. [cit. 2018-07-15]. ISBN 1-55250-256-2. Dostupné na: <http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/Pages/IDRCBookDetails.aspx?PublicationID=242>.

jich obyvateľ'ov pred genocídou, vojnovými zločinmi, etnickými čistkami a zločinmi proti ľudskosti a medzinárodná komunita by mala pomáhať jednotlivým štátom ochraňovať ich obyvateľ'stvo pred týmito zločinmi, vrátane pomoci tým, ktorí sú pod tlakom pred vypuknutím krízy alebo konfliktu.

Po vypuknutí občianskej vojny v Líbyi začiatkom roku 2011, a obzvlášť po vyhláseníach Muammara Kaddáfího prirovnávajúceho opozíciu k „švábom“ a vyhlásení, že „vyčistí Líbyu od dverí ku dverám“, pristúpilo medzinárodné spoločenstvo k rýchlemu a rozhodnému kroku, keď dňa 25. februára 2011 ustanovilo vyšetrovaciu komisiu Rady pre ľudské práva a v nasledujúci deň Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov prijala Rezolúciu č. 1970/2011, ktorou Muammara Kaddáfího odsúdila za nedodržiavanie ľudských práv a neumožnenie vstupu humanitárnym pracovníkom do krajiny. Oprávnení rozhodnúť v danej veci posúdili správanie Muammara Kaddáfího a dianie v Líbyi za také, ktoré je „učebnicovým príkladom konceptu R2P v praxi“.

Zásah v Líbyi v roku 2011 nebol svetovým spoločenstvom vnímaný ako úspešný, čo malo, nepochybne, za následok zdržanlivosť svetových mocností pri posudzovaní hrozieb v prípade konfliktu v Sýrii a reakcií naň; napriek tomu, že masívna eskalácia konfliktu a udalosti s ním súvisiace si žiadali aplikáciu konceptu R2P, svetové spoločenstvo nezasiahlo. Možno mohlo alebo malo, avšak pre neúspech v Líbyi a rôznorodosť záujmov stálych členov Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov boli kompetentní rozhodnúť o aplikácii R2P, prípadne inej formy intervencie nejednotní, zdržanliví.²³

Aký význam má predmetný koncept v súčasnosti, po neúspechu jeho aplikácie v Líbyi a neúspechoch jeho neaplikácie v Sýrii? Za postoj civilizovaného sveta k útrapám v Sýrii, pridŕžajúceho sa pravidla „Čo sa stane vo Vegas, ostane vo Vegas“, zaplatilo obyvateľ'stvo Sýrie, ktoré nedokázala ochrániť jeho vláda, tou najvyššou cenou, svojimi životmi. Cenu za naše zlyhanie ochrániť tých, ktorých nevie alebo nedokáže chrániť ich vláda, platíme aj my vo forme migračnej krízy, ktorej v súčasnosti čelíme, a, mimo iného, tiež vo forme menej viditeľných, ale spoločensky nemenej nebezpečných javov, ako sú prienik myšlienok radikálneho islamu do Eu-

²³ Stáli členovia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov často presadzujú svoje záujmy prostredníctvom využívania práva veta, ktorým blokujú prijatie rezolúcií, t.j. môžu zablockovať akékoľvek rozhodnutie Organizácie Spojených národov. Uvedené právo nie je možné obísť.

rópy a s tým spojené hrozby islamského terorizmu či návrat zradikalizovaných zahraničných bojovníkov do našich krajín.

Záver

Kreovanie inštitúcií, akými sú hlavne Organizácia Spojených národov, Európska únia či Organizácia Severoatlantickej zmluvy, napomáha rovnováhe síl, ktorá predchádza možnej dominancii individuálnych štátov, veľmocí. Napríklad počas „studenej vojny“ participovali dve svetové superveľmoci na súťaži v zbrojení, v ktorej sa každá z nich snažila nezaostať za nepriateľom a svetový mier bol zabezpečený prostredníctvom istoty vzájomného zničenia. Tento bipolárny „poriadok“ bol založený na koncepte symetrie, kde kvalitatívna výhoda „Západu“ bola vyvážená kvantitatívnou výhodou „Východu“.

Hlavnú zodpovednosť Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, čo je vyjadrením jej kompetencie, je možné odvodiť zo samotného znenia článku 24 Charty Organizácie Spojených národov. Rozhodovanie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov v zmysle Kapitól VI, VII, VIII a XII Charty Organizácie Spojených národov na ňu delegovalo spoločenstvo národov s tým, že ju uznalo za autoritu, ktorá v takýchto prípadoch koná v jeho mene. S danou kompetenciou Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov úzko súvisí tiež záväzok všetkých členov Organizácie Spojených národov, že prijímajú a vykonávajú rozhodnutia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, čo možno považovať za výrazný zásah do ich suverenity, nakoľko sa štáty vstupom do Organizácie Spojených národov zaviazali vykonať aj také rozhodnutia, ktoré nemali možnosť a nemohli ovplyvniť, napriek skutočnosti, že v zmysle článku 2 ods. 1 Charty Organizácie Spojených národov je Organizácia Spojených národov založená na zásade zvrchovanej rovnosti všetkých svojich členov. Na základe skutočnosti, že v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov nemajú zastúpenie všetky štáty sveta,²⁴ a predsa sú jej rozhodnutia záväzné, dokonca aj pre nečlenské štáty, je možné vyvodiť, že potreba efektívnej ochrany medzinárodného mieru a bezpečnosti potláča suverenitu štátov do úzadia v porovnaní s jej deklarovaným rozmerom. Členské štáty Organizácie Spojených národov sa po útrapách dvoch svetových vojen zriekli v prospech Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených

²⁴ Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov sa skladá z 15 členov, pričom víťazné štáty druhej svetovej vojny predstavujú jej stálych členov, t.j. Čína, Francúzsko, Ruská federácia, Spojené štáty americké a Veľká Británia.

ných národov časti svojej suverenity, aby tak zaručili svetovú, a v neposlednom rade i svoju vlastnú bezpečnosť.

Odklon od pôvodne vnímanej suverenity štátu, spojenej najmä s privilégiami, zaväzuje predstaviteľov štátnej moci k povinnostiam voči svojmu obyvateľstvu, ktoré musia nevyhnutne dodržiavať. Aj keď nenájdeme jednotnú definíciu demokracie ako takej, vo všeobecnosti ju možno identifikovať cez princípy suverenity ľudu, spoločenského konsenzu, slobody, rovnosti či spravodlivosti. Ak sú uvedené princípy v rámci štátu naplnené, môžeme hovoriť o demokratickom politickom systéme, ktorého jedným zo základných atribútov je tiež garantovanie základných ľudských práv a slobôd na svojom území, tak voči svojmu obyvateľstvu, ako aj voči každému bez rozdielu. Vychádzajúc z princípu suverenity demokratického štátu, nielen predstavitelia štátnej moci by mali pociťovať zodpovednosť z nej vyplývajúcu, ale taktiež obyvatelia štátu by sa mali snažiť o aktívnu účasť na veciach verejných a na budovaní blahobytu krajiny, s cieľom žiť v spoločnosti založenej na úcte a rešpekte k základným princípom demokratickej spoločnosti a spravodlivosti, nakoľko štátna moc nielenže z ľudu pochádza, ale má naň i najväčší dopad.

Rešpektovanie pravidiel správania sa v medzinárodných vzťahoch, výlučne mierové riešenie prípadných sporov s dôrazom kladeným na rozvoj diplomacie a budovanie spoločnosti založenej na vysokom morálnom kredite sa javí ako garancia konania štátov v zmysle základných zásad, od ktorých by sa svetové spoločenstvo, usilujúce sa o budovanie svetového mieru, bezpečnosti a spravodlivosti, nemalo odchýliť.

Zoznam bibliografických odkazov

Background Information on the Responsibility to Protect. In: *United Nations* [online]. 2018 [cit. 2018-07-10]. Dostupné na: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgresponsibility.shtml>.

National Security Strategy of the United States of America [online]. 2017. 56 s. [cit. 2018-05-24]. Dostupné na: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

OSN vo všeobecnosti. In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné na: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/un-general.html>.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 333/2002 Z.z.

- RATICOVÁ, J. a D. KAŠČÁKOVÁ. „Politika ochrany“: reformulácia konceptuálneho rámca reakcie OSN na ohrozenia mieru a bezpečnosti. *Politické vedy* [online]. 2012, roč. 15, č. 1, s. 105-130 [cit. 2018-03-10]. ISSN 1335-2741. Dostupné na: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2012/raticova_kascakova.pdf.
- Resolution No. 29/3314* [Definition of Aggression] [1974-12-14]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/29/3314.
- ROBERTS, A. NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo. *Survival* [online]. 1999, vol. 41, no. 3, s. 102-123 [cit. 2018-03-10]. ISSN 1468-2699. Dostupné na: <http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/NATOhumanitarian.pdf>.
- ROSPUTINSKÝ, P. Vojna a ozbrojený konflikt v súčasnom medzinárodnom práve. *Politické vedy* [online]. 2011, roč. 14, č. 3, s. 56-78 [cit. 2018-07-27]. ISSN 1338-5623. Dostupné na: [http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/4_2011/rosputinsky\(1\).pdf](http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/4_2011/rosputinsky(1).pdf).
- The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty* [online]. Ottawa: International Development Research Centre, 2001. 91 s. [cit. 2018-07-15]. ISBN 0-88936-960-7. Dostupné na: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.
- We the Peoples: The Role of the United Nations in the Twenty-first Century* [2000-03-27]. Správa Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/54/2000.
- WEISS, Th. G. a D. HUBERT, et al. *The Responsibility to Protect: Research, Bibliography, Background: Supplementary Volume to the Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty* [online]. Ottawa: International Development Research Centre, 2001. 410 s. [cit. 2018-07-15]. ISBN 1-55250-256-2. Dostupné na: <http://www.idrc.ca/EN/Resources/Publications/Pages/IDRCBookDetails.aspx?PublicationID=242>.

JUDr. Laura Bačová

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava

Slovenská republika
laura_1@email.cz

Z Ria do Paríža – cesta ku globálnej dohode o ochrane klímy¹

From Rio to Paris – a Path to Global Agreement on Climate Protection

Peter Mosný

Abstract: *Only few topics stir more attention of scientists, politicians, economists, environmental activists, managers of industrial companies and common population all around the globe than the issue of the climate system changes on the Earth, because the related impacts can be observed by every one of us in our neighbourhood – whether as extreme weather changes or as biodiversity changes. The author in his paper analyses international agreements regulating the climate change area, their development and contents. Special attention is being paid to analysis of the development of the international law regulation before the international codification in the area of climate changes. Finally, individual provisions of the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol and the Paris Agreement are being analysed as key sources of the international public law in the area of the protection of global climate system. Their successful or unsuccessful implementation will have an impact on our, not so distant future.*

Key Words: *International Public Law; United Nations Organization; Climate Change; Global Warming; Greenhouse Gases; Mitigation; Adaptation; Impacts; International Agreements; Liabilities; Sustainable Development.*

Abstrakt: *Máloktorá téma zamestnáva vedcov, politikov, ekonómov, ekologických aktivistov, manažérov priemyselných podnikov a bežné obyvateľstvo po celom svete viac ako zmena klimatického systému Zeme, pretože súvisiace dopady môže pozorovať každý z nás vo svojom okolí – či už ako extrémne výkyvy počasia alebo ako zmeny v biodiverzite. Autor vo svojom príspevku analyzuje medzinárodné dohovory upravujúce oblasť ochrany klímy, ich vývoj a obsah. Osobitnú pozornosť venuje analýze vývoja medzinárodnoprávnej úpravy pred medzinárodnoprávnou kodifikáciou oblasti*

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0193/18 „Environmentalizácia medzinárodného verejného práva“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

zmeny klímy. Na záver sa venuje i jednotlivým ustanoveniam Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótskeho protokolu a Parížskej dohody ako kľúčových prameňov medzinárodného práva verejného upravujúcich oblasť ochrany globálneho klimatického systému. Ich úspešná alebo neúspešná implementácia bude mať dopad na našu, nie až tak vzdialenú budúcnosť.

Kľúčové slová: Medzinárodné právo verejné; Organizácia Spojených národov; klimatická zmena; globálne otepľovanie; skleníkové plyny; mitigácia; adaptácia; dopady; medzinárodné dohovory; záväzky; udržateľný rozvoj.

Úvod

O klimatických zmenách sa v celosvetovom meradle diskutuje už tri dekády. Zmena klímy je jedným z najkrikľavejších problémov nášho času, s d'alekosiahlymi dopadmi v dvadsiatom prvom storočí. Očakáva sa, že bude mať bezprecedentné dopady na to, kde ľudia budú môcť žiť, pestovať plodiny, budovať mestá a ako sa budú môcť spoliehať na fungujúce ekosystémy. V mnohých zemepisných oblastiach zmeny teplôt a zvyšovanie úrovní morí už dostávajú ekosystémy pod tlak a ovplyvňujú ľudský blahobyť.² Extrémy počasia, neúroda kvôli suchu alebo, naopak, kvôli záplavám, hrozba vyhynutia rastlinných alebo živočíšnych druhov, migrácia ľudí či rastlinných a živočíšnych druhov na nové územia sužujú ľudstvo čoraz väčšmi.

Ale čo vlastne klimatická zmena je a prečo musíme zabrániť jej dôsledkom?

Zmena klímy úzko súvisí s tzv. skleníkovým efektom vznikajúcim pri prechode slnečného žiarenia cez atmosféru Zeme. Po dopade na zemský povrch časť žiarenia pohltí atmosféra a časť sa odrazí od zemského povrchu späť do atmosféry. Vo svojej podstate ide vlastne o termoreguláciu planéty a zabránenie jej ochladeniu, a tým ide aj o ochranu života na Zemi prostredníctvom stabilizácie teploty.³ Tzv. skleníkové plyny⁴ v atmo-

² Bližšie pozri aj Why Does Climate Change Matter?. In: *United Nations Environment Programme* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/climate-change/why-does-climate-change-matter>.

³ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 95. ISBN 978-80-8152-206-2.

sfére zabráňujú spätnému vyžiareniu slnečnej energie do vesmíru. Problém nastáva, keď sa koncentrácia skleníkových plynov dostane nad rovnovážny stav; zvyšuje sa množstvo zachyteného žiarenia (vo forme tepla) a následne dochádza ku zmene energetických pomerov v atmosfére. Zvýšená koncentrácia skleníkových plynov môže mať prírodný pôvod (napríklad topenie sa permafrostu na Sibíri alebo erupcia sopky) alebo antropogénny⁵ pôvod. Ako príklady antropogénnych emisií skleníkových plynov možno uviesť spaľovanie fosílnych palív (uhlie, ropa, zemný plyn), priemyselné aktivity, dopravu, intenzívny chov dobytka, odlesňovanie a iné.

Na druhej strane je nutné z hľadiska objektivity a nestrannosti uviesť, že existujú aj vedecké teórie popierajúce antropogénnu príčinu skleníkového efektu.⁶ Predmetní oponenti buď popierajú základnú kauzalitu, t.j. globálne otepľovanie nesúvisí s činnosťou človeka a je spôsobené prirodzenými klimatickými cyklami – príčina globálneho otepľovania je exogénna, alebo nepopierajú základnú kauzalitu, ale tvrdia, že jej dopad je marginálny. Vzhľadom na naše humanitné vzdelanie nepolemizujeme s uvedenými názormi, čo nie je ani cieľom predloženého príspevku, ale pokladáme antropogénnu príčinu globálneho otepľovania za dokázanú per se. S daným predpokladom pristúpime k analýze medzinárodných dohôd upravujúcich práva a povinnosti štátov pri ochrane celosvetovej klímy, vrátane sledovania ich vývoja. Obdobie pred dosiahnutím celosvetovej dohody o ochrane klímy si budeme všímať podrobnejšie.

Počiatky medzinárodnoprávnej kodifikácie ochrany klímy

Začiatok formulácie problematiky ochrany klímy možno umiestniť do polovice 19. storočia, keď francúzski a anglickí vedci⁷ rozpracovali vedecké teórie pohlcovania slnečnej energie v atmosfére a tepelnej výmeny. Za hlavných pohlcovačov slnečného žiarenia boli identifikované vodná para a oxid uhličitý. V nasledujúcich rokoch sa rozpracovávali ďalšie teórie. Skutočný posun v problematike globálneho otepľovania a skleníkového

⁴ Napríklad oxid uhličitý (CO₂), metán (CH₄), oxid dusný (N₂O), fluorované skleníkové plyny (HFC), fluorid sírový (SF₆), perfluorokarbony (PFC). Paradoxne, najrozšírenejším skleníkovým plynom je vodná para.

⁵ Spôsobený ľudskou činnosťou.

⁶ Napríklad bližšie pozri LOMBORG, B. *Zchlad'te hlavy! Skeptický ekolog o globálnom otepľovaní*. Praha: Dokořán, 2008. 358 s. ISBN 978-80-7363-188-8.

⁷ Napríklad francúzsky vedec Jean Baptiste Fourier či anglický vedec John Tyndall.

efektu nastal až v 80-tych rokoch minulého storočia a súvisel s používaním vyspelých analytických postupov a techník na stanovenie koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére. Masívne nasadzovanie počítačov umožňovalo efektívnejšie spracovanie dát získaných z meraní a vytváranie modelov. Problém bol pomenovaný a identifikovaný na vedeckej úrovni. Jeho riešením sa pomaly začali zaoberať i politici na medzinárodnej úrovni, prostredníctvom medzinárodnej spolupráce a regulácie normami medzinárodného práva.

Za prvý počin v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany životného prostredia, a teda i klímy môžeme považovať Konferenciu Organizácie Spojených národov zvolanú do švédskeho Štokholmu na 5. júna až 16. júna 1972, na ktorej sa zúčastnili zástupcovia 114 členských štátov Organizácie Spojených národov, a taktiež zástupcovia rozličných mimovládnych organizácií a medzinárodných organizácií. Uvedená konferencia nebola tematicky venovaná výhradne problematike ochrany klímy, ale zaoberala sa medzinárodnoprávnou ochranou životného prostredia všeobecne. Účastníci konferencie vyhlásili, že ochrana a zlepšovanie životného prostredia predstavujú hlavný problém, ktorý môže ovplyvniť globálny hospodársky rozvoj a ľudský blahobyť. Na konferencii bol prijatý prelomový dokument zavádzajúci reguláciu životného prostredia normami medzinárodného práva – Deklarácia Organizácie Spojených národov o ľudskom životnom prostredí,⁸ pozostávajúci zo siedmich odsekov v Preambule a 26 zásad. Ide o historicky prvý medzinárodnoprávny dokument upozorňujúci na všeobecnú nevyhnutnosť ochrany a zlepšovania životného prostredia všetkými ľuďmi. Jeho význam pre oblasť životného prostredia je podobný ako význam Všeobecnej deklarácie ľudských práv (1948) pre oblasť ľudských práv.⁹ Pre ilustráciu – už prvá zásada (operatívny odsek) zakotvuje právo človeka na životné prostredie. Z hľadiska nášho skúmania majú rozhodujúci význam zásady 2 až 5 – ochrana a zachovanie životného prostredia a prírodných zdrojov, potreba zachovania, obnovenia a zlepšenia schopnosti Zeme produkovať obnoviteľné zdroje a potreba nakladať s neobnoviteľnými zdrojmi Zeme tak, aby neboli ohrozené budúce generácie ľudskej populácie a aby tieto generácie mohli na využívaní týchto zdrojov participovať.¹⁰ Uvedené zásady tvoria základ koncepcie

⁸ Bližšie pozri *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1 (1973); 11 ILM 1416 (1972).

⁹ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLÁŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 98. ISBN 978-80-7380-597-5.

¹⁰ Bližšie pozri citované dielo, s. 99.

tzv. trvalo udržateľného rozvoja (anglicky sustainable development), ktorá si našla miesto aj v iných prameňoch medzinárodného práva verejného zameraných na ochranu životného prostredia, formujúcich sa po Štokholmskej konferencii (z nášho pohľadu sú kľúčovými najmä Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótsky protokol a Parížska dohoda, a prípadne tiež Deklarácia z Ria de Janeiro). Aj ďalšiu zo zásad – zásadu spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti¹¹ budeme sledovať v nasledujúcich prameňoch medzinárodného práva verejného, spadajúcich do predmetu nášho skúmania. Ako možno vidieť v celom texte vyššie zmienenej Deklarácie, pri jej zostavovaní sa postupovalo podľa princípu „antropocentrizmu“,¹² teda princípu, že dobro pre ľudstvo je na prvom mieste. Okrem už spomínanej Deklarácie účastníci konferencie prijali i ďalší nezáväzný dokument – Akčný plán, obsahujúci 109 odporúčaní.¹³

Okrem vyššie uvedeného dala Štokholmská konferencia impulz na vytvorenie medzinárodnej inštitúcie, ktorá má dohliadať na stav životného prostredia vo svete. V roku 1972 bol Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov založený Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie (anglicky United Nations Environment Programme, anglická skratka UNEP), ako dôsledok Akčného plánu prijatého na Štokholmskej konferencii. Program plní úlohu akéhosi koordinátora aktivít Organizácie Spojených národov týkajúcich sa ochrany životného prostredia. Z pohľadu nášho skúmania Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie plní aj úlohy v oblastiach týkajúcich sa klimatických zmien a ochrany globálnej klímy,¹⁴ ktoré sa dostali do jeho

¹¹ Bližšie pozri Zásadu 7. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1 (1973); 11 ILM 1416 (1972).

¹² Bližšie pozri HANDL, G. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration on Environment and Development, 1992. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2012. 11 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_e.pdf.

¹³ Bližšie pozri SANDS, Ph., J. PEEL, A. FABRA a R. MacKENZIE. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 30. ISBN 978-1-139-01984-2.

¹⁴ Napríklad spolupracuje s vládami v oblasti adaptácie na dôsledky klimatických zmien, podporuje transfer nízkouhlíkových technológií, udržuje Climate Technology Centre and Network, spolupracuje pri zhromažďovaní finančných prostriedkov na boj proti klimatickým zmenám, plní úlohy definované v následne prijatých medzinárodných dohovoroch na ochranu klímy a iné. Pozri aj *United Nations Environment Programme* [online]. 2018 [cit. 2018-01-15]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org>.

pôsobnosti až neskôr. Pre úplnosť je nutné dodať, že sídlo Programu Organizácie Spojených národov pre životné prostredie sa nachádza v Nairobi a na čele programu je výkonný riaditeľ. Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie nemá medzinárodnoprávnú subjektivitu;¹⁵ organizačne je začlenený pod Organizáciu Spojených národov.

Za historicky prvú celosvetovú konferenciu zameranú výlučne na problematiku zmeny klímy je možné považovať podujatie zorganizované v roku 1979 v Ženeve Svetovou meteorologickou organizáciou (anglicky World Meteorological Organization, anglická skratka WMO) pod názvom Prvá svetová konferencia o klíme. Na pôde konferencie bolo účastníkmi uznané, že globálna zmena klímy je závažný problém, pretože rastúca koncentrácia skleníkových plynov v atmosfére môže narušiť prirodzený klimatický systém Zeme. Ako prelomové je možné hodnotiť rozhodnutie založiť novú inštitúciu, ktorej hlavnou úlohou bude výskum klimatického systému Zeme. Svetový klimatický program (anglicky World Climate Programme, anglická skratka WCP) bol následne založený v roku 1979 na VIII. zasadnutí Svetového meteorologického kongresu pod gesciou Svetovej meteorologickej organizácie, Programu Organizácie Spojených národov pre životné prostredie a Medzinárodnej rady vedeckých združení (anglicky International Council for Science, anglická skratka ICSU). Hlavné ciele Svetového klimatického programu boli identifikované nasledovne:¹⁶

- ✚ zlepšovať porozumenie klimatických procesov za účelom predpovedania klímy;
- ✚ podporovať komplexné pozorovania klimatického systému;
- ✚ podporovať prístup užívateľov ku predikčným systémom;
- ✚ podporovať efektívnu aplikáciu klimatických znalostí a informácií za účelom lepšieho manažmentu rizík klimatických zmien;
- ✚ propagovať budovanie kapacít, hlavne v rozvojových a najmenej rozvinutých krajinách.

Zakladajúce organizácie Svetového klimatického programu následne usporiadali v októbri roku 1985 v rakúskom Villachu spoločnú konferenciu pod názvom „Assessment of the Role of Carbon Dioxide and of Other

¹⁵ Bližšie pozri JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLÁŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Medzinárodné právo verejné: Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2016, s. 101. ISBN 978-80-7380-597-5.

¹⁶ Bližšie pozri Overall Objectives of WCP. In: *World Meteorological Organization* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <http://www.wmo.int/pages/prog/wcp/wcp.html#objectiv>.

Greenhouse Gases in Climate Variations and Associated Impacts“. Na konferencii sa jej účastníci zhodli, že skleníkové plyny ovplyvnia rast priemernej teploty Zeme v polovici 21. storočia v takom rozsahu, ktorý bude významnejší než všetky doterajšie nárasty v histórii ľudstva. Rovnako dôležitým výstupom z konferencie bolo konštatovanie, že aj iné plyny ako oxid uhličitý (teda metán, ozón, chlór-fluorované uhl'ovodíky a rozličné zlúčeniny na báze dusíka) majú vplyv na globálne otepľovanie. Konferencia po prvýkrát použila neformálne označenie „skleníkové plyny“, ako pomenovanie pre všetky radiačne aktívne prvky v atmosfére, ktoré spoločne prispievajú ku zvyšovaniu teploty v nižších vrstvách atmosféry podobným spôsobom ako skleník alebo sklenený dom.¹⁷ Organizátori konferencie – Svetová meteorologická organizácia, Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie a Medzinárodná rada vedeckých združení – odsúhlasili vytvorenie poradnej skupiny pod názvom Poradná skupina pre skleníkové plyny (anglicky Advisory Group on Greenhouse Gases, anglická skratka AGGG) a medzi jej hlavné úlohy zaradili revízie medzinárodných a regionálnych vedeckých štúdií týkajúcich sa skleníkových plynov v dvojročnej periodicite, ako aj hodnotenia úrovn' nárastu koncentrácie skleníkových plynov a efektov takýchto nárastov. Rovnako sa zvýraznila potreba zlepšenia nášho základného porozumenia klimatického systému, s ohľadom na antropogénne vplyvy.

Už rok po svojom založení, v júli roku 1986, sa na zasadnutí v centrále Svetovej meteorologickej organizácie v Ženeve Poradná skupina pre skleníkové plyny zhodla na podpore vyhlásenia profesora F. K. Hara vydaného počas konferencie vo Villachu, v ktorom sa konštatuje, že efekty zvyšovania koncentrácie oxidu uhličitého a ďalších sledovaných plynov spôsobujúcich skleníkový efekt môžu spôsobiť nárast globálnej teploty medzi 1,5 °C až 4,5 °C do konca prvej polovice 21. storočia, a tomu zodpovedajúci nárast úrovne morskej hladiny môže dosiahnuť medzi 20 cm až 140 cm.¹⁸ Poradná skupina pre skleníkové plyny taktiež poukázala na prepojenie problémov poškodzovania ozónovej vrstvy a problémov skleníkových plynov, keďže obidva problémy sú spôsobované rovnakými

¹⁷ Bližšie pozri POTTER, Th. A. Advisory Group on Greenhouse Gases Established Jointly by WMO, UNEP, and ICSU. *Environmental Conservation* [online]. 1986, vol. 13, no. 4, s. 365 [cit. 2018-01-10]. ISSN 1469-4387. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0376892900035505>.

¹⁸ Bližšie pozri POTTER, Th. A. Advisory Group on Greenhouse Gases Established Jointly by WMO, UNEP, and ICSU. *Environmental Conservation* [online]. 1986, vol. 13, no. 4, s. 365 [cit. 2018-01-10]. ISSN 1469-4387. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0376892900035505>.

chemickými zlúčeninami.¹⁹ Okrem už spomenutého sa navrhlo vypracovať ďalšie štúdie ohľadom sociálnoekonomických dopadov klimatických zmien v regiónoch ako sú juhovýchodná Ázia, oblasť Veľkých jazier v severnej Amerike, Európa a polárne oblasti.²⁰ Ako preventívne opatrenia na zmiernenie dopadov klimatických zmien boli navrhnuté opatrenia na úsporu energie, hlavne také, ktoré sa viažu na zvyšovanie efektivity spotreby energie, a potreba medzinárodnej dohody na kontrolu chlór-fluorovaných uhlíkovodíkov, vrátane náhrady ich použitia tam, kde sú dostupné ich substituenty.²¹

Na tomto mieste môžeme skonštatovať, že konferencia vo Villachu a následné vytvorenie Poradnej skupiny pre skleníkové plyny boli počiatčným impulzom pre naštartovanie úsilia pre medzinárodnú dohodu v oblasti ochrany klímy. Rovnako môžeme nepriamo odvodiť, že priemysel ako jedna z príčin klimatických zmien musí byť i na strane ich riešenia, prostredníctvom aplikácie medzinárodnoprávneho princípu trvalo udržateľného rozvoja.

V roku 1987 bola na X. Kongrese Svetovej meteorologickej organizácie deklarovaná potreba zaistiť objektívne, vyvážené a medzinárodne akceptovateľné hodnotenie otázky klimatických zmien. Takéto hodnotenie malo jednak posúdiť vplyv rastúcich úrovní koncentrácie skleníkových plynov, a súčasne malo poskytnúť analýzu ich sociálnoekonomických dopadov. Na uvedený účel mal podľa predstáv zástupcov Svetovej meteorologickej organizácie a Programu Organizácie Spojených národov pre životné prostredie slúžiť mechanizmus fungujúci na medzivládnej úrovni, ktorého hlavným poslaním bolo vyhodnocovať a aktualizovať dostupné vedecké poznatky a na ich základe formulovať reálne aplikovateľné stratégie na medzinárodnej i národnej úrovni.

V roku 1988 sa konala v kanadskom Toronte Svetová konferencia o meniacej sa atmosfére – dôsledky pre globálnu bezpečnosť. Účastníci konferencie sa zhodli na výzve zredukovať globálne emisie oxidu uhličitého o 20 % do roku 2005. Ďalej požadovali zaviesť dane na fosílnu palivá, z výnosov ktorých by sa financoval tzv. Svetový atmosférický fond slúžiaci na podporu opatrení na stabilizáciu klimatického systému.

¹⁹ Bližšie pozri citované dielo.

²⁰ Bližšie pozri citované dielo.

²¹ Bližšie pozri citované dielo.

Príprava na globálnu dohodu o zmene klímy

Povedomie o rizikách spájaných s klimatickými zmenami začalo rásť. V tom istom roku vlády poverili Svetovú meteorologickú organizáciu a Program Organizácie Spojených národov pre životné prostredie, aby v zmysle záverov prijatých na X. Kongrese Svetovej meteorologickej organizácie založili tzv. Medzivládny panel pre zmenu klímy (anglicky Intergovernmental Panel on Climate Change, anglická skratka IPPC). Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov na svojom 43. zasadnutí prijalo dňa 6. decembra 1988 Rezolúciu č. 43/53 nazvanú Ochrana globálnej klímy pre súčasné i budúce generácie ľudstva.²² V nej sa prihlásilo k záverom stretnutia z roku 1985 v rakúskom Villachu vo vzťahu k vládam jednotlivých štátov a príprave programu na riešenie klimatických zmien. Ďalej sa v nej konštatovalo, že klimatické zmeny môžu mať dopad na ľudstvo ako také, preto riešenie musí byť prijaté na celosvetovej úrovni. V článku 5 Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov súhlasilo so založením Medzivládneho panelu pre zmenu klímy a vyzvalo všetky relevantné organizácie a programy pôsobiace v rámci Organizácie Spojených národov, aby podporovali prácu Medzivládneho panelu pre zmenu klímy,²³ ktorý by sme mohli charakterizovať ako inštitucionálnu a vedeckú základňu pre rozvoj medzinárodnoprávnej úpravy zmeny klímy.²⁴ Na základe rozhodnutia o jeho vytvorení má Medzivládny panel pre zmenu klímy mandát prioritne sa zaoberať identifikáciou nedostatočne pokrytých oblastí vedeckých poznatkov v otázke klimatických zmien, vrátane ich dopadov. Pripravuje akčné plány a opatrenia na zaplnenie chýbajúcich poznatkov; venuje sa i revízií národných a medzinárodných politík pokrývajúcich klimatické zmeny a skleníkové plyny. Ťažisková úloha Medzivládneho panelu pre zmenu klímy spočíva vo vyhodnocovaní informácií vedeckého, technického a socioekonomického charakteru na komplexnej, objektívnej, otvorenej a transparentnej báze. Jeho cieľom je lepšie pochopenie vedeckého základu rizika klimatickej zmeny spôsobe-

²² Bližšie pozri *Resolution No. 43/53* [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1988-12-06]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/43/53.

²³ Bližšie pozri článok 6. *Resolution No. 43/53* [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1988-12-06]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/43/53.

²⁴ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 96. ISBN 978-80-8152-206-2.

nej človekom, ako aj posúdenie jej dôsledkov, možností jej zmiernenia a adaptácie na ňu.²⁵ Na rozdiel od vedeckých inštitúcií a iných medzinárodných alebo národných organizácií Medzivládny panel pre zmenu klímy nerealizuje vlastný výskum, ani nemá vlastný zber údajov týkajúcich sa ovzdušia, meteorológie alebo iných relevantných údajov týkajúcich sa globálneho klimatického systému. Správy (hodnotenia) zverejňované Medzinárodným panelom pre zmenu klímy sa opierajú o posudky a publikované vedecké štúdie a kladú si za cieľ zabezpečiť vyváženosť v informovanosti o existujúcich názoroch. Povaha správ je informačná, nie normatívna. Aby boli zabezpečené objektivita a nezávislosť správ, vlády nominujú do Medzivládneho panelu pre zmenu klímy odborníkov – najmä kapacity z univerzít, výskumných centier, ako aj iných inštitúcií. Pre prípravu, posudzovanie a schvaľovanie správ má Medzivládny panel pre zmenu klímy interné predpisy garantujúce vysokú mieru objektivity a nestrannosti.

Medzivládny panel pre zmenu klímy nemá medzinárodnoprávnu subjektivitu; dal by sa priradiť do kategórie medzinárodných vedeckých, technických a poradných inštitúcií. Je riadený Sekretariátom so sídlom v Ženeve (v rámci Svetovej meteorologickej organizácie). Medzivládny panel pre zmenu klímy sa stretáva na plenárnych zasadnutiach, ktoré sa konajú každoročne; jeho Výbor zasadá dva až trikrát za rok. Organizačnú štruktúru Medzivládneho panelu pre zmenu klímy tvoria:²⁶

- ✚ Pracovná skupina I – posudzuje vedecké aspekty klimatického systému a klimatickej zmeny;
- ✚ Pracovná skupina II – hodnotí citlivosť socioekonomických a prírodných systémov na klimatickú zmenu, posudzuje dôsledky zmeny klímy a možnosti adaptácie na ňu;
- ✚ Pracovná skupina III – posudzuje možnosti obmedzenia emisie skleníkových plynov a zmiernenia klimatickej zmeny;
- ✚ Task Force pre Národný register skleníkových plynov – zodpovedá za inventarizáciu skleníkových plynov v rámci Programu Medzivládneho panelu pre zmenu klímy pre národné registre skleníkových plynov.

²⁵ Bližšie pozri Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_ipcc.html.

²⁶ Bližšie pozri Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_ipcc.html.

Medzivládny panel pre zmenu klímy sa prostredníctvom pracovných skupín zameriava predovšetkým na vypracovávanie pravidelných posudkov o stave poznatkov o klimatických zmenách; doposiaľ bolo vydaných päť Hodnotiacich správ obsahujúcich predikcie vývoja koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére a ich dopadov na vývoj klímy a, následne, prostredníctvom simulácie rôznych klimatických scenárov, tiež dopadov na globálnu teplotu, prírodu a ekonomiku. Medzivládny panel pre zmenu klímy bol a bude jedným z katalyzátorov v smere prijímania nových medzinárodnoprávných dokumentov bojujúcich s rýchlosťou a negatívnymi dopadmi klimatických zmien.²⁷ Ako už bolo spomenuté, hlavným výstupom činnosti Medzivládneho panelu pre zmenu klímy sú Hodnotiace správy vydávané v približne päťročných cykloch. Hodnotiace správy sa významnou mierou zaslúžili o formulovanie textov medzinárodnoprávných dohovorov regulujúcich klimatické zmeny, ktoré boli dohodnuté po založení Medzivládneho panelu pre zmenu klímy. Prehľad ich záverov sa nachádza v Tabuľke 1.²⁸

Ako možno vidieť, za približne štvrtstoročie vydávania Hodnotiacich správ prešli ich závery od opatrných formulácií konštatujúcich antropogénnu príčinu klimatických zmien, pripúšťajúcich určitú mieru neistoty, až po pomerne kategorické konštatácie uvádzané v Piatej hodnotiacej správe, nenechávajúce veľký priestor na polemiku. Kľúčovými závermi sa prezentuje Pracovná skupina III, ktorá vydáva tzv. Sumárnu správu pre politikov.

Pre zachovanie objektivity musíme na tomto mieste konštatovať, že Hodnotiace správy vydávané Medzivládnym panelom pre zmenu klímy majú i veľa odporcov, či už z radov politikov alebo predstaviteľov vedeckej obce. Vyčítajú im „tendenčnosť“ a spolitizovanie problému klimatických zmien“, keď sa pri ich zostavovaní berú do úvahy len informácie potvrdzujúce antropogénnu príčinu klimatických zmien.²⁹ Pri našom skúmaní nebudeme s uvedenými názormi polemizovať, a nebudeme ani po-

²⁷ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 97. ISBN 978-80-8152-206-2.

²⁸ Bližšie pozri IPCC AR4 Observed Climate Change Impacts. In: *IPCC Data Distribution Center* [online]. 2017-08-03 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <http://sedac.ipcc-data.org/ddc/observed/index.html>; a IPCC Reports. In: *Center for Climate and Energy Solutions* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <https://www.c2es.org>.

²⁹ Ako príklad môžeme uviesť kritické vyjadrenia prezidenta Spojených štátov amerických Donalda Trumpa alebo bývalého českého prezidenta Václava Klauša.

sudzovať závery Hodnotiacich správ. Z nášho pohľadu budeme sledovať zásadný vplyv Hodnotiacich správ na vznik a formovanie prameňov medzinárodného práva regulujúcich oblasť ochrany klimatického systému. Je zrejmé, že diskusia o klimatických zmenách, ich príčinách a možnostiach riešenia začína v medzinárodnom meradle akcelerovať.

Tabuľka 1 Prehľad hlavných záverov vyplývajúcich z Hodnotiacich správ

Prehľad hlavných záverov vyplývajúcich z Hodnotiacich správ		
Rok	Hodnotenie	Stručné závery z Hodnotiacich správ
1990	Prvá hodnotiacia správa	„... emisie vyplývajúce z ľudských činností podstatným spôsobom zvyšujú koncentráciu skleníkových plynov v atmosfére [...] Tieto nárasty zvýšia skleníkový efekt, majú za následok dodatočné oteplenie zemského povrchu...“
1995	Druhá hodnotiacia správa	„... väčšina týchto štúdií odhalila podstatnú zmenu a ukázala, že je nepravdepodobné, aby pozorované trendy v otepľovaní boli úplne prirodzené... ... Vyváženosť v dôkazoch naznačuje, že ide o zjavný ľudský vplyv na globálnu klímu... ... priemerná intenzita otepľovania (pre 21. storočie) bude pravdepodobne vyššia ako akákoľvek pozorovaná za posledných 10 000 rokov...“
2001	Tretia hodnotiacia správa	„... máme nový a silný dôkaz, že väčšina otepľovania pozorovaného počas posledných 50 rokov je priraditeľná k ľudským činnostiam... ... projektovaná intenzita otepľovania je oveľa väčšia ako zmeny pozorované počas dvadsiateho storočia a je veľmi pravdepodobné, že bude bezprecedentné počas najmenej posledných 10 000 rokov, na základe paleoklimatických dát...“
2007	Štvrtá hodnotiacia správa	„... zmena klimatického systému je jednoznačná, je v súčasnosti zrejmá z pozorovaní nárastov priemernej globálnej teploty ovzdušia a oceánov, široko rozšíreného rozpúšťania snehu a ľadu a nárastu priemernej úrovne morskej hladiny. Väčšina pozorovaných nárastov globálnej priemernej teploty je, veľmi pravdepodobne, kvôli pozorovanému nárastu koncentrácie antropogénnych skleníkových plynov...“
2014	Piata hodnotiacia správa	„... otepľovanie klimatického systému je nesporné a od roku 1950 veľa z pozorovaných zmien je bezprecedentných počas dekád do konca tisícročia. Atmosféra a oceány sa zohriali, množstvo snehu a ľadu sa zmenšilo, úroveň mora sa zvýšila a koncentrácie skleníkových plynov sa zvýšili... ... je extrémne možné, že antropogénny vplyv bol dominantnou príčinou pozorovaného otepľovania od polovice dvadsiateho storočia...“

Prameň: Vlastné spracovanie.

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy

Ako už bolo spomenuté, Hodnotiace správy Medzivládneho panelu pre zmenu klímy značne napomohli naštartovať proces, výsledkom ktorého bola medzinárodná dohoda o zmene klímy. Najmä Prvá hodnotiaca správa, vypracovaná v roku 1990, zohrala významnú úlohu pri zakladaní Medzinárodného vyjednávacieho výboru pre Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov, ako aj pri prijatí Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy v roku 1992. Uvedená správa poskytla celkový politický rámec pre adresovanie problému klimatickej zmeny.³⁰ V nej sa, okrem iného, konštatovalo, že štáty by mali zvážiť vypracovanie právne záväznej dohody o klimatickej zmene, ktorá by riešila emisie skleníkových plynov nezahrnutých pod režim ochrany ozónovej vrstvy, t.j. pod režim Viedenského dohovoru o ochrane ozónovej vrstvy z roku 1985 a režim Montrealského protokolu o látkach narušujúcich ozónovú vrstvu z roku 1987.³¹ Následne prijalo Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov na svojom zasadnutí dňa 21. decembra 1990 Rezolúciu č. 45/212, ktorou sa ustanovil Výbor pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy (anglicky Intergovernmental Negotiating Committee/Framework Convention on Climate Change, anglická skratka INC/FCCC).³² Výbor pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy bol splnomocnený pripraviť efektívny rámec dohovoru vrátane návrhu primeraných medzinárodnoprávných záväzkov. Zároveň bol zaviazaný pripraviť právny rámec dohody z časového hľadiska tak, aby boli práce ukončené ešte pred konferenciou Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji v júni 1992 v Rio de Janeiro. Členstvo vo Výbore pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy bolo otvorené pre členské štáty Organizácie Spojených národov, ako aj pre špecializované medzinárodné inštitúcie (osobitne možno uviesť Program Organizácie Spojených národov pre

³⁰ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 97. ISBN 978-80-8152-206-2.

³¹ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 1 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ccc/ccc_e.pdf.

³² Bližšie pozri článok 1. *Resolution No. 45/212* [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1990-12-21]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/45/212.

životné prostredie a Svetovú meteorologickú organizáciu) a mimovládne organizácie. Výbor pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy mal pri výkone svojej činnosti úzko spolupracovať s Medzivládny panelom pre zmenu klímy.

Mandát bol teda daný, ale politické vyjednávania o konečnej podobe textu sa len začali. Od začiatku bolo jasné, že dohoda sa nezrodí ľahko. Už počas Druhej svetovej klimatickej konferencie sa pohľady rozvinutých krajín a rozvojových štátov na klimatickú zmenu od seba vzdávali. Pri tzv. „North-south“³³ prístupe sa rozvinuté krajiny zhodli, že ide o vedecký a environmentálny problém; na druhej strane rozvojové krajiny zvýrazňovali aspekt chudoby a rozvoja pre budúcu dohodu. Rovnako panoval rozpor aj pri definovaní povinností – rozvinuté krajiny patriace do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj presadzovali takú podobu medzinárodnej dohody, ktorá by umožnila zníženie globálnych emisií skleníkových plynov (aj keď bez konkrétnych záväzkov), naproti tomu rozvojové krajiny sa zhodli na tom, že nová dohoda nesmie brániť ich ekonomickému a hospodárskemu rozvoju.³⁴ Ešte striktnejšie vystupovali najmenej rozvinuté štáty a ostrovné štáty, ktorých sa klimatické zmeny spojené so zvyšovaním úrovne morskej hladiny bytostne dotýkali. Okrem toho tu boli tiež záujmy štátov produkujúcich fosílnu palivá (krajiny Perzského zálivu, Čína, India, Rusko) a štátov, ktoré vzhľadom na vysoký stupeň ich zalesnenia nevnímali potrebu regulácie klimatických zmien.

Výbor pre medzinárodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy po diskusiách vyhodnotil, že pre medzinárodnoprávnú reguláciu zmeny klímy sa ustanoví právny model podobný tomu, ktorý už úspešne reguloval ochranu ozónovej vrstvy – rámcový dohovor univerzálneho charakteru nasledovaný protokolmi sprísňujúcimi záväzky a skracujúcimi časové obdobia určené na ich plnenie.³⁵

Po enormnom vyjednávacom úsilí, na ktorom sa podieľalo viac ako 140 štátov a ktoré trvalo menej ako sedemnášť mesiacov, Výbor pre me-

³³ Bližšie pozri napríklad LOUKA, E. *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 9. ISBN 978-0-521-86812-9.

³⁴ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 1 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ccc/ccc_e.pdf.

³⁵ Bližšie pozri LOUKA, E. *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 358. ISBN 978-0-521-86812-9.

dzinárrodné vyjednávanie o rámcovom dohovore o zmene klímy naplnil svoj mandát a Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy bol v konečnej verzii dňa 9. mája 1992 v New Yorku schválený a sprístupnený na podpis počas konania Konferencie Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji konajúcej sa od 4. júna do 14. júna 1992 v brazílskom Rio de Janeiro. Následne bol sprístupnený na podpis v sídle Organizácie Spojených národov v New Yorku do 19. júna 1993. Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy vstúpil do platnosti 21. marca 1994.³⁶ Do konca roku 2008 bolo u jeho Depozitára uložených 194 ratifikačných nástrojov, čo ho radí k medzinárodným zmluvám s takmer univerzálnou platnosťou.³⁷

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy môžeme označiť za revolučný dokument, ktorý zároveň tvorí základný kameň ďalšieho medzinárodnoprávneho negociačného procesu v oblasti klimatických zmien. Samotný dohovor pozostáva z Preambuly, 26 článkov a Príloh I a II. Už v Preambule Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy sumarizuje všetky podstatné znaky dovtedajšieho poznania o klimatických zmenách, menovite:

- ✚ ľudská činnosť je príčinou zvyšovania koncentrácie skleníkových plynov, ktoré spôsobujú skleníkový efekt;
- ✚ rozvinuté krajiny majú najväčší podiel na celosvetových emisiách skleníkových plynov; množstvo emisií na obyvateľa je v rozvojových krajinách pomerne nízke, ale bude rásť;
- ✚ v predpovediach o zmene klímy je mnoho nejasností, najmä pokiaľ ide o určenie času, veľkosti alebo regionálnych vzorcov zmien;
- ✚ nízko položené a iné malé ostrovné krajiny, krajiny s nízko položenými pobrežnými, suchými, polosuchými oblasťami alebo oblasťami vystavenými záplavám, suchu a rozširovaniu púští sú zvlášť citlivé na nepriaznivé účinky zmeny klímy;
- ✚ štáty, najmä rozvojové, ktorých hospodárstvo závisí najmä na produkcii fosílnych palív, ich spotrebe a vývoze, budú čeliť ťažkostiam

³⁶ Bližšie pozri *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107. V Zbierke zákonov Slovenskej republiky vyšiel ako *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 548/2006 Z.z.* Vyšiel i v Úradnom vestníku Európskej únie L 033, 1994-02-07, s. 13-28.

³⁷ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 98. ISBN 978-80-8152-206-2.

spôsobeným opatreniami prijatými na obmedzenie emisií skleníkových plynov spôsobujúcich skleníkový efekt;

- ✚ všetky štáty, najmä rozvojové, potrebujú prístup ku zdrojom a technológiám nevyhnutným na dosiahnutie sociálneho a ekonomického rozvoja.

Kľúčovou súčasťou Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sú princípy medzinárodného práva, z ktorých niektoré boli po prvýkrát použité v Štokholmskej deklarácii či Deklarácii Organizácie Spojených národov o životnom prostredí a rozvoji z Ria.³⁸ Môžeme ich vidieť v ustanovení článku 3 Zásady:³⁹

- ✚ princíp spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti;
- ✚ princíp medzigeneračnej zodpovednosti;
- ✚ princíp osobitného zaobchádzania s rozvojovými krajinami (obzvlášť s najmenej rozvinutými krajinami a environmentálne zraniteľnými krajinami);
- ✚ princíp predbežnej opatrnosti;
- ✚ princíp trvalo udržateľného rozvoja.

Dlhodobým cieľom Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy je dosiahnutie stabilizácie koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére na úrovni, ktorá by zabránila nebezpečnej a antropogénnej interferencii s klimatickým systémom.⁴⁰ Uvedený cieľ je ešte precizovaný v článku 4 ods. 2 písm. b), ktorý ustanovuje konkrétny cieľ pre vyspelé krajiny a krajiny uvedené v Prílohe I, ktorý znie: „... vrátiť sa individuálne alebo spoločne na úroveň z roku 1990 u antropogénnych emisií oxidu uhličitého.“ Rozvojové krajiny takúto povinnosť nemajú.

Všetky zmluvné strany majú pri aplikácii princípu spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti všeobecné záväzky,⁴¹ ako sú:

³⁸ Bližšie pozri *Rio Declaration on Environment and Development* [1972-06-16]. UN Doc. A/CONF.151/26 (Vol. I); 31 ILM 874 (1992).

³⁹ Pri porovnaní textov Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy a Deklarácie z Ria je zjavné, že Rámcový dohovor má za cieľ stabilizáciu koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére; naproti tomu Deklarácia z Ria presadzuje koncept trvalo udržateľného rozvoja, vrátane opatrení v oblasti ochrany pred klimatickou zmenou.

⁴⁰ Bližšie pozri článok 2. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴¹ Bližšie pozri článok 4 ods. 1. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

- ✚ pripravovať, aktualizovať a predkladať národné inventúry antropogénnych emisií;
- ✚ pripravovať národné plány opatrení na zmiernenie aj adaptáciu na zmenu klímy;
- ✚ podporovať rozširovanie technológií, ktoré zabraňujú antropogénnym emisiám skleníkových plynov;
- ✚ zachovávať a zvyšovať počet záchytovej a rezervárov;
- ✚ spolupracovať pri príprave adaptačných plánov;
- ✚ brať do úvahy zmenu klímy pri formulácii opatrení v celospoločenskom rámci;
- ✚ spolupracovať pri vedecko-technickom výskume;
- ✚ podporovať výmenu informácií vo všetkých oblastiach života ovplyvnených zmenou klímy;
- ✚ podporovať a spolupracovať pri vzdelávaní, školení a informovaní verejnosti o zmene klímy;
- ✚ oznamovať Konferencii zmluvných strán informácie týkajúce sa implementácie Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

Rozvinuté krajiny majú, okrem už spomenutých povinností, aj špeciálne povinnosti,⁴² a to prijať národné nariadenie (vrátane stratégií) a opatrenia na obmedzenie antropogénnych emisií skleníkových plynov a oznámiť ich do šiestich mesiacov od nadobudnutia účinnosti Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, vrátane predpokladaných emisií. Majú podstatne prísnejšie pravidlá pre monitorovanie a reportovanie ako rozvojové krajiny. Ešte ďalšie dodatočné povinnosti majú rozvinuté krajiny uvedené v Prílohe II – poskytovať nové a dodatočné finančné zdroje pre rozvojové krajiny na plnenia ich oznamovacích povinností v zmysle článku 12 Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Rovnako poskytujú zdroje na pokrytie nákladov na adaptáciu pre rozvojové krajiny, ako aj pre najmenej rozvinuté krajiny a najviac zraniteľné krajiny. Medzi záväzky finančnej povahy by sme mohli zaradiť i záväzok financovania transferu technológií, know-how alebo prístupu ku technológiám, hlavne menej rozvinutým krajinám. Väčšiu mieru flexibility pri plnení záväzkov finančnej povahy získali tzv. krajiny v prechode na trhovú ekonomiku.⁴³ Pri plnení záväz-

⁴² Bližšie pozri článok 4 ods. 2. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴³ Bližšie pozri článok 4 ods. 6. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

kov z Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sa nachádza tiež odkaz na ekonomický a sociálny rozvoj a odstraňovanie chudoby; predmetné ciele sú nadradené pre rozvojové krajiny.

V oblasti inštitucionalizovania implementácie Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy bola ustanovená ako najvyšší orgán Konferencia zmluvných strán, spolu s definovanými právomocami.⁴⁴ Zasadnutia Konferencie zmluvných strán sa konajú každoročne. Jej hlavnou úlohou je prijímať rozhodnutia na podporu efektívneho plnenia Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy a v pravidelných intervaloch preskúmať aj efektívnosť samotného dohovoru.⁴⁵ Ďalej Konferencia zmluvných strán plní úlohy, akými sú preskúmavanie národných správ, periodické preskúmavanie záväzkov zmluvných strán a inštitucionálnych vzťahov, má podpornú úlohu pri výmene informácií medzi zmluvnými stranami a aktualizuje spoločnú metodiku emisnej inventúry. Pre reguláciu vlastnej činnosti prijíma procedurálne pravidlá a môže zriaďovať poradné orgány. Okrem Konferencie zmluvných strán Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy zriaďuje ďalšie podporné orgány vykonávajúce stanovené činnosti a podliehajúce priamo Konferencii zmluvných strán: Sekretariát⁴⁶ (so stálym sídlom v nemeckom Bonne; organizuje zasadnutia Konferencie zmluvných strán a vykonáva administratívnu podporu a koordináciu činností), Pomocný orgán pre vedecké a technické poradenstvo⁴⁷ a Pomocný orgán pre plnenie Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.⁴⁸

Pre oblasť plnenia finančných záväzkov plynúcich z Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy bol zriadený tzv. Finančný mechanizmus.⁴⁹ Jeho úlohou je poskytovanie finančných zdro-

⁴⁴ Bližšie pozri článok 7. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁵ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 2 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁴⁶ Bližšie pozri článok 8. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁷ Bližšie pozri článok 9. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁸ Bližšie pozri článok 10. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

⁴⁹ Bližšie pozri článok 11. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

jov vo forme grantov (nenávratné finančné prostriedky) alebo vo forme návratných, zvýhodnených úverových zdrojov, vrátane transferov technológie, na plnenie cieľov Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Finančný mechanizmus je plne pod kontrolou Konferencie zmluvných strán a jeho fungovanie môže byť zverené existujúcej medzinárodnej finančnej inštitúcii, pri dodržaní princípu rovnakého a vyváženého zastúpenia a transparentnosti jeho činnosti.⁵⁰ Postupom času sa v roku 1998 rozhodnutím Konferencie zmluvných strán pretransformoval a začlenil do tzv. Global Environmental Facility.⁵¹

Ďalej Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy ustanovil dva doplňujúce mechanizmy, a to mechanizmus plnenia („compliance“) a mechanizmus riešenia sporov vzniknutých pri aplikácii samotného dohovoru. Zmeny a doplnky k nemu môžu byť prijaté len na zasadnutí Konferencie zmluvných strán; prioritne sa vyžaduje rozhodovanie konsenzom, ak to nie je možné, kvórum pre prijatie tvorí trojštvrťinová väčšina hlasov zmluvných strán prítomných na zasadnutí.

Záverečné články 15 až 26 Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sa týkajú jeho právneho života. Ako už bolo spomenuté, možno k nemu prijímať Protokoly,⁵² ktorých zmluvné strany môžu byť iba zmluvné strany samotného dohovoru, čím sa dosahujú univerzálnosť a flexibilita záväzkov. Zmluvné strany sa dohodli na tzv. odloženej účinnosti – Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy nadobudne účinnosť v deväťdesiaty deň po dni, kedy bola uložená päťdesiatá listina o ratifikácii, prijatí, schválení alebo pristúpení (u Depozitára, ktorým je Generálny tajomník Organizácie Spojených národov). K Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy nie sú prípustné žiadne výhrady.

⁵⁰ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 4 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁵¹ Bližšie pozri *Global Environmental Facility* [online]. 2018 [cit. 2018-01-31]. Dostupné na: <http://www.thegef.org>.

⁵² Bližšie pozri článok 17. *United Nations Framework Convention on Climate Change* [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

Kjótsky protokol k Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy

Flexibilita a nezáväznosť Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy sa v praxi ukázali ako kontraproduktívne. Ako každý rámcový dohovor, aj tento je všeobecný a nekonkrétny. Neobsahuje presne definované záväzky ani časový rámec pre ich plnenie, napriek tomu sú jeho jednoznačným prínosom označenie klimatickej zmeny za problém⁵³ a vytvorenie inštitucionálnych predpokladov pre jeho riešenie. Na prvom zasadnutí Konferencie zmluvných strán konanom v roku 1995 v Berlíne bolo skonštatované, že záväzky krajín z Prílohy I sú nedostačujúce a nevedú k naplneniu cieľa Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy. I z tohto dôvodu sa prijal tzv. Berlínsky mandát, ktorý načrtnol detailný proces a časový rámec pre vyjednávanie špecifickejších záväzkov a termínov zníženia emisií skleníkových plynov.⁵⁴ Následne bola založená tzv. Ad hoc pracovná skupina na vyjednávanie Berlínskeho mandátu (anglicky Ad hoc Group on the Berlin Mandate, anglická skratka AGBM), ktorá pripravila text budúceho protokolu. Práce boli ukončené tak, aby bol finálny text pripravený na tretie zasadnutie Konferencie zmluvných strán konané dňa 11. decembra 1997 v japonskom Kjóte, kde bol tiež prijatý. Kjótsky protokol k Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy⁵⁵ obsahuje úplný a jednotný rámec pre obmedzenie antropogénnych emisií skleníkových plynov a predstavuje prvý, a zároveň jediný pokus o stabilizáciu klimatického systému formou dohody na základe medzinárodného práva. Kjótsky protokol pozostáva z Preambuly, 28 článkov a dvoch príloh. Zásadný význam má zakotvenie kvantifikovaného záväzku zníženia emisií sklení-

⁵³ Bližšie pozri JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 100. ISBN 978-80-8152-206-2.

⁵⁴ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 1 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁵⁵ Bližšie pozri *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998). V slovenskej Zbierke zákonov vyšiel ako *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 139/2005 Z.z.* Vyšiel i v Úradnom vestníku Európskej únie L 130, 2002-05-15, s. 4-20.

kových plynov o najmenej 5 % oproti referenčnému roku 1990.⁵⁶ Presne bol stanovený i časový rámec realizácie predmetného záväzku – obdobie rokov 2008 až 2012. Preukázateľný pokrok však museli krajiny dosiahnuť už do roku 2005. Pre jednotlivé rozvinuté krajiny boli záväzky stanovené individuálne.⁵⁷ Kjótsky protokol už explicitne uvádza druhy opatrení na znižovanie emisií, ako sú napríklad zvýšenie energetickej efektívnosti, ochrana a rozšírenie záchytov a rezervoárov skleníkových plynov, podpora udržateľných foriem poľnohospodárstva, výskum, vývoj a zvýšené využívanie obnoviteľných zdrojov energie, obmedzenie emisií skleníkových plynov z dopravy, obmedzenie emisií metánu z odpadového hospodárstva a v rámci výroby, transportu a distribúcie energie.⁵⁸ Nóvum prináša v spôsobe plnenia záväzkov, kde zavádza tzv. flexibilné mechanizmy plnenia. Ide o Spoločné plnenie⁵⁹ (pre účely plnenia svojich záväzkov môže každý signatár Kjótskeho protokolu previesť na iného signatára, respektíve získať od ktoréhokoľvek signatára tzv. jednotky zníženia emisií alebo emisné redukčné jednotky, vyplývajúce z projektov zameraných na zníženie emisií zo zdrojov či na zväčšenie záchytov emisií skleníkových plynov; jedna krajina *de facto* zaplatí zníženie emisií v druhej krajine, kde sú na zníženie potrebné nižšie jednotkové náklady, a zodpovedajúcu redukciu si odpočíta zo svojej inventúry), Mechanizmus čistého rozvoja⁶⁰ (funguje obdobne ako spoločné plnenie záväzkov, len s rozdielom, že hostiteľskou krajinou je rozvojová krajina) a Obchodovanie s emisiami.⁶¹ Ostatné záväzky krajín viac-menej kopírujú Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Najvyšším orgánom je Konferencia strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, ktorá slúži ako platforma pre stretnutia strán Kjótskeho protokolu.⁶² Takisto aj jeho právomoci sú takmer totožné. Rie-

⁵⁶ Bližšie pozri článok 3. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁵⁷ Bližšie pozri Prílohu B. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁵⁸ Bližšie pozri článok 2. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁵⁹ Bližšie pozri článok 6. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶⁰ Bližšie pozri článok 12. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶¹ Bližšie pozri článok 17. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶² Bližšie pozri článok 13 ods. 1. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

šenie procedurálnych otázok, riešenie sporov či ustanovenie podporných inštitúcií sú upravené podobným spôsobom ako v Rámcovom dohovore Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Odlišné je upravenie platnosti – Kjótsky protokol nadobudne platnosť v deväťdesiaty deň od dátumu, kedy nie menej ako 55 strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, majúcich medzi sebou strany zahrnuté do Prílohy I, ktoré predstavujú celkovo minimálne 55 % celkových emisií oxidu uhličitého v roku 1990, uloží svoj nástroj ratifikácie u Depozitára.⁶³ To sa stalo až 16. februára 2005,⁶⁴ k čomu prispelo tiež prijatie detailnejších implementačných pravidiel Kjótskeho protokolu na siedmom zasadnutí Konferencie strán v marockom Marakéši v roku 2001.⁶⁵ Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že Spojené štáty americké nikdy neratifikovali Kjótsky protokol a stavajú sa skôr do opozície voči nemu. Ostatní veľkí znečisťovatelia, ako sú Čína, India, Európska únia a Rusko, sú jeho stranami.

Parížska dohoda

Už v roku 2005 sa začali práce na pokračovaní medzinárodnoprávneho režimu znižovania emisií skleníkových plynov po roku 2012. No aj napriek enormnému úsiliu a schváleniu ďalších dodatkov⁶⁶ ku Kjótskemu protokolu na zasadnutiach Konferencie strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy nedošlo ku zásadnému posunu vpred. Z časového hľadiska hrozilo, že platnosť Kjótskeho protokolu uplynie bez dohody na jeho nástupcovi. Koncom roka 2012 sa konalo v katarskej Doha zasadnutie Konferencie strán,⁶⁷ na ktorom sa zúčastnené krajiny dohodli na predĺžení platnosti Kjótskeho protokolu do roku 2020, čo poskytlo dodatočný čas na vyjednávanie o jeho nástupcovi.

⁶³ Bližšie pozri článok 25. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).

⁶⁴ Bližšie pozri BOISSON de CHAZOURNES, L. *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008, s. 2 [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

⁶⁵ Porovnaj *Report of the Conference of the Parties on Its Seventh Session, Held at Marrakesh from 29 October to 10 November 2001* [2002-01-21]. FCCC/CP/2001/13/Add.1.

⁶⁶ Porovnaj napríklad tzv. Bali Action Plan, Copenhagen Accords, Cancun COP.

⁶⁷ Bližšie pozri *Doha Amendment of the Kyoto Protocol* [2012-12-08]. UN Doc. C.N.718.2012. TREATIES-XXVII.7.c.

Vyjednávacie proces bol zavŕšený na 21. zasadnutí Konferencie v Paríži konanom dňa 12. decembra 2015.⁶⁸ Tzv. Parížska dohoda pozostáva z Preambuly a 29 článkov. Strany sa zaviazali, že prijmú opatrenia na udržanie zvýšenia priemernej globálnej teploty výrazne pod hodnotou 2 °C v porovnaní s hodnotami predindustriálneho obdobia a vynaložia úsilie na obmedzenie zvýšenia teploty na 1,5 °C.⁶⁹ Súčasne sa strany zaviazali pripravovať a predkladať vnútroštátne opatrenia, tzv. Národne definované príspevky (anglicky Nationally Determined Contributions, anglická skratka NDC), a to každých päť rokov na zasadnutiach Konferencie strán.⁷⁰ Uvedené dobrovoľné národné ciele na znižovanie emisií skleníkových plynov si stanoví každá strana sama a je aj zodpovedná za ich plnenie. Rozvinuté krajiny sa zaväzujú naďalej finančne podporovať rozvojové krajiny pri plnení ich záväzkov. Ustanovil sa tiež mechanizmus prehodnocovania realizácie Parížskej dohody z pohľadu dlhodobých cieľov, tzv. Globálne hodnotenie.⁷¹ Prvé Globálne hodnotenie sa uskutoční v roku 2023, a potom každých päť rokov. Aj Parížska dohoda ustanovuje poradné a podporné mechanizmy a inštitúcie; niektoré sú spoločné s Rámcovým dohovorom Organizácie Spojených národov o zmene klímy. Účinnosť nadobudne v tridsiaty deň po dni, kedy aspoň 55 strán Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy, ktoré majú spolu aspoň odhadovaných 55 % celkových globálnych emisií skleníkových plynov, uložilo svoje listiny o ratifikácii u Depozitára.⁷² Do súčasnosti ju okrem Spojených štátov amerických ratifikovali takmer všetky štáty sveta.

Záver

Zmena celosvetovej klímy je fenomén súčasnosti. Klimatické zmeny tvoria neoddeliteľnú súčasť životného prostredia Zeme. Môžeme konštatovať, že s veľkou pravdepodobnosťou existuje príčinná súvislosť medzi nárastom koncentrácie skleníkových plynov a ľudskou činnosťou. Potom rovnako môžeme uzavrieť, že je potrebné prijať opatrenia na celosveto-

⁶⁸ Bližšie pozri *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁶⁹ Bližšie pozri článok 2. *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁷⁰ Bližšie pozri článok 3. *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁷¹ Bližšie pozri článok 14. *Adoption of the Paris Agreement* [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

⁷² To sa stalo dňa 4. novembra 2016.

vej úrovni, ktoré sa budú zaoberať predmetnou otázkou. V našom príspevku sme sledovali vývoj ľudského poznania v oblasti zmeny klímy – od uvedenia si vedcov, že klimatické zmeny môžu predstavovať problém, cez následné vedecké práce analyzujúce možné príčiny a spôsoby riešenia, až po akceptáciu politikmi a následné prijatie opatrení v rámci prostriedkov, ktoré má k dispozícii medzinárodné právo verejné.

Štokholmský dohovor priniesol revolučné zmeny vo vnímaní a úprave problematiky životného prostredia prostredníctvom medzinárodnoprávnej úpravy. Všeobecné zásady prijaté na jeho pôde platia dodnes a sú súčasťou nadväzujúcich medzinárodnoprávných dokumentov. Obzvlášť to platí o princípe udržateľného rozvoja, ktorý sa stal súčasťou aj iných medzinárodných zmlúv o zmene klímy. Naň úzko nadväzuje princíp spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti, pri aplikácii ktorého sa prihliada na ekonomickú a sociálnu situáciu v jednotlivých krajinách. Bremono záväzkov z veľkej časti leží na hospodársky vyspelých štátoch.

Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy bol prvým počínom, ktorý „naštartoval“ proces medzinárodnoprávnej kodifikácie v oblasti zmeny klímy a zrozumiteľne označil klimatické zmeny za problém. Čo sa týka záväzkov jeho signatárov, obmedzil sa len na návrat na úroveň emisií z roku 1990, a to len pre rozvinuté krajiny.

Oveľa prísnejšie bol formulovaný Kjótsky protokol, ktorý už určuje záväzky, popisuje aktivity vedúce k ich napĺňaniu, prináša flexibilné mechanizmy a aplikuje princíp spoločnej, ale rozdielnej zodpovednosti rozvinutých štátov i rozvojových krajín. Jeho plnenie však narazilo na odpor Spojených štátov amerických, obávajúcich sa hospodárskeho posilnenia Číny na ich úkor. Môžeme si dovoliť konštatáciu, že smer, ktorý udal, bol správny (v ponímaní konkrétnych redukčných záväzkov štátov v konkrétnom časovom rámci). Pri jeho implementácii bola obzvlášť aktívna Európska únia, ktorej záväzky idú nad rámec ustanovený Kjótskym protokolom.

Je škoda, že nasledujúca regulácia Parížskou dohodou bola, podľa nášho názoru, cestou späť, pretože nevedla k sprísňovaniu záväzkov nastavených už skôr. No i samotný fakt, že dokázala z časového hľadiska plynule nadviazať na Kjótsky protokol, môžeme považovať za veľký úspech, najmä vzhľadom na antagonistické postoje Spojených štátov amerických a rozvojových krajín (osobitne Číny). Na druhej strane môžeme vyzdvihnúť jej pozitívum v skutočnosti, že, na rozdiel od Kjótskeho protokolu, záväzky majú i rozvojové krajiny, aj keď len na dobrovoľnej báze

a nevynutiteľné. Tlak verejnosti, najmä tej priamo zasiahnutej dôsledkami klimatických zmien môže v budúcnosti donútiť medzinárodné spoločenstvo k prehodnoteniu dohodnutých opatrení.

Na záver môžeme konštatovať, že všetky predpoklady riešenia problému existujú: definícia problému, návrhy jeho riešenia, inštitucionálny rámec (napríklad Integrovaná prevencia a obmedzovanie znečistenia, Program Spojených národov pre životné prostredie, Svetová meteorologická organizácia) i medzinárodnoprávny rámec (Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótsky protokol a Parížska dohoda), len je žiaduce ich efektívne využívať, čo sa však bez medzinárodnej spolupráce neobíde. Úspešným príkladom riešenia problematiky globálneho životného prostredia prostredníctvom medzinárodných zmlúv a spolupráce krajín je ochrana ozónovej vrstvy Zeme. Dúfajme, že i vyriešenie otázky ochrany globálnej klímy bude mať rovnako šťastný osud.

Zoznam bibliografických odkazov

Adoption of the Paris Agreement [2015-12-12]. UN Doc. FCCC/CP/2015/L.9/Rev.1.

BOISSON de CHAZOURNES, L. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008. 7 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/kpccc/kpccc_e.pdf.

BOISSON de CHAZOURNES, L. United Nations Framework Convention on Climate Change. In: *United Nations Audiovisual Library of International Law* [online]. 2008. 7 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ccccc/ccccc_e.pdf.

Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment [1972-06-16]. UN Doc. A/Conf.48/14/Rev.1 (1973); 11 ILM 1416 (1972).

Doha Amendment of the Kyoto Protocol [2012-12-08]. UN Doc. C.N.718.2012.TREATIES-XXVII.7.c.

Global Environmental Facility [online]. 2018 [cit. 2018-01-31]. Dostupné na: <http://www.thegef.org>.

HANDL, G. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration

- on Environment and Development, 1992. In: *United Nations Audio-visual Library of International Law* [online]. 2012. 11 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_e.pdf.
- IPCC AR4 Observed Climate Change Impacts. In: *IPCC Data Distribution Center* [online]. 2017-08-03 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <http://sedac.ipcc-data.org/ddc/observed/index.html>.
- IPCC Reports. In: *Center for Climate and Energy Solutions* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: <https://www.c2es.org>.
- JANKUV, J. Ochrana klímy v práve životného prostredia Európskej únie a prístup Slovenskej republiky k tejto problematike desať rokov po jej vstupe do Európskej únie. In: J. KLUČKA, ed. *10 rokov v EÚ: Vzťahy, otázky, problémy*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 95-121. ISBN 978-80-8152-206-2.
- JANKUV, J., D. LANTAJOVÁ, K. BLAŠKOVIČ, T. BUCHTA a D. ARBET. *Mezdzinárodné právo verejné: Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2016. 463 s. ISBN 978-80-7380-597-5.
- Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change* [1997-12-11]. 37 ILM 22 (1998).
- LOMBORG, B. *Zchlad'te hlavy! Skeptický ekolog o globálném oteplování*. Praha: Dokořán, 2008. 358 s. ISBN 978-80-7363-188-8.
- LOUKA, E. *International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order*. New York: Cambridge University Press, 2006. 536 s. ISBN 978-0-521-86812-9.
- Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC). In: *UNIS Vienna* [online]. 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné na: http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/thematic_info_climate_change_ipcc.html.
- Overall Objectives of WCP. In: *World Meteorological Organization* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <http://www.wmo.int/pages/prog/wcp/wcp.html#objectiv>.
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 139/2005 Z.z. o uzavretí Kjótskeho protokolu k Rámcovému dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 548/2006 Z.z. o prijatí Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

POTTER, Th. A. Advisory Group on Greenhouse Gases Established Jointly by WMO, UNEP, and ICSU. *Environmental Conservation* [online]. 1986, vol. 13, no. 4, s. 365 [cit. 2018-01-10]. ISSN 1469-4387. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0376892900035505>.

Report of the Conference of the Parties on Its Seventh Session, Held at Marrakesh from 29 October to 10 November 2001 [2002-01-21]. FCCC/CP/2001/13/Add.1.

Resolution No. 43/53 [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1988-12-06]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/43/53.

Resolution No. 45/212 [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1990-12-21]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/45/212.

Resolution No. 47/195 [Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind] [1992-12-22]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/47/195.

Rio Declaration on Environment and Development [1972-06-16]. UN Doc. A/CONF.151/26 (Vol. I); 31 ILM 874 (1992).

SANDS, Ph., J. PEEL, A. FABRA a R. MacKENZIE. *Principles of International Environmental Law*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 926 s. ISBN 978-1-139-01984-2.

United Nations Environment Programme [online]. 2018 [cit. 2018-01-15]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org>.

United Nations Framework Convention on Climate Change [1992-05-09]. 1771 UNTS 107.

Why Does Climate Change Matter?. In: *United Nations Environment Programme* [online]. 2018 [cit. 2018-01-02]. Dostupné na: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/climate-change/why-does-climate-change-matter>.

JUDr. Peter Mosný

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
pmosny@yahoo.com

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvorí 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;*
- informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.*

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- 31. marec – jarná edícia;
- 30. jún – letná edícia;
- 30. september – jesenná edícia;
- 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ✚ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ✚ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ✚ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Texty príspevkov je možné prijímať len zaslané priamo ich autormi/ spoluautormi a s ich priloženým súhlasom na publikáciu príspevku; texty príspevkov zaslané sprostredkované prostredníctvom osôb, ktoré nie sú autormi, prípadne spoluautormi príspevku doručeného do redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, nie je možné prijať na následné recenzné konanie z dôvodu absencie súhlasu autora/spoluautorov.

Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojязыčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- ✚ prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

✚ prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

✚ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

✚ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ✚ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ✚ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ✚ March 31st – spring edition;
- ✚ June 30th – summer edition;
- ✚ September 30th – autumn edition;
- ✚ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;

- ✚ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Accepted can be only texts submitted for publication sent by their authors/co-authors directly and with their written permission for publication; text submissions sent mediated through non-authors or non-co-authors of a submitted text delivered to the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** cannot be accepted for the following review procedure due to the absence of the author's/co-authors' consent.

Favouring the English language in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in English
not required in the case of English as the language of the original;

Author of Contribution:

- ✚ please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- ✚ please specify abstract in English, circa 10 rows
not required in the case of English as the language of the original;

Key Words in English:

- ✚ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ✚ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ✚ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ✚ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ✚ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ✚ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the stand-

ardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych otázok z oblastí najmä verejného práva a súkromného práva.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom a anglickom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré naplňajú skutkovú podstatu plagiátu či ne-

oprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov a výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Texty príspevkov je možné prijímať len zaslané priamo ich autormi/spoluautormi a s ich priloženým súhlasom na publikáciu príspevku; texty príspevkov zaslané sprostredkované prostredníctvom osôb, ktoré nie sú autormi, prípadne spoluautormi príspevku doručeného do redakcie časopisu, nie je možné prijať na následné recenzné konanie z dôvodu absencie súhlasu autora/spoluautorov.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaist'ovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- ✚ autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- ✚ príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690).

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <https://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current issues mainly in the areas of public law and private law.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak and the English languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the English language in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions and executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Accepted can be only texts submitted for publication sent by their authors/co-authors directly and with their written permission for publication; text submissions sent mediated through non-authors or non-co-authors of a submitted text delivered to the editorial office of the journal cannot be accepted for the following review procedure due to the absence of the author's/co-authors' consent.

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in

well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- ✚ the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- ✚ contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references according to current bibliographic standards (ISO 690).

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <https://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IVRISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný **International**
internetový vedecký časopis **Scientific Online Journal**
zameraný na právne otázky **for the Study of Legal Issues**
v interdisciplinárnych súvislostiach **in the Interdisciplinary Context**

Vydáva: Issued by:
Právnická fakulta Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

Vychádza štvrťročne Issued Quarterly
2018, ročník VI. 2018, Volume VI.

URL časopisu: Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk> <http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie: Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10 Kollárova 10
917 01 Trnava 917 01 Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie: Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor: Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD. Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor: Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD. Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta © Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

ISSN 1339-5467